

Bibliografia

Źródła

Annales Cuiavienses, wyd. W. Kętrzyński, MPH t. 5, Lwów 1988.

Anonim tzw. Gall, *Kronika Polska*. Przekład R. Grodecki. Wrocław 1982.

Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, tłum. R. Grodecki, oprac. i wstęp M. Plezia, Wrocław 1989.

APB – Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Strzelno Kl., sygn. A35; Oddział w Inowrocławiu, Landratu-
ra Strzelno 1816–1919 (1923), sygn. 120.

Biblia – *Biblia Tysiąclecia*. Poznań 2006.

Chronica Poloniae Maioris, wyd. B. Kürbis, *Monumenta Poloniae Historica* n.s, t. VIII, Warszawa 1970

Codex diplomaticus Poloniae, wyd. L. Rzyszczewski, A. Muczkowski, t. II, cz. 2, Warszawa 1852.

Codex diplomaticus Prussicus, wyd. J. Voigt, t. II, Königsberg 1842.

Die Wundergeschichten des Caesarius von Heisterbach, wyd. A. Hilka, t. 3, Bonn 1937.

Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, t. I–II, Warszawa 1961.

Długosz – Jan Długosz *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*, Warszawa 1969, ks. 10.

Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1887 [Archiwum Komisji Historycznej Akademii Umiejętności, t. IV].

Engelhusi *Chronicon*, Scriptorum Brunsvicensia illustrantium t. II, wyd. G. Leibnitz, Hannover 1710.

F. Piekosiński, *Zbiór dokumentów średniowiecznych do objaśnienia prawa polskiego ziemskiego służących*, Kraków 1897.

Gall ANONIM tzw. GALL, Wrocław 1965.

Galli Anonymi *Cronicae et gesta ducum sive principum Polonorum*, wyd. K. Maleczyński, *Monumenta Poloniae Historica*, s.n., t. II, Kraków 1952.

Galli Anonymi *Gesta principum Polonorum*, ed. P.W. Knoll, F. Schaer, Budapest 2003.

Geograf Bawarski, wyd. i wstęp A. Bielowski, MPH, t. I, Lwów 1864.

Gesta cronicalia que in Polonia contigebant compendiose conscripta, wyd. A. Rutkowska-Płachcińska jako dodatek do *Rocznika świętokrzyskiego*, MPH seria II, t. 12, Kraków 1996.

Hermanni Gigantis, *Flores temporum seu chronicon universale ab orbe condito ad annum Christi 1349*, ed. M. Eysenhardt, D. G. Morhoff, Lugduni Batavorum 1743.

Helinandi Frigidis Montis monachi, *Chronicon*, PL 212, wyd. J. P. Migne, Paris 1855, s. a. 1106.

Ioannis Długossi *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 1–2, wyd. J. Dąbrowski i zespół, Varsaviae 1964.

Ioannis Długossi *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 3–4, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, textus recensuit D. Turkowska, comment. K. Pieradzka, Varsaviae 1970.

Ioannis Długossi *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 5–6, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, textus recensuit D. Turkowska, comment. K. Pieradzka, Varsaviae 1973.

Ioannis Długossi *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 7–8, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, textus recensuit D. Turkowska, comment. K. Pieradzka, Varsaviae 1975.

Ioannis Długossi *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 9, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, textus recensuit D. Turkowska, comment. K. Pieradzka, Varsaviae 1978.

Jan Długosz, *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. I–II, Warszawa 1964.

Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 1–2 do 1038, tłum. S. Gawęda i inni, red. J. Dąbrowski, Warszawa 2009 (wznowienie edycji z 1961).

Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 3–4: 1039–1139, red. Z. Kozłowska-Budkowa i inni, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 2009 (pierwsze wyd. 1969).

Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 5–6: 1140–1240, red. Z. Kozłowska-Budkowa i inni, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 2009 (pierwsze wyd. 1973).

Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 7–8: 1241–1299, red. Z. Kozłowska-Budkowa i inni, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 2009 (pierwsze wyd. 1974).

Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 9: 1300–1370, red. Z. Kozłowska-Budko-

wa i inni, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 2009 (pierwsze wyd. 1975).

Jakub de Voragine 1983 *Złota legenda*, tłum. J. Pleziowa. Warszawa.

Jan z Czarnkowa, *Kronika Jana z Czarnkowa*. Kraków 2006.

Jan z Czarnkowa, *Kronika Jana z Czarnkowa*, tłumaczenie J. Żerbiłło, opracowanie M. D. Kowalski, Kraków 2012.

Kronika Jana z Czarnkowa, [w:] J. Szlachetowski (wyd.), *Monumenta Poloniae Historica*, t. 2, Lwów 1872, s. 601–756.

Joannis de Czarnków *Chronicon*, wyd. J. Szlachetowski, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. II, Lwów 1872.

Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława, cz. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874.

Kodeks dyplomatyczny Polski, t. I, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski przy współpracy A.Z. Helca, Warszawa 1847.

Kodeks dyplomatyczny Polski, t. II, cz. 1, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1848.

Kodeks dyplomatyczny Polski, t. II, cz. 2, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1852.

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. I–III, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877–1879.

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. III, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1879.

Kosmasa *Kronika Czechów – Kosmasa Kronika Czechów*. Przekład M. Wojciechowska, wyd. 3 Wodzisław Śląski 2012.

Kronika Jana z Czarnkowa, tłum. J. Żerbiłło, oprac. M.D. Kowalski, Kraków 1996 (pierwodruk, Kraków 1905).

Kronika książąt polskich, oraz Kronika książąt polskich, wyd. Z. Węclewski, *Monumenta Poloniae Historica*, t. III, Lwów 1878, s. 423–577.

Kronika książąt polskich, tłum. J. Wojtczak-Szyszkowski, Opole 2019.

Kronika polska [polsko-śląska], wyd. L. Ćwikliński, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. III, Lwów 1878, s. 578–656.

Kronika Wielkopolska, tłum. K. Abgarowicz, oprac. B. Kürbis, Warszawa 1967 oraz Kraków 2010.

Kronika Wielkopolska, wyd. B. Kürbis, MPH seria II, t. 8, Warszawa 1970.

Księga bracka i Nekrolog opactwa Panny Marii w Lubiniu, wyd. Z. Perzanowski, *Monumenta Poloniae Historica*, t. XI, cz. 1, s.n., Warszawa 1976.

Lustracja – Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1616–1620, cz. 1–2, Warszawa-Kraków 1994.

Magistri Wincentii dicti Kadłubek *Chronica Polonorum*, wyd. M. Plezia, *Monumenta Poloniae Historica*, t. XI s.n., Kraków 1994.

Martini Cromeri *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*, Basileae 1555.

Martini Oppaviensis, *Chronicon pontificum et imperatorum*, wyd. L. Weiland, MGH SS t. 22.

Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika Polska*, tłum. i oprac. B. Kürbis, Wrocław 1992

Mistrz Wincenty Kadłubek – *Mistrz Wincenty Kadłubek. Kronika polska*. B. Kürbis (przekład), Biblioteka Źródeł Historii Polski S. Sierpowski (red. naukowa). Wrocław 1996.

Mistrza Wincentego, *Mistrza Wincentego Kronika Polska*, Warszawa 1974.

Mistrza Wincentego, *Mistrza Wincentego Kronika Polska*. Tłum. K. Abgarowicz, B. Kürbis, Warszawa 1984.

Memoriale ordinis fratrum Minorum a fr. Joanne de Komorowo compilatum, wyd. X. Liske, A. Lorkiewicz, MPH t. 5.

Monumenta Poloniae Historia, t. 2, cz. 2, Lwów 1872.

Monumenta Poloniae Vaticana, t. I: *Acta Camerae Apostolicae*, vol. I, wyd. J. Ptaśnik, Cracoviae 1913.

Monumenta Poloniae Vaticana, t. III: *Analacta Vaticana 1202–1366*, wyd. J. Ptaśnik, Cracoviae 1914.

Nekrolog lubiński, wyd. W. Kętrzyński, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. V, Lwów 1888.

Nekrolog strzelneński, wyd. W. Kętrzyński, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. V, Lwów 1888.

Nicolai de Siegen *Chronicum ecclesiasticum*, wyd. F. X. Wegele, *Thüringische Geschichtsquellen*, t. 2, Jena 1855.

Ortliebi *de fundatione monasterii Zwivildensis libri II*, wyd. O. Abel, [w:] *Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum*, t. X, Hannoverae 1852, s. 64–92.

Piotr z Dusburga, *Kronika ziemi pruskiej*, *Monumenta Poloniae Historica*, s.n., t. XIII, Kraków 2007.

Piotr z Dusburga, *Kronika ziemi pruskiej*, tłum S. Wyszomirski, wstęp i koment. J. Wenta, Toruń 2004.

Pommersches Urkundenbuch, Bd. I, 786–1253, A. 1: *Regesten, Berichtigungen und Ergänzungen zu Hasslebach's und Kosegarten's Codex Pomeraniae diplomaticus*, wyd. R. Klempin, Sttetin 1868.

Pommerellisches Urkundenbuch, wyd. M. Perlbach, Danzig 1882.

Preussisches Urkundenbuch, t. I, cz. 1, wyd. R. Philippi, C. P. Woelky, Königsberg 1882.

Preussisches Urkundenbuch, t. III, wyd. M. Hein, Königsberg 1944.

Pufendorf – Samuel de Pufendorf, *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae Rege gestis commentatorum septem elegantissimis tabulis aeneis exornati cum triplici indici*, Norimbergae 1696.

Regesten zur schesischen Geschichte, 1316–1326, wyd. C. Grünhagen, K. Wutke, Breslau 1898.

Rocznik kapituły poznańskiej, tłum. A. Pawlaczyk, współpraca J. Wiesiołowski, [w:] *Nasi Piastowie*, Kronika Miasta Poznania 1995, nr 2.

Rocznik kapituły poznańskiej, wyd. B. Kürbis, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. VI s.n., Poznań 1962.

Rocznik małopolski, (Rękopis Kuropatnickiego), wyd. A. Bielowski, MPH n.s., t. III., Warszawa 1961.

Rocznik świętokrzyski, wyd. A. Rutkowska-Płachcińska, MPH seria II, t. 12.

Statuty Kazimierza Wielkiego, 1958.

Rocznik świętokrzyski, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, wyd. A. Rutkowska-Płachcińska, series nova, t. 12, Kraków 1996.

Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, wyd. J. Olrik, H. Raeder, Kopenhaga 1931.

Statuty Kazimierza Wielkiego [w:] *Starodawne prawa polskiego pomniki*, seria II, dział I, t. II, oprac. L. Łysiak, S. Roman, Wrocław 1958, art. 79.

Teofil Prezbyter, *Diversarum Artium Schedula*. *Średniowieczny zbiór przepisów o sztukach rozmaitych.*, tłum. S. Kobielius, Kraków-Tyńiec 1998.

Thietmar – *Kronika Thietmara*. Przekład M. Jedlicki, wyd. 2. Kraków 2002.

Trzynaście nie drukowanych oryginałów pergaminowych Archiwum Diecezjalnego we Włocławku z lat 1300–1400, wyd. S. Liborwski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 55 (1987), s. 129–153.

Versus de pontificibus et sanctis Eboracensis ecclesiae, wyd. P. Godman, Oxford 1982.

Vetera Monumenta Poloniae et Lituaniae, wyd. A. Theiner, t. I: 1217–1409, Romae 1860

Vincentii Bellocensis, Speculum historiale, wyd. Anton Koberger, Nürnberg 1483, XXVI.

Vita sanctae Hedvigis ducissae Silesiae, wyd. A. Semkowicz, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. IV, Lwów 1884.

Vita Walarici abbatis Leuconensis, wyd. B. Krusch, *Script. rer. Merov.*, t. 4, Hannover 1902.

Widukindi monachi Rerum Saxoniarum libri tres, wyd. P. Hirsch, *Script. rer. Ger. in usum schol.*, t. 60, Hannover 1935, lib. 1.

William of Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, wyd. R. A. Baskerville Mynors, R. M. Thomson, Oxford 1998, III.

Wyciąg – *Wyciąg z lustracji województwa brzesko-kujawskiego z 1616 roku*, *Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Bydgoszczy*, sygn. *Kruszwica 1*, f. 43–45.

Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich, wyd. J.K. Kochanowski, t. I, Warszawa 1919.

Literatura

ABRAMOWICZ A. 1967, *Wiek archeologii*, Warszawa.

1970, *Podróżnicy po przeszłości*, Łódź.

1991, *Historia archeologii polskiej. Początki*, Łódź.

1992, *Historia archeologii Polski. Początki*, Łódź.

ABU I-FADL HUBAIS TIFLISI, 1976, *Opisanie riemesel (Bajan as-sana' at)*, tłum. z perskiego, wstęp i komentarz G. P. Mihalevič, *Pamjatniki pimenosti Vostoka*, t. 51, Moskva.

ADAMCZYK J. 2004, *Płacidła w Europie Środkowej i Wschodniej w średniowieczu*. Warszawa.

ADAMCZYK P. 2012, *Gry planszowe – tabula*. [w:] A. Stempin red., *Magia gry, sztuka rywalizacji*, s. 41–47. Poznań.

2012, *Gry skandynawskie*, [w:] A. Stempin red., *Magia gry – sztuka rywalizacji*, Poznań, s. 65–71.

ADAMUS J. 1958, *Polska teoria rodowa*, Łódź.

- AFFANNI G. 2006, *Astragalus bone in Ancient Near East: Ritual depositions in Iron Age I in Tell Afis*. [w:] J.M. Córdoba, M. Molist, M.C. Pérez, I. Rubio, S. Martínez red., *Proceedings of the 5th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Madryt, s. 77–92.
- ALFONS X, „Der Weise” 2009, *Das Buch der Spiele. Übersetzt und kommentiert von Ulrich Schädler und Ricardo Calvo*, Berlin.
- ALTHOFF G. 1994, *Verformungen durch mündliche Tradition: Geschichten über Erzbischof Hatto von Mainz*, [w:] *Iconologia sacra. Mythos, Bildkunst und Dichtung in der Religions- und Sozialgeschichte Alteuropas*, wyd. H. Keller, N. Staubach, s. 438–450.
- Ausführliches lateinisch-deutsches Wörterbuch*, wyd. K.E. Georges, Berlin 2014 (1913), t. 5, s. 148.
- AMBROSIANI B. 1984, *Settlement expansion – settlement contraction: a question of war, plaque, ecology or climate* [w:] *Climatic Changes on a Yearly to Millennial Basis*, Stockholm, s. 242–247.
- AMEISENOWA Z. 1933, *Bestiarius w Biblii Hebrajskiej (studium ikonograficzne)*. „Miesięcznik Żydowski” 3: 1–36.
- 1961, *Kodeks Baltazara Behema*, Warszawa.
- Andrałój M., Andrałój M., Silska P., Szyngiera P. 2011, *Odkrycia skarbów wczesnośredniowiecznych z terenu Wielkopolski*, Poznań.
- ANTOWSKA O. 2003, *O rozrywkach poznaniaków wieków średnich. Zabawki i przedmioty do gier z Ostrowa Tumskiego*, „Kronika Miasta Poznania”, z. 3, s. 72–85.
- ANTOWSKA-GORĄCZNIK O. 2005, *Przedmioty z kości i poroża z Ostrowa Tumskiego w Poznaniu*, [w:] H. Kóčka-Krenz red., *Poznań we wczesnym średniowieczu*, t. 5, Poznań.
- ANTOWSKA-GORĄCZNIK O., POKLEWSKA-KOZIEŁ M. 2015, *Późnośredniowieczne i nowożytny kable z badań archeologicznych prowadzonych w rejonie ul. Posadzego na Ostrowie Tumskim w Poznaniu w latach 2010–2011*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne” 16, s. 159–197.
- Architektura romańska w Polsce. Bibliografia*, oprac. E. Świechowska, W. Mischke, wstęp Z. Świechowski, 2001, Warszawa
- ARNOLD S. 1951, *Geografia historyczna Polski*, Warszawa.
- ATEMA J. 2014, *Musical Origins and the Stone Age Evolution of Flutes*. „Acoustics Today – Summer 2014”, s. 26–34.
- AUCH M. 2004, *Wczesnośredniowieczna ceramika szkliviona z Chełma, woj. lubelskie*, „Archeologia Polski” t. 49, z. 1–2, s. 49–92.
- 2007, *Produkcja średniowiecznej ceramiki szklivionej w osadzie garncarskiej w Przemysłu na Zasaniu*, „Archeologia Polski”, t. 52 (1–2), s. 131–173.
- 2016, *Wczesnośredniowieczne naczynia szklivione z terenu Małopolski*, Warszawa.
- AUGUSTYNIAK J. 1990 *Piec grzewczy typu hypocaustum w klasztorze cystersów w Sulejowie*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R: 38, nr 3–4: 261–272.
- 1992, *Zamek w Inowłodziu*, Łódź.
- BABIŃSKA B. 2009, *Kafle piecowe z XVI–XVIII w. pozyskane z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Gdańska w latach 1996–2006*, [w:] H. Paner, M. Fudziński, Z. Borcowski, red., *Stan badań archeologicznych miast w Polsce*, Gdańsk, s. 385–401.
- BAGIŃSKI S., MOZOWSZOWICZ J. 1966, *Krajowe rośliny lecznicze*, Łódź.
- BALCEREK M. 2009, *Oblężenie Nakła w 1109 roku*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 46, s. 5–21.
- BALIŃSKI M., LIPIŃSKI T. 1843 *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym*, t. 1, Warszawa.
- BANACH B. 2015, *Zabytki wydzielone z warstw późnośredniowiecznych*, [w:] S. Kurnatowski red., *Międzyrzecz. Gród i zamek w wiekach IX–XIV*, s. 321–371.
- BANASZAK D., KOWALCZYK A., TABAKA A. 2020, *Chronologia i kontekst palatium Mieszka I i Bolesława Chrobrego w świetle badań i materiałów archeologicznych*, [w:] Banaszak D, Kowalczyk A., Tabaka A., Wyrwa A.M. red., *Ostrów Lednicki – palatium Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Chronologia i kontekst Lednica*, s. 49–113.
- BANASZKIEWICZ J. 1985, *Die Mäusethurmsage. The Symbolism of Annihilation of an Evil Ruler*, „Acta Poloniae Historica”, 51, s. 5–32.
- 1986, *Podanie o Piaście i Popielu. Studium nad wczesnośredniowiecznymi tradycjami dynastycznymi*, Warszawa.
- 1987, *Podanie o Lestku i Złotniku*, „Studia Źródłoznawcze” 30, s. 39–50.
- 1988, *Włócznia i chorągiew. O rycie otwierania bitwy w związku z cudem kampanii nakielskiej Bolesława Krzywoustego (Kadłubek III 14)*, „Kwartalnik Historyczny” 94, z. 4, s. 3–24.
- 1998, 2002, *Polskie dzieje bajeczne mistrza Wincentego Kadłubka*, Wrocław.
- 1999, *Rodulf, król Herulów, który grał* (Paweł Diakon, Hist. Long., I, 20), [w:] M. Drzewiecki red., *E scientia et amicitia. Studia poświęcone profesorowi Edwardowi Potkowskiemu w sześćdziesięciopięciolate urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, s. 23–31, Warszawa–Pułtusk.

- 2000, *Tradycje dynastyczno-plemienne Słowiańszczyzny północnej*, [w:] red. H. Samsonowicz, *Ziemia polska w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, Kraków, s. 264–275.
- 2000, *Jak Ezenfried Ezzo wygrał od Ottona III jego siostrę Matyldę*, [w:] *Aetas media, aetas moderna. Studia ofiarowane prof. Henrykowi Samsonowiczowi w 70-tą rocznicę urodzin*, s. 375–386. Warszawa.
- 2005, *Zabić Boga! Saxo Gramatyk o niszczeniu przez Duńczyków w 1168 roku rugijskich świątyń Arkony i Gardźca*, [w:] red. J. Axer, J. Olko, *Dawne elity. Słowo i gest*, Warszawa, s. 63–84.
- 2010, *Podanie o Piaście i Popielu. Studium porównawcze nad wczesnośredniowiecznymi tradycjami dynastycznymi*, Warszawa.
- 2010, *Uczta rozrachunku (Quentin Tarantino, Wincenty Kadłubek, Bruno z Kwerfurtu, Richer z Reims)*. Krótko o pewnym schemacie narracyjnym racjonalizującym przedstawianą rzeczywistość, [w:] *Świat średniowiecza. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, wyd. A. Bartoszewicz i inni, Warszawa, s. 634–646.
- BARAN D. 2003, *Naczynia drewniane w średniowiecznym Szczecinie. Studium z historii kultury materialnej X–XVI w.*, mps rozprawy doktorskiej w Archiwum Muzeum Narodowego w Szczecinie.
- 2014, *Wyposażenie gospodarstwa domowego, przedmioty osobiste, atrybuty handlu*, [w:] A. Kola, G. Wilke red., *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 2: *Mosty traktu poznańskiego*, Kraków, s. 177–202.
- BARNYCZ-GUPIENIEC R. 1959, *Naczynia drewniane z Gdańska w X–XIII w.*, „Acta Archaeologica Universitatis Lodziensis”, nr 8, Łódź.
- 1974, *Drewniane budownictwo mieszkalne w Gdańsku w XI–XII w.*, „Gdańsk wczesnośredniowieczny”, t. VIII, Gdańsk.
- BARON J., DIAKOWSKI M., STOLARCZYK T. 2016, *Bone and Antler Artefacts from an 8–5th Century BC Settlement At Grzybiany, South-Western Poland*. [w:] S. Vitezović red., *Close to the Bone: Current Studies in Bone Technologies*, Belgrad, s. 28–47.
- BARTHEL H.J. 1969, *Schlittknochen oder Knochengeräte? „Alt-Thüringen” 10 (1968/1969)*, s. 205–227.
- BARTOSZEWICZ J. 1878, *Historia pierwotna Polski*, t. I, Kraków.
- BAYLEY J. 2008, *Lincoln. Evidence for Glass-working on Flaxengate and Rother sites in the city. Technology Report, Research Department Report Series 68–2008*.
- BECKER C. 2005, *Spindle whorls or Buttons? Ambiguous bone artefacts from a Bronze Age castellum on Istria*, [w:] H. Luik, A.M. Choyke, C.E. Batey L. Lóugas red., *From Hooves to Horns, from Mollusc to Mammoth, Manufacture and Use of Bone Artefacts, from Prehistoric Times to the Present*. Proceedings of the 4th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group at Tallinn, 26th–31st of August 2003, Tallinn, s. 157–174.
- BEDNORZ J., KUPCZYK M. 1995, *Fauna Ptaków doliny Noteci (ptaki doliny Noteci)*, „Prace Zakładu Biologii i Ekologii Ptaków Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu” z. 4, s. 3–94.
- BEHEIM–SCHWARZBACH M. 1888, *Die Mäuseturmsage von Popiel und Hatto*, Poznań.
- BEHLA R. 1888, *Die vorgeschichtlichen Rundwälle im östlichen Deutschland*, Berlin.
- BELL R.C. 1979, *Board and Table Games from Many Civilizations*, Londyn.
- Bender Jørgensen L. 1986, *Forhistoriske Textiler i Skandinavien (Prehistoric Scandinavian Textiles)*, København.
- BENITO C.G., GRACIA M.A., PEREZ C.M. 2017, *Experimental Reproduction of the Aerophone of Isturitz. Reproduction Experimental del aerofono de Isturitz*, „Playing with the Time. Experimental Archeology and the Study of the Past”, nr 32, s. 215–223. Saragossa.
- BENYSKIEWICZ K. 2010, *Książę polski Władysław I Herman, 1079–1102*, Zielona Góra.
- BERANOVÁ M. 1980, *Zemedelevi starych Slovanu*, Praha.
- BERLIZ H. 1906–1907 *Von den Mäusen gefressen der Popelmann. Aus der Pohlischen Chronique des Pastors Lauterbach zu Fraustadt, 1727*. „Aus dem Posener Lande” I (IV 10–6–VII 1907), s. 23–24.
- BERGER F. 2004, *From circle and square to image of the Word: a possible interpretation for some petroglyphs of megalithic boards*. „Roc Art. Research” 21(1): 11–25.
- BERNACIAK B. 2007, *Ikonomia „świętych” na kaflach*, mps pracy magisterskiej w archiwum Wydziału Archeologii UAM w Poznaniu.
- BESBORODOW M.A. 1975, *Chemie und Technologie der antiken und mittelalterlichen Gläser*, Mainz.
- BESBORODOW M.A., OLCZAK J. 1964, *Chemiczno-technologiczna i petrograficzna charakterystyka domniemanego surowca szklarskiego z wczesnośredniowiecznej Kruszwicy*. „Slavia Antiqua” XI, s. 361–373.
- BIAŁOSKÓRSKA K. 1968 *Opactwo cysterskie w Wąchocku w świetle najnowszych badań archeologicznych i architektonicznych*, [w:] W. Antoniewicz, P. Biegański red., *Zespół Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej*. Sprawozdanie 1964–1965. V Konferencja Naukowa w Busku-Zdroju i w Wiślicy: 71–72 Warszawa.
- BIAŁOSTOCKI J. 2010, *Sztuka XV wieku od Parlerów do Dürera*. Warszawa.

- BIELEC-MACIEJEWSKA B. 2015, *Kafle i piece kaflowe w Toruniu (XIV–XX wiek)*. Toruń.
- BIENIAK J., 1966, *Przynależność administracyjno-polityczna kasztelanii nadgoplańskich w latach 1267–1327*, „Zeszyty Naukowe UMK”, Historia 2, s. 59–68.
- 1969, *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300–1306*, Toruń.
- 1973, *Epilog zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, [w:] „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Historia, t. 9, s. 71–87.
- 1974, *Odzyskanie zachodnich Kujaw przez Kazimierza Wielkiego w 1337 r.*, „Zapiski Historyczne”, t. 39, z. 3, s. 69–97.
- 1974, *Małocha Piotr*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, Wrocław, s. 451–453.
- 1985, *Polska elita polityczna XII wieku (Cz. II. Wróżda i zgoda)*, [w:] S.K. Kuczyński red., *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. III, Warszawa, s. 13–74.
- 1986, *Kształtowanie się terytorium ziemi dobrzyńskiej w średniowieczu*, „Zapiski Historyczne”, 51, s. 7–45.
- 1987, *Ród Łabędziów*, [w:] J. Hertel, J. Wroniszewski red., *Genealogia. Studia nad wspólnotami krewniaczymi i terytorialnymi w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, Toruń, s. 9–33.
- 1990, *Polska elita polityczna XII w.*, Cz. III A. *Arbitrzy książąt – krąg rodzinny Piotra Włostowica*, [w:] S.K. Kuczyński red., *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. IV, Warszawa, s. 13–107.
- 1994, *Kościelna Wieś i jej dziedzice w średniowieczu*, [w:] L. Kajzer red., *Kościelna Wieś na Kujawach. Studium osadnicze*, Łódź, s. 41–106.
- 1995, *Doliwowie w XIII wieku*, [w:] *Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w 65. rocznicę urodzin i 40–lecie pracy naukowej*, Kraków, s. 230–241.
- 1996, *Polska elita polityczna XII wieku (Cz. III B. Arbitrzy książąt – trudne początki)*, [w:] S.K. Kuczyński red., *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. VII, Warszawa, s. 11–44.
- 1997, *Elita kujawska w średniowieczu*, [w:] R. Michałowski i inni red., *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa, s. 299–314.
- 2000, *Wzajemne powiązania osobowe kapituł wrocławskiej i kruszwickiej w średniowieczu*, [w:] *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej*, s. 53–68.
- 2002, *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majątki*, [w:] tegoż, *Polskie rycerstwo średniowieczne. Wybór pism*, wyd. A. Suproniuk, J. Wroniszewski, A. Radziwiński, Kraków.
- 2003, *Prawa patronackie szlachty kujawskiej w kościołach parafialnych w świetle źródeł*, [w:] A. Mietz red., *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, Włocławek, s. 25–44.
- 2009, *Jan (Janko) z Czarnkowa. Niedokończona kronika polska z XIV wieku*, „Studia Źródłoznawcze”, 47, s. 109–143.
- 2015, *Urzednicy kruszwiccy w średniowieczu*, [w:] D. Karczewski, M. Wilczek–Karczewska red., *Z dziejów pogranicza kujawsko-wielkopolskiego. Zbiór studiów*, t. III, Strzelno–Kruszwica, s. 51–66.
- BIENKOWSKI W., 1966, *Problemy teorii rozwoju społecznego*, Warszawa.
- BILIŃSKA A. 2004, *Nowożytny fajki z badań na Starym Mieście we Wrocławiu*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych. Materialne przejawy życia codziennego*, Wrocław, s. 285–292.
- BILSKA M., MIKULSKI J. 1979, *Analysis of the population of Bosmidinae in the holocenic period of lake Gopło*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, seria „Nauki matematyczno–przyrodnicze”, z. 47, s. 47–71.
- BIS W. 2003, *Ze studiów nad piecami typu hypocaustum z terenu ziem Polski*. „Architectus” 1–2 (13–14), s. 3–28.
- BISZKONT J. 2005, *Późnośredniowieczne szklarstwo na Śląsku*, Wrocław.
- BLAŽEVIČIUS P. 2008, *Seniausieji Lietuvos šachmatai*, „Lietuvos Archeologija”, t. 34, s. 59–104.
- 2011, *Seniausieji Lietuvos žaislai*, Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, Vilnius.
- BLAZIAK M. 2000, *Rocznik świętokrzyski nowy – rocznik mansjonarski czy andegaweńsko–jagielloński?*, „Studia Źródłoznawcze. Commentationes”, 37, s. 49–63.
- BOBRZYŃSKI M., SMOLKA S. 1893, *Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków.
- BOCHEŃSKI Z., BOCHEŃSKI Z.M., TOMEK T. 2012, *A history of Polish birds. Institute of Systematics and Evolutionary Evolution of Animals*, Kraków.
- BOGUCKI A. 1972, *Komes w polskich źródłach średniowiecznych*, Warszawa – Poznań.
- 1995, *Przynależność administracyjna Kujaw w XI i XII wieku* [w:] O. Krut–Horonziak, L. Kajzer red., *Stolica i region Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej*, Włocławek, s. 11–22.
- BOGUSŁAWSKI W. 1888, *Dzieje Słowian północno zachodnich do poł. XIII w.*, t. 2, Poznań.
- 1889, *Dzieje Słowiańszczyzny Północno–Zachodniej do połowy XIII w.*, t. II, Poznań.
- BOJEŚ–BIAŁASIK A., KWIATKOWSKA–KONOPKA B. 2009, *Średniowieczne urzędnictwo grzewcze w klasztorze cystersów w Jędrzejowie i augustianów–eremitów na Kazimierzu w Krakowie*. „Wiadomości Konserwatorskie” 25, s. 77–87.
- BOKINIEC E. 2005, *Podwiesek Fundstelle 2. Ein Gräberfeld der Oksywie–Kultur im Kulmer Land*, „Monumenta Archaeologica Barbarica”, 11, Kraków.

- BORAS Z. 1985, *Śląski książe renesansu i jego hulaszczy żywot*, Katowice.
- BORKOWSKI, T. 1995, *Gry i zabawy w średniowiecznym mieście na Śląsku. Ślady materialne*, [w:] *Kultura średniowiecznego Śląska i Czech. Miasto*, s. 99–105
- 1999, *Rozrywka – zabawki i drobna plastyka figuralna*, [w:] *„Wratislavia Antiqua” 1*, Wrocław s. 187–201.
- 2004, *Produkcja figurek ceramicznych w późnośredniowiecznym Wrocławiu*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych. Materialne przejawy życia codziennego*, Wrocław, s. 207–244.
- 2004, *Gliniane skarbonki, przybory do gier, figurki ceramiczne oraz szcudło i flet z badan we Wrocławiu*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych. Materialne przejawy życia codziennego*, Wrocław, s. 269–283.
- BORKOWSKA U. 1983, *Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem*, Lublin.
- 1985, *Historiograficzne poglądy Jana Długosza*, [w:] *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, cz. 2, Kraków, s. 45–69.
- BOROŃ P. 1999, *Słowiańskie wiece plemienne*, Katowice.
- 2006, *Wczesnośredniowieczny pieniądz pozakruszcowy. Uwagi w związku z pracą Jacka Adamczyka „Płacidła w Europie Środkowej i Wschodniej w średniowieczu”*, „Przegląd Historyczny”, t. 97, z. 3, s. 401–407.
- BORUCKI M. 1882, *Ziemia kujawska pod względem historycznym, jeograficznym, archeologicznym, ekonomicznym i statystycznym*, Włocławek.
- BORYŚ W. 2007, *Kultura muzyczna dawnych Słowian w świetle słownictwa*. [w:] Z. Mieczkowska red. *Etymologie słowiańskie i polskie. Wybór studiów z okazji 45-lecia pracy naukowej*, Warszawa, s. 154–171.
- BRZEŻYCKA Ł. 1995, *Późnośredniowieczne i nowożytne szklane naczynia apteczne odkryte na Starym Mieście w Poznaniu*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XXII, Archeologia szkła 6, s. 65–76.
- BRICHÁČEK P. 2007, *Nebe a peklo na zemi. Romanse a raně gotické dlaždice z milevskeho premonstratskeho kláštera, Milevsko*.
- BRINKER B., SCHÜSSLER U. 2003, *Spätmittelalterliche Glasproduktion in Schönbuch bei Tübingen* [w:] *Glashütten im Gespräch*, Lübeck, s. 39–45.
- BROZI K.J. 1989, *Antropologia wartości. Ujęcie metodologiczne*, Lublin.
- BRZOSTOWICZ M. 2004, *Pamiętki przeszłości w kulturze mieszkańców Polski średniowiecznej*, [w:] S. Moździoch red., *Wędrowki rzeczy i idei w średniowieczu, Spotkania Bytomskie t. 5*, Wrocław, s. 199–215.
- 2018, *Zagadka Mietlicy*, [w:] red. M. Brzostowicz, T. Kasprowicz, M. Przybył, J. Wrzesiński red., *Od Popiela do Kazimierza Wielkiego. Księga dedykowana Wojciechowi Dzieduszyckiemu*, Poznań, s. 115–124.
- BRZUSTOWICZ B.W. 2003, *Turniej rycerski w Królestwie Polskim w późnym średniowieczu i renesansie na tle europejskim (XIV–XVI w.)*. Warszawa.
- BRYCH V. 2004, *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní, (výběrový katalog)*, Praha.
- BRYCH V., STEHLÍKOVÁ D., ŽEGKLITZ J. 1990, *Pražské kachle doby gotické a renesans*, Katalog výstavy, Praha.
- BUBCZYK R., HOŁUB B. (red.), *Przyjemności duchowe i cielesne na przestrzeni dziejów*, s. 77–99. Lublin.
- BUBCZYK R., 2003a, *Gry w szachy i kości w średniowiecznej Polsce jako element europejskiej kultury rycerskiej*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego Nowej Serii” t. VI (XVII), s. 3–13.
- 2003b, *Gry w szachy i kości jako rozrywki duchowieństwa w średniowiecznej Polsce*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia” vol. LVIII, Sectio F 2003, s. 25–33.
- 2005, *Szachy i rycerze*, Lublin
- 2009a, *Gry na szachownicy w kulturze dworskiej i rycerskiej średniowiecznej Anglii na tle europejskim*, Lublin.
- 2009b, *Kazimierz Sprawiedliwy – władca idealny Mistrza Wincentego (Chronica Polonorum, lib. 4)*. „Kwartalnik Historyczny” Rocznik CXVI –1, s. 31–53.
- 2010, *Rex ludens ad tabulam – gry na szachownicy a rzeczywistość*, [w:] K. Skupiński red., *Średniowiecze w rozjaśnianiu*, s. 51–61, Warszawa.
- 2018a, *Średniowieczna gra w szachy – intelektualna rozrywka elit i narzędzie seksualnej rywalizacji płci*, „Średniowiecze Polskie i Powszechné”, t. 10 (14), s.159–165
- 2018b, *Ludus in honestus et illicitus od Why the Game of Chess Came in for Criticism in Medieval Europe*, [w] *The Cultural Role of Chess in Medieval and Modern Times. The jubilee of the 50th anniversary of the discovery of the Sandomierz chess*, „Bibliotheca Fontes Archeologici Posnanienses” t. 18, s. 159–165. Poznań.
- BUCHER F. 2012, *Historia Mody. Dzieje ubiorów od czasów prehistorycznych do końca XX wieku*. Warszawa.
- BUCHOWSKI M. 1993, *Magia i rytuał*, Warszawa.
- BUCZEK K. 1958, *Księżęca ludność służebna w Polsce wczesnofeudalnej*, Wrocław–Kraków.
- 1960, *Ziemie polskie przed tysiącem lat (zarys geograficzno–historyczny)*, Warszawa.
- 1964, *Targi i miasta na prawie polskim*, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- 1970, *Organizacja opolna w Polsce średniowiecznej*, „Studia Historyczne” 13/2, s. 205–250.
- 1977, *Organizacja służebna w pierwszych wiekach państwa polskiego*, „Studia Historyczne” 20, z. 3, ss. 353–376.

- 1979, *Gospodarcze funkcje organizacji grodowej w Polsce wczesnofeudalnej* (w. X–XIII), „Kwartalnik Historyczny” 86, nr 2, ss. 363–384.
- 2006a, *Kto to byli Żyrnicy (Żerdnicy)?* (pierwodruk z 1957 r.), [w:] *Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 1, przyg. W. Bukowski, Kraków, ss. 79–89.
- 2006b, *Łagiewniki* (pierwodruk z 1956 r.), [w:] *Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 1, przyg. W. Bukowski, Kraków, ss. 67–78.
- 2006c, *O narzacie* (pierwodruk z 1971 r.), w: *Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 2, przyg. W. Bukowski, Kraków, ss. 171–211.
- 2006d, *Organizacja opolna w Polsce średniowiecznej* (pierwodruk z 1970 r.), w: *Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 2, przyg. W. Bukowski, Kraków, ss. 99–139.
- BUKO A. 2011, *Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej. Odkrycia – hipotezy interpretacje*, wyd. 3 (pierwodruk z 2005 r.), Warszawa.
- BUKOWSKA-GEDIGOWA J. 1984, *Wyroby bursztynowe z Opola–Ostrówka*, [w:] B. Gediga red., *Studia nad kulturą wczesnopolskiego Opola, Militaria – wyroby bursztynowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- BUKOWSKI Z. 1963, *O możliwości wykorzystywania solanek w okresie halsztackim na terenie Wielkopolski i Kujaw*, „Archeologia Polski” 7, s. 246–273.
- 1967 (1968), *Uwagi o konserwacji ryb u Słowian w świetle materiałów archeologicznych i etnograficznych*, „Studia z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego” 9, s. 49–81.
- 1978, *Stan i perspektywy archeologicznych badań podwodnych w jeziorach i rzekach Polski*, „Archeologia Polski” 23, z. 1, s. 55–140.
- 1985 (1986), *Salt Production in Poland in Prehistoric Times*, „Archeologia Polski” 24, s. 27–71.
- 1986, *Wczesnośredniowieczny gród na Ostrówku w Opolu*, „Polskie badania archeologiczne” 25. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- BUNZEL-DRÜKE M., BÖHM C., FINCK P., KÄMMER G., LUICK R., REISINGER E., RIECKEN U., RIEDL J., SCHARF M., ZIMBALL O. 2008, „Wilde Weiden”. *Praxisleitfaden für Ganzjahresbeweidung in Naturschutz und Landschaftsentwicklung*, Bad Sassendorf–Lohne.
- BURIAKOW J. 1977, *Samarkandskie nahodki*. „Szachmaty w SSSR”, nr 12/1977, s. 18–20.
- BURNATOWA I. 1964, *Ornament renesansowy w Krakowie*. „Studia Renesansowe” 4: 13–226.
- BURSZTA J. (red.) 1960, *Kultura ludowa Wielkopolski*, Poznań.
- BUŚKO C., DYMEK K. 1995 *Z problematyki badań nad systemami grzewczymi w zamkach śląskich*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, t. XL, z. 1: 17–25.
- 1995, *Średniowieczne piece typu hypocaustum na Śląsku*. „Archaeologia Historica Polona”, t. 1: 149–183.
- 2001, *Rynek wrocławski w świetle badań archeologicznych*, „Wratislavia Antiqua”, t. 3, Wrocław.
- BUŚKO C., PIEKALSKI J. (red.) 1999, *Ze studiów nad życiem codziennym w średniowiecznym mieście*, „Wratislavia Antiqua”, t. 1, Wrocław.
- CABALSKA M. 1970, *Wędzidła z pobocznkami z wielowarstwowych stanowisk wczesnośredniowiecznych*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 35. z. 1, s. 14–20.
- CALDWELL D., HALL M., WILKINSON M. 2009, *The Lewis Hoard of Gaming Pieces: A Re-examination of their Context, Meanings, Discovery and Manufacture*, „Medieval Archaeology”, t. 53, s. 155–204.
- CALLIER E. 1895, *Kruszwica*, Inowrocław.
- CALKIN V.I. 1960, *Izmenčivost metapodij i jejo značenje dlja izučenja krupnogo rogotogo skota drevnosti*. „Bjulleten Moskovskogo Obščestva Ispytatelej Prirody”, Otdel Biologii, t. 65/1, s. 109–126.
- 1970, *Drevnejše domašnje životnye vostočnoj Evropy*, Moskva.
- CARDON D. 1999, *La Draperie au Moyen Âge. Essor d’une grande industrie européenne*, Paris.
- Callmer J. 1977, *Trade beads and bead trade in Scandinavia ca. 800–1000 A.D.*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 4, 11.
- CARDON D. 1999, *La Draperie au Moyen Age. Essor d’une grande industrie européenne*, Paris.
- CARUS-WILSON E. 1969 (1971), *Haberget: a Medieval Textile Conundrum*, „Medieval Archaeology”, 13, s. 148–166.
- CECHOSZ ST., HOLCER Ł. 2015, *Średniowieczny kościół parafialny w Szadku i jego renesansowa kaplica*, „Biuletyn Szadkowski”, t. 15, s. 35–68.
- CEHAK-HOŁUBOWICZOWA H. 1954, *Rzemiosła plemion polskich na Śląsku we wczesnym średniowieczu*, [w:] Konferencja śląska IHKM PAN, t. 1, Wrocław.
- CEYNOWA B. (red), 2020, *Kawa czy herbata. Archeologiczne świadectwa konsumpcji napojów w dawnym Gdańsku*, katalog wystawy, Gdańsk.
- Čechura J. 2006, *Hry a hrací pomůcky. Příspěvek ke studiu volného času ve středověku*, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii. Vedoucí práce Klápště Jan, Praga. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/7070> (dostęp: październik 2019)

- ČECHURA J., VYŠOHLÍD M. 2008, *Kostěné předměty určené ke hrám z nálezu na náměstí Republiky v Praze*, „Archeologie ve středních Čechách“ t. 12, s. 723–743.
- ČERNÁ E., TOMKOVÁ K., HULÍNSKÝ V. 2015, *Proměňný skel od 11. do konce 13. století v Čechách*, „Archeologické rozhledy“ LXVII, s. 79–108.
- CHMIEL J. 2006a, *Zróźnicowanie przestrzenne flory jako podstawa ochrony przyrody w krajobrazie rolniczym*. „Prace Zakładu Taksonomii Roślin UAM w Poznaniu“ 14, s. 250–251.
- 2006b, *Rośliny specjalnej troski i wartościowe obszary przyrodnicze w północno-wschodniej Wielkopolsce*, „Prace Zakładu Taksonomii Roślin UAM w Poznaniu“ 15.
- CHMIEL J., KUPCZYK M. 1996, *Stan poznania przyrody Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia i jego najcenniejsze walory*, „Studia Lednickie“ IV, s. 29–30.
- CHMIELEWSKA M. 1954, *Grób kultury tardenuaskiej w Janiławicach, pow. Skierniewice*, „Wiadomości Archeologiczne“ 20, s. 23–48.
- CHMIELEWSKI S., DĄBROWSKI H. 1964, *Rozwój gospodarstwa wiejskiego od połowy XII do XV w.*, [w:] W. Hensel red. *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, t. 1, Warszawa, s. 265–445.
- CHMIELEWSKI W. 1983, *Sposoby adaptacji we wczesnym i środkowym plejstocenie*, [w:] K. Kozłowski, S.K. Kozłowski red., *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa, s. 255–259.
- CHOCISZEWSKI J. 1895, *Podania ludowe o pięciu królach, którzy panowali w Kruszwicy, Powieści i podania ludowe*, Poznań.
- CHODKOWSKI A. 2006, *Encyklopedia muzyki*. Warszawa.
- CHODYŃSKI A.M. 2001, *Styl i formy życia świeckiego na dworze wielkich mistrzów w Malborku*, [w:] J. Wiesiołowski red., *Zamek i dwór w średniowieczu od XI do XV wieku*, Poznań.
- CHORAŻYCZEWSKI W. 2008, *Kujawskość nieproblematica? Refleksje nad tożsamością mieszkańców Kujaw XVI – XVIII wieku*, [w:] T. Łaszkiwicz red., *Kujawy, Tradycja – tożsamość – świadomość*, s. 9–17.
- CHOROWSKA M. 2004, *Zamek Królewski w Poznaniu, Zamek książąt, królów i starostów*, Poznań, 2004, s. 7–26.
- CHOYKE, A.M. 1999, *Bone skates: raw material, manufacturing and use*, [w:] A. Vaday red., *Pannonia and beyond. Studies in honour of László Barkóczy*. „Antaeus” 24/1997–1998, s. 148–156.
- CHOYKE, A. M., BARTOSIEWICZ L. 2005, *Skating with Horses: continuity and parallelism in prehistoric Hungary*. „Revue de Paléobiologie, Genève” (décembre 2005) wyd. specjalne nr 10, s. 317–326.
- 2009, *Bone and antler manufacturing at Bronze Age Jászdóza–Kápolnahalom, Hungary*. „Tisicum” t. 19, s. 357–376.
- CHUDZIAK W. (red.), STAWSKA W. 2006, *Analiza materiałów źródłowych. Biżuteria*, [w:] Chudziak W. red., *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Kałdusie (stanowisko 1), Seria Mons Sancti Laurentii*, t. 3, Toruń, s. 62–64.
- CHUDZIAK W., SIEMIANOWSKA E. 2016, *Problem przyłączenia Pomorza Środkowego do państwa pierwszych Piastów*. *Głos archeologa*, [w:] H. Kočka-Krenz, M. Matla, M. Danielewski red., *Tradycje i nowoczesność. Początki państwa polskiego na tle środkowoeuropejskim w badaniach interdyscyplinarnych*, Poznań, s. 187–206.
- CHUDZIAKOWA J. 1996, *Kruszwica, stan. 7, gm. loco, woj. bydgoskie*. „Informator Archeologiczny”, badania 1996, Warszawa 2005, s. 265.
- 1997, *Kolegiata w Kruszwicy po badaniach archeologicznych przeprowadzonych w latach 1995–1996*, [w:] o. J. Spież, Z. Wielgosz red., *Benedyktynska praca. Studia historyczne ofiarowane o. Pawłowi Szczanieckiemu w 80 rocznicę urodzin*, Tyniec-Kraków 1997, 129–140.
- CHUDZIAKOWA J., WIEWIÓRA M. 1997, *Kruszwica, stan. 7, gm. loco, woj. bydgoskie*. „Informator Archeologiczny”, badania 1997, Warszawa 2006, s. 201–202.
- CIEPIELA S. 1966, *Pucharki dzwonołate w Polsce od końca XVI w. do końca XVII wieku*, „Szkło i Ceramika”, r. 17, nr 9, s. 248–253.
- 1968, *Późnośredniowieczne naczynia szklane z Płocka*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. 6, nr 2, s. 347–360.
- 1970, *Zabytki szklane ze stanowiska archeologicznego przy kościele św. Anny w Warszawie*, „Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej”, t. 39, Studia z dziejów rzemiosła i przemysłu, t. 9, s. 140–172.
- 1971 *Zabytki szklane ze Świecia nad Wisłą*, „Pomorania Antiqua”, t. III, s. 479–496.
- 1977, *Szkło osiemnastowieczne Starej Warszawy*, Warszawa.
- 1987, *Wyroby szklane od połowy XIII do połowy XVII wieku* [w:] Z. Kamieńska red., *Polskie szkło do połowy XIX wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 70–79.
- CIEPIELA-KUBALSKA S. 1971, *Zabytki szklane z Solca nad Wisłą od końca XV do XVIII/XIX w.* „Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej”, t. 45, s. 173–214.
- 1987 *Z badań nad XVIII-wiecznymi szklanymi naczyniami gospodarczymi*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XII, Archeologia szkła 2, s. 111–122.

- 1991, *Szklanice fletowate ze Starego Miasta w Warszawie (XIV/XV – 1 ćwierci XVII wieku)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XIX, Archeologia szkła 5, s. 25–42.
- 1991a, *Stan badań nad późnośredniowiecznym i nowożytnym szkłem użytkowym w Polsce (2 połowa XIII – XVII w.)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XVIII, Archeologia szkła 4, s. 173–183.
- 2000, *Nowożytnie szkło okienne z badań archeologicznych na Rynku Starego Miasta w Warszawie*, „Archeologia Historica Polona”, t.8, s.233–246.
- 2005, *Nowożytnie naczynia szklane z badań archeologicznych na rynku Starego Miasta w Warszawie*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XIX, Archeologia szkła 9, s. 189–232.
- CIEPIELA-KUBALSKA S., STAWIARSKA T. 2005, *Nowożytnie wyroby szklane z badań archeologicznych na rynku Starego Miasta w Warszawie (komentarz technologiczny)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XIX, Archeologia szkła 9, s. 233–241.
- CIEŚLA W. 1961, *Właściwości chemiczne czarnych ziem kujawskich na tle środowiska geograficznego*, Poznań.
- CLARK J.D.G. 1957, *Europa przedhistoryczna*, Warszawa.
- CLASSEN A. 2012, *Chess in Medieval German Literature: a Mirror of Social-Historical and Cultural, Religious, Ethical, and Moral Conditions*, [w:] O’Sullivan red., *Chess in the Middle Ages and Early Modern Age. A Fundamental Thought Paradigm of the Premodern World*, s. 17–45, Berlin/Boston.
- CNOTLIWY E. 1955, *Przedmioty z rogu i kości w okresie wczesnośredniowiecznym w Kruszwicy*, mps pracy magisterskiej w Bibliotece UAM w Poznaniu.
- 1973, *Rzemiosło rogownicze na Pomorzu wczesnośredniowiecznym*, Wrocław, Warszawa, Kraków.
- 1991, *Szkło z XVI–XVIII wieku z Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XXVIII, s. 331–379.
- 1993, *Wczesnośredniowieczne grzebienie z Kruszwicy*, „Slavia Antiqua”, 34, s. 87–140.
- 1999a, *Wczesnośredniowieczne przedmioty z poroża i kości z Kruszwicy na Kujawach*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” No 2151, Studia Archeologiczne XXXI, s. 153–241.
- 1999b, *Z badań nad wczesnośredniowiecznym rzemiosłem rogowniczym w Kruszwicy*, „Archeologia Historica Polona” 8, 83–95.
- 2013, *Przedmioty z poroża i z kości z Janowa Pomorskiego*. [w:] M. Bogucki, M. F. Jagodziński red., *Studia nad Truso*, t. 2, Elbląg.
- CNOTLIWY E., LECIEJEWICZ L., ŁOŚIŃSKI W. (red.) 1983, *Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wzgórze Zamkowe*, Wrocław.
- COFCIANKA A. 1954, *Badania Archeologiczne w Kruszwicy w 1953 r.* „Przegląd Zachodni”, X (1–2): 230–231.
- COFTA A. 1955, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Kruszwicy w latach 1953 i 1954*. „Sprawozdania Archeologiczne” 1: 91–100.
- 1957, *Badania archeologiczne w Kruszwicy w 1955 r.*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 3, s. 238–248.
- 1960, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Kruszwicy w latach 1956 i 1957*, „Sprawozdania Archeologiczne” 11, s. 59–70.
- 1961, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Kruszwicy pow. Inowrocław, w 1958 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne” 12, s. 59–68.
- 1962, *Przeszłość Kruszwicy w świetle badań 1959 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, 14, ss. 227–243.
- 1962a, *Kilka uwag na temat wczesnośredniowiecznego szklarstwa w Kruszwicy*. „Szkło i Ceramika” XIII (1), s. 23–25.
- 1962b, *Z zagadnień obróbki metali żelaznych*, „Slavia Antiqua” IX, s. 273–299.
- 1962d, *Średniowieczny zdobiony grot bełtu kuszy z Kruszwicy*, „Wiadomości Archeologiczne”, 38/3, 290–291.
- 1963, *Nowe odkrycia archeologiczne w Kruszwicy w 1956 roku*, „Wiadomości Archeologiczne” 29/1, s. 37–43.
- 1965, *Kruszwica w starożytności i wczesnym średniowieczu*, [w:] J. Grześkowiak red., *Kruszwica. Zarys monograficzny*, Toruń, s. 99–187.
- 1974, *Wczesnośredniowieczna warzelnia soli w Inowrocławiu*, *Ziemia Kujawska*, 4, ss. 5–13.
- COFTA-BRONIEWSKA A., KOŚKO A. 1982, *Historia pierwotna społeczeństw Kujaw*, Warszawa–Poznań.
- COFTA-BRONIEWSKA A., POPPE D., KARŁOWSKA-KAMZOVA A. 1964 *Kruszwica*, [w:] W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński red., *Słownik starożytności łowiańskich t. 2*, Wrocław–Warszawa–Kraków, s. 528–532.
- COFTA-BRONIEWSKA A., SPRINGER E., TYMIENIECKA K. 1962, *Wyniki prac terenowych w 1960 roku w Kruszwicy, pow. Inowrocław*, „Sprawozdania Archeologiczne”, 14, ss. 244–254.
- CONTADINI A. 1995, *Islamic Ivory Chess Pieces, draughtsmen and Dice*. [w:] Allan J. red. *Islamic Art in the Ashmolean Museum*, I, „Oxford Studies in Islamic Art”, X.
- CORDEZ P. 2007/2008, *Images ludiques et politique féodale. Les matériels d’échecs dans les églises du XIe siècle*, „Ludica” t. 13–14, [2007/2008 (2011)], s. 115–136.
- CROWFOOT E., PRITCHARD F., STANILAND K. 1992, *Textiles and Clothing c. 1150–1450*, „Medieval Finds from Excavations in London”, 4, London.
- CURIEUSSER V. 1720, *Antiquarius*, Hamburg.

- CYNGOT D. 2017, *Ewolucja tyżew – od form kościanych do żelaznych*, „Materiały Zachodniopomorskie Nowa Seria”, t. 13, s. 191–224.
- CZARSKA L., ZAHÉL D. 2010, *Rekonstrukcja wczesnobarokowego pieca kaflowego w Wielkiej Izbie Kamienicy Brzykowskiej w Przemysłu*, [w:] M. Dąbrowska, J. Semków, W. Wojnowska red., *Piece kaflowe w zbiorach muzealnych w Polsce. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej w Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku w dniach 5–7 września 2008 roku*, Frombork, s. 322–327.
- CZECH-BŁOŃSKA R. 2016, *Paciorki z kamieni półszlachetnych*, [w:] A. Buko red. *Bodzia. Elitarny cmentarz z początków państwa polskiego*, s. 207–214, Warszawa.
- CZERNIAK E., CZERNIAK L. 1984 (1985), *Z badań nad genezą i rozwojem kultury amfor kulistych na Kujawach*, „Folia Praehistorica Posnaniensa” 1, s. 23–62.
- CZERNIAK L. 1980, *Rozwój społeczeństwa kultury późnej ceramiki wstęgowej na Kujawach*, Poznań.
- 1990, *Kultura amfor kulistych a późnowstęgowy model kultury neolitycznych społeczeństw Niziu. Problem genezy systemu*, [w:] A. Cofta–Broniewska red., *Kultura amfor kulistych w rejonie Kujaw*, s. 29–44.
- CZERNIAK L., DZIEDUSZYCKA B. 1979, *Badania ratownicze w Polanowicach, woj. Bydgoszcz, stanowisko 6*, „Sprawozdania Archeologiczne” 31, s. 29–45.
- CZERNIAK L., PIONTEK J. 1980, *Próba modelowego opisu form organizacji społecznej i gospodarczej ludności „kultury wstęgowych” na podstawie analizy zespołów osadniczych typu Brześć Kujawski*, „Archeologia Polski”, 24, s. 335–361.
- CZERSKA B. 1971, *Części uzbrojenia i oporządzenie jeździeckie z grodu wczesnośredniowiecznego na Ostrówku w Opolu*, „Studia Archeologiczne”, t. 4, s. 199–234.
- 1972, *Żelazne klucze, kłódki i części zamków z grodu wczesnośredniowiecznego na Ostrówku w Opolu*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 37, s. 55–71.
- CZERWIŃSKI S., GUZOWSKI P., KARPIŃSKA-KOŁACZEK M., LAMENTOWICZ M., GAŁKA M., KOŁACZEK P., IZDEBSKI A. & PONIAT R. 2020, *Znaczenie wspólnych badań historycznych i paleoekologicznych nad wpływem człowieka na środowisko. Przykład ze stanowiska Kazanie we wschodniej Wielkopolsce*, „Studia Geohistorica” nr7, s. 56–74. [udostępniło 25.1.2022]. DOI 10.12775/SG.2019.04.
- CZICHOŃ H. 1956, *Wyniki analiz żużli i przedmiotów żelaznych z Kruszwicy*, mps w Archiwum Ośrodka Studiów Pradziejowych i Średniowiecznych Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Poznaniu.
- CZOPEK S. 1993, *Renesansowe kafle z Będziemyśla*, [w:] A. Gruszyńska, A. Targońska red., *Garncarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od późnego średniowiecza do czasów współczesnych*, s. 95–120, Rzeszów.
- CZUBRYŃSKI A. 1915, *Mit kruszwicki. Badania wiaronawcze*, Kraków.
- 1915, *O starożytności i znaczeniu mitu kruszwickiego*, „Kurjer Poznański”, nr 5, 6.
- DAHLBERG E. 1971, *Dzienniki i ryciny szwedzkie z dziejów „potopu” 1655 – 1657*, Wrocław.
- DANDROY, J.R. 2006, *Astragali through Time*, [w:] J.M. Maltby red., *Integrating Zooarchaeology, Proceedings of the 9th Conference of the International Council of Archaeozoology*, Durham, August 2002, s. 131–137, Oxford.
- DANIELEWSKI M. 2011, *Korabniki, Niewody, Rybitwy z terenu Kujaw jako osady służebne związane z księżęcym regale wodnym*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 71, s. 33–54.
- 2014, *Nowe dane do badań nad kujawskimi grodziskami z Mietlicy i Borkowa*, „Studia Lednickie”, 13, s. 153–159.
- 2015a, *Konary i Kobylniki. Rola i użytkowanie koni we władztwie Piastów*, „Historia Slavorum Occidentis” 8, nr 1, s. 57–76.
- 2015b, *Przyczynek do nowych badań nad kasztelanią inowrocławską w XIII–XIV wieku*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne” 16, s. 209–217.
- 2016, *Sieć grodowa na Kujawach oraz jej funkcje od połowy X do końca XIII wieku*, Poznań.
- 2016a, *Kujawy plemienne a formowanie się władztwa Piastów w świetle dotychczasowych badań osadniczych*, [w:] H. Kočka–Krenz, M. Matla, M. Danielewski red., *Tradycje i nowoczesność. Początki państwa polskiego na tle środkowoeuropejskim w badaniach interdyscyplinarnych*, Poznań, ss. 201–217.
- 2016b, *Sieć grodowa na Kujawach oraz jej funkcje od połowy X do końca XIII wieku*, Poznań.
- 2018, *Odpowiedź na recenzję pióra Tomasz Jurka czyli o grodach raz jeszcze*, „Kwartalnik Historyczny”, 125, z. 1, ss. 103–113.
- 2019, *Cuiavia Christiana. U progu chrześcijaństwa i Kościoła na Kujawach w X–XII wieku*, Poznań.
- DĄBAL J. 2005, *Szklane i ceramiczne kulki ze stanowiska Lastadia 35 w Gdańsku*, mps w Archiwum Muzeum Archeologicznego w Gdańsku.
- 2020, *Kulki ceramiczne i szklane*, [w:] B. Kościński red., *Lastadia, Najstarsza stocznia Gdańska w świetle badań archeologicznych*, Gdańsk, s. 451–456.
- DĄBROWSKA E., 2016, *Nieznane groby średniowiecznych duchownych z kolegiaty pw. Św. Św. Piotra i Pawła w Kruszwicy*, „Studia Źródłoznawcze” 54, s. 21–29.
- DĄBROWSKA M. 1987, *Kafle i piece kaflowe w Polsce do końca XVIII wieku*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- 1992, *Kominek – luksus czy konieczność*, [w:] J. Szteyflo red., *Nędza i dostatek na ziemiach polskich od średniowiecza po wiek XX: 177–181*. Warszawa.
- 1993, *Kafle i piece kaflowe w Polsce do końca XVIII wieku. Stan i potrzeby badawcze*. „Prace i Materiały Muzeum

Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Archeologiczna" 3: 1989-1990: 171-177.

1993, *Kafle późnogotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, [w:] *Kafle gotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, katalog wystawy, Gniezno, s. 7-24.

1994, *Piec z początku XVII wieku. Opracowanie i projekt rekonstrukcji dla Zamku Królewskiego w Warszawie*, „Kronika Zamkowa” 1/2 (29/30), s. 15-29.

2004, *Oświetlenie i ogrzewanie średniowiecznych wnętrz zamkowych*. „Archaeologia Historica Polona” 14, s.173-188.

2004, *Kafle gotyckie w zbiorach Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie*, Tomasz Janiak, Gniezno 2003, [recenzja], „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 52, z. 3, s. 344-346.

2005, *Kilka uwag metodycznych o rekonstrukcji pieców*. „Archaeologia Historica Polona” 15/2: 335-357.

2006 *Średniowieczne i nowożytnie urządzenia ogniowe w szpitalu pod wezwaniem św. Ducha we Fromborku*, [w:] M. Młynarska-Kaletynowa, J. Kruppé red., *O rzeczach minionych. Scripta rerum historicarum Anna Rutkowska-Płachcińska obłata*, s. 47-64.

2007, *O siedemnastowiecznych kaflach i piecach z terenu ziem polskich*, [w:] M. Dąbrowska, H. Karwowska red., *Średniowieczne i nowożytnie kafle. Regionalizmy - podobieństwa - różnice*, s. 143-160, Białystok.

2013, *Piec jako nośnik idei?* „Archaeologia Historica Polona” 21, s. 209-237.

DĄBROWSKA M., NOCUŃ P., TARASIŃSKI A. 2005, *Kafle z zamku w Chudowie, Chudów*.

DĄBROWSKA M., SEMKÓW J., WOJNOWSKA W. red, 2010, *Piece kaflowe w zbiorach muzealnych w Polsce. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej w Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku w dniach 5-7 września 2008 roku*, Frombork.

Добриян А. 2007, *История исследования кафли на территории гродненщины*, [w:] M. Dąbrowska, H. Karwowska red., *Średniowieczne i nowożytnie kafle. Regionalizmy - podobieństwa - różnice*, Białystok, s. 277-284.

DĄBROWSKI J. 1964, *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*, Wrocław.

DEKÓWNA M. 1962, *Naczynia szklane pochodzenia obcego na ziemiach polskich we wczesnym średniowieczu (X w.- poł. XIII wieku)*, „Slavia Antiqua”, t. IX, s. 219-252.

1980, *Szkło w Europie wczesnośredniowiecznej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.

1988, *Uwagi na temat klasyfikacji i interpretacji pozostałości starożytnej i wczesnośredniowiecznej produkcji szklarskiej*, [w:] G. Labuda, S. Tabaczyński red. *Studia nad etnogenezą Słowian i kulturą Europy wczesnośredniowiecznej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 5-21.

1992, *Produkcja i obróbka szkła (do XV w.)*, [w:] B. Orłowski red. *Z dziejów techniki w dawnej Polsce*, s. 379-410, Warszawa.

2005, *Rozwój metod badania znalezisk szkła w Polsce*. „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, seria Archeologia XXIX, Archeologia szkła 9, s. 3-40.

2007, *Wczesnośredniowieczne ozdoby szklane ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego, na tle ogólnej problematyki rozwoju szklarstwa*, [w:] W. Brzeziński red. *Skarby wieków średnich*, katalog wystawy, s. 52-101, Warszawa.

2009, *Z metodyki badań nad miejscową produkcją szkła. Na podstawie starożytnych i wczesnośredniowiecznych źródeł archeologicznych*. „Studijne Zvesti Archeologického Ústavu Slovenskej Akadčmie Vied” 45, s. 15-28.

2010, *The glass from Cösitz (Zörbig), Sachsen-Anhalt, and the origins of non-alkaline lead-silica glass from European finds. The state of research in outline*, „Archaeologia Polona” 48, s. 269-289.

2017, *Badania nad początkami szklarstwa i wyrobami szklanymi na ziemiach polskich: problemy i metody badań*. *Zarys*, „Przegląd Archeologiczny”, 65, s. 69-88.

DEKÓWNA M., OLCZAK J., red. 2002 *Principes de description des verres ancien depuis les temps les plus reculés jusq'au XIIIe siècle de n.é.* Warszawa-Toruń.

DELEKTA J. 1939, *Badania na podgrodzium w Lisewie w pow. wąbrzeskim w ziemi chełmińskiej*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 16, s. 304-315.

DEMBIŃSKA M. 1963, *Konsumpcja żywnościowa w Polsce średniowiecznej*, Wrocław.

1967 (1968), *Udział zbieractwa w średniowiecznej konsumpcji zbożowej*, „Studia z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego” 9, s. 83-104.

1978, *Historia kultury materialnej Polski w zarysie*, t. 1, Warszawa.

DEPTUŁA Cz. 1990, *Galla Anonima mit genezy Polski. Studium z historiozofii i hermeneutyki symboli dziejopisarstwa średniowiecznego*, Lublin (wyd. 2, Lublin 2000).

DERWICH M. 1985, *Janko z Czarnkowa a Kronika Wielkopolska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Historia 50, Wrocław, s. 127-162.

DĘBIŃSKA M. 1978, *Eksploracja wód*, [w:] A. Rutkowska-Płachcińska red., *Historia Kultury Materialnej Polski*, t. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, s. 112-117.

DIAKOWSKI M. 2014, *Metoda traseologiczna i eksperymentalna w określeniu technologii i funkcji przedmiotów kościanych ze stanowiska nr 1 w Lizawicach, pow. Oławski*. „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 56, s. 117-140. Wrocław.

Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza, red. S. Gawęda, [cz. 1], Warszawa 1980.

Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza, cz. 2, Warszawa - Kraków 1985.

- DŁUGOSZOWSKA W., PIETRZAK J., SPYRA P. 2007, *Motyw półkobiecej hybrydy na późnośredniowiecznych i wczesnonowożytnych kaflach*, [w:] M. Dąbrowska, H. Karwowska red., *Średniowieczne i nowożytne kafle. Regionalizmy – Podobieństwa – Różnice*, s. 61–70. Białystok.
- DOBOSZ J. 1995, *Działalność fundacyjna Kazimierza Sprawiedliwego*, Poznań.
- 2002, *Monarcha i możni wobec Kościoła w Polsce do początku XIII wieku*, Poznań.
- 2010, *Początki państwa i Kościoła polskiego w przekazie Roczników Jana Długosza*, „Zeszyty Długoszewskie” 9, s. 85–94.
- 2011, *Kazimierz II Sprawiedliwy*, Poznań.
- 2012, *Jan Długosz o początkach państwa i Kościoła polskiego*, [w:] J. Dobosz, D. Konieczka–Śliwińska red., *Powtórka przed... VI Spotkania z historią dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, Poznań, s. 99–109.
- 2016, *Historyczne tło fundacji konińskiego słupa drogowego*, [w:] *Koniński słup drogowy*, Konin, s. 23–37.
- DOBOSZ J., JUREK T. red. 2019, *Polonia coepit habere episcopum. The origin of the Poznań bishopric in light of the latest research*, Poznań.
- DOBRIAN A. 2007, *Istoria isledawania kafli na teritorii grodzienszczyzny*, [w:] M. Dąbrowska, H. Karwowska red., *Średniowieczne i nowożytne kafle. Regionalizmy – podobieństwa – różnice*, Białystok, s. 277–284.
- DOBROWOLSKA M. 1961, *Przemiany środowiska geograficznego Polski do XV wieku*, Warszawa.
- DOŁĘGA-CHODAKOWSKI Z. 1895, *O Sławiańszczyźnie przed chrześcijaństwem*, Lwów.
- DOMBEK W. 1956–1958, *Wykaz analiz próbek drewna wykopaliskowego, Kruszwica, stanowisko 4*, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- DOWIAT J. 1972, *Kształcenie umysłowe synów książęcych i możnowładczych w Polsce i niektórych krajach sąsiednich w X–XII w.* [w:] J. Dowiat i in. red., *Polska w świecie. Szkice z dziejów kultury polskiej*, s. 79–90, Warszawa.
- 1985, *Kultura Polski średniowiecznej, X–XIII w.* J. Dowiat, B. Geremek, T. Lalik, S. Trawkowski red., Warszawa.
- DRAHOTOVÁ O. 1984, *Szkło europejskie*, Warszawa.
- DRAŹKOWSKA A. 2012, *Ozdoby i nakrycia głowy na ziemiach polskich od X do końca XVIII wieku*, Toruń.
- DRELICHARZ W. 1997, *‘Genealogia płożka’. Źródła, funkcje i treści ideowe*, [w:] A. Radzimiński i inni red., *Venerabiles, nobiles, honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej*, Toruń, s. 433–466.
- 2003, *Annalistyka małopolska XIII–XV wieku. Kierunki rozwoju wielkich roczników kompilowanych*, Kraków.
- DRIESCH VON DEN A. 1976, *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*, Cambridge.
- DUCZKO W. 2006, *Ruś Wikingów*, Warszawa.
- DYLIK J. 1936, *Analiza geograficznego położenia grodzisk i uwagi o osadnictwie wczesnohistorycznym Wielkopolski*, Poznań.
- DÜMMLER E. 1888, *Geschichte des ostfränkischen Reiches. Die letzten Karolinger*, Leipzig.
- DUNIN-WĄSOWICZ T. 1974, *Zmiany w topografii osadnictwa Wielkich Dolin na Niżu Środkowoeuropejskim w XIII w.*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- DURCZEWSKI Z. 1936, *Groby książęce i cmentarzyska ciałopalne z okresu rzymskiego w Łęgu Piekarskim, w pow. Tureckim*, „Z Otchłani Wieków”, t. 11, s. 157.
- DWORACZYK M., KOWALSKA A., RULEWICZ M. 2003, *Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wschodnia część suburbium*, Szczecin.
- 2011, *Szczecin wczesnośredniowieczny. Nadodrzańskie centrum*, Warszawa.
- DYMACZEWSKI A. 1958, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Młodzikowie, pow. Środa*. „Fontes Archaeologici Posnaniensis”, t. 8–9, s. 289–291.
- DYMEK K. 1995, *Ze studiów nad ogrzewaniem średniowiecznej kamienicy mieszczańskiej na Śląsku*, [w:] K. Wachowski red., *Kultura średniowiecznego Śląska i Czech: 61–70*. Wrocław.
- 1995a, *Średniowiecznie i renesansowe kafle śląskie*. Wrocław.
- DZIEDUSZYCCY B. I W. 1985, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w rejonie Niecki Jezior Bnińskich*, „Materiały ze studiów nad osadnictwem bnińskim”, Poznań, s. 141–197.
- 1993, *Kruszwicki ośrodek władzy i jego przemiany w XI–XII w.* [w:] *Lokalne ośrodki władzy państwowej w XI–XII w. w Europie Środkowo-Wschodniej*, s. 159–172, Wrocław.
- 1998, *Metalurgiczne zaplecze wczesnośredniowiecznego grodu w Kaszowie koło Milicza* [w:] H. Kočka-Krenz, W. Łosiński red., *Kraje słowiańskie w wiekach średnich*, Poznań, s. 221–235.
- 1998, *Układ urbanistyczny wczesno- i późnośredniowiecznej Kruszwicy w świetle najnowszych badań archeologicznych*, [w:] *Badania archeologiczne starych miast Warmii i Mazur a problemy ich rewaloryzacji*, Olsztyn, s. 157–166.
- 2000, *Przemiany urbanistyczne centrum małych miast w świetle badań nad średniowieczną Kruszwicą* [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Centrum średniowiecznego miasta. Wrocław a Europa Środkowa*, Wrocław, s. 97–111.
- 2002, *Średniowieczne i nowożytne dary monetarne złożone w pochówkach kościoła św. Piotra w Kruszwicy*, [w:] C.

Buško et al. red., *Civitas et villa. Miasto i wieś w średnio-wiecznej Europie Środkowej*, Wrocław–Praha, s. 281–297.

2003, *Nekropolie kruszwickie w wiekach średnich i nowożytności*, „Ziemia Kujawska” 16, s. 5–52.

2004, *Early medieval Kruszwica*, [w:] P. Urbańczyk red., *Polish Lands at the Turn of the First and the Second Millenia*, Warszawa, 223–240.

2005, *Dzieje piastowskiego ośrodka w Kruszwicy we wczesnym średniowieczu*, [w:] J. Dudek, D. Janiszewska, U. Świdorska-Włodarczyk red., *Europa Środkowo-Wschodnia. Ideologia, historia a społeczeństwo*, Zielona Góra, s. 457–463.

DZIEDUSZYCKA B. 1975, *Rejestr stanowisk archeologicznych w rejonie Jez. Gopła (woj. Bydgoszcz)*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 26, s. 150–158.

1978, *Badania wykopaliskowe w rejonie Polanowic pow. Inowrocław, w latach 1968, 1971–1972*, „Komunikaty Archeologiczne”, s. 9–15.

1982, *Kompleks polanowicki w okresie rzymskim i w okresach wczesno- i późnośredniowiecznym (wstępne wyniki badań)*, „Komunikaty Archeologiczne”, 3, s. 9–21.

1985, *Demographic and economic transformations in the area surrounding the early medieval Kruszwica*, „Archaeologia Polona”, 24, s. 73–103.

1994, *Z badań nad kształtowaniem się osadnictwa wczesnośredniowiecznego na przykładzie regionu nadgoplańskiego, regionu zachodnich Patuk i regionu środkowego biegu Baryczy*, „Slavia Antiqua”, 35, s. 69–99.

DZIEDUSZYCKA B., DZIEDUSZYCKI W., MACIEJEWSKI M., KUPCZYK M. 2007, *Skarby ziemi kruszwickiej. Kultura i przyroda*, Kruszwica.

DZIEDUSZYCKI W. 1973, *Kruszwica, pow. Inowrocław. stan. 2 (wzgórze zamkowe)*. Informator Archeologiczny, badania 1973, Warszawa, s. 187.

1974, *Aneks [w:] Suchodolski S., Kruszwica, pow. Inowrocław. Monety z badań wykopaliskowych z lat 1948–1974*, „Wiadomości Numizmatyczne”, 18, 119–120.

1974a, *Kruszwica, pow. Inowrocław. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1974, Warszawa, s. 174.

1974, *Wykorzystywanie surowca drzewnego we wczesnośredniowiecznej i średniowiecznej Kruszwicy*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 14, 35–54.

1974b, *Kruszwica, pow. Inowrocław. stan. 4*, „Informator Archeologiczny”, badania 1974, Warszawa, s. 175.

1974c, *Kruszwica, pow. Inowrocław. stan. 4a*, „Informator Archeologiczny”, badania 1974, Warszawa, s. 175–176.

1975, *Z problematyki badań archeologicznych i architektonicznych średniowiecznej Kruszwicy*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 27: 289–290.

1975a, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 4*, „Informator Archeologiczny”, badania 1975, Warszawa, s. 89.

1975b, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1975, Warszawa, s. 191.

1975c, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 23*, „Informator Archeologiczny”, badania 1975, Warszawa, s. 251.

1976, *Wykorzystywanie surowca drzewnego we wczesnośredniowiecznej i średniowiecznej Kruszwicy*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 24, s. 35–54.

1976, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1976, Warszawa, s. 209–210.

1976, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 4*, „Informator Archeologiczny”, badania 1976, Warszawa, s. 210.

1976/1977, *Żelazna szpila pierścieniowata z Kruszwicy*, „Wiadomości Archeologiczne”, 41/4, 496.

1977, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1977, Warszawa, s. 177–178.

1977, *Wykorzystywanie zasobów leśnych w rejonie Kruszwicy we wczesnym średniowieczu*, „Archeologia Polski” 22, s. 137–169.

1977, *Eksploracja zasobów leśnych w rejonie Kruszwicy we wczesnym średniowieczu*, „Archeologia Polski”, 22, z 1, s. 137–169.

1978, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1978, Warszawa, s. 174–175.

1978/1979, *Wczesnośredniowieczne importy ceramiczne z Kruszwicy*, „Slavia Antiqua” 25, 63–97.

1979, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1979, s. 164.

1980a, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1980, s. 156–157.

1981, *Średniowieczne i nowożytne łowiactwo kruszwickie*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 29/1, s. 3–19.

1981, *Kruszwica, pow. Inowrocław. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1981, s. 183–184.

1982a, *Wczesnomiejska ceramika kruszwicka w okresie od 2 połowy X w. po połowę XIV w.*, Wrocław.

1982b, *Kruszwica, woj. bydgoskie. stan. 2*, „Informator Archeologiczny”, badania 1982, s. 200–201.

1983, *Z badań nad przemianami środowiska geograficznego i kulturowego w Kruszwicy*, „Sprawozdania Archeologiczne”, 34, s. 255–256.

1984a, *Wczesnośredniowieczna przeprawa przez Gopło (Z badań stanowiska 4a w Kruszwicy)*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. XXXVI, s. 167–183.

1984b, *Socjotopograficzne przeobrażenia wczesnośredniowiecznych miast polskich (model kruszwicki)*, „Kwartalnik historii Kultury Materialnej” 32/1, s. 3–21.

1991/92, *Spółeczno-ekonomiczne uwarunkowania powiązań Pomorza z Kujawami we wczesnym średniowieczu*, „Slavia Antiqua” 33, s. 41–63

1995, *Kruszce w systemach wartości i wymiany społeczeństwa Polski wczesnośredniowiecznej*, Poznań.

1996, *Kruszwica [w:] Słownik starożytności słowiańskich*, red A. Gąsiorowski, t. 8/2 s. 352–353.

1998, *Kruszwica – wczesnośredniowieczny ośrodek władzy książęcej*, [w:] T. Janiak, D. Stryniak red. *Civitates Principales, wybrane ośrodki władzy w Polsce wczesnośredniowiecznej. Katalog wystawy*, s. 102–105, Gniezno.

2008, *Kruszwica – piastowska domena nad Gopłem*, [w:] M. Kobusiewicz red., *Pradzieje Wielkopolski. Od epoki kamienia do średniowiecza*, Poznań, s. 399–429.

2012, *Przemiany społeczno-organizacyjne wczesnośredniowiecznych Kujaw – możliwości interpretacyjne archeologii*, [w:] M. Brzostowicz, M. Przybył, D.A. Sikorski red.,

Archaeologia versus historiam – historia versus archaeologiam czyli jak wspólnie poznawać średniowiecze, Poznań, s. 165–174.

2014, *Dzieje zamku kruszwickiego* [w:] W. Dzieduszycki W., Maciejewski M., Małachowicz M. red., *Zamek kruszwicki*, s. 15–51, Kruszwica.

2016, *Przemiany Kujaw w XII i XIII w.* „Fontes Archaeologici Posnanienses” 51, s. 73–81.

DZIEDUSZYCKI W., KUPCZYK M. 1993, *Gopło. Przyroda i człowiek*, Poznań, s. 81–174.

DZIEDUSZYCKI W., MACIEJEWSKI M., MAŁACHOWICZ M. 2014, *Zamek Kruszwicki*, Kruszwica.

DZIEKOŃSKI T., KÓČKA W. 1939, *Przedmioty drewniane z grodu gnieźnieńskiego*, [w:] *Gniezno w zaraniu dziejów (od VIII–XIII wieku) w świetle wykopalisk*, s. 136–145, Poznań.

DZIERŻYŃSKA-CYBULKO A., FRUZIŃSKI B. 1997, *Dziczyna jako źródło żywności*, Warszawa.

DZIEŹKOWSKI A. 1966, *Szczątki zwierzęce z wykopalisk archeologicznych w Kruszwicy, pow. Inowrocław, z lat 1959–1962*, „Sprawozdania Archeologiczne”, s. 391–394.

1984, *Mięczaki (Mollusca) z wykopalisk archeologicznych w Kruszwicy na stanowiskach 4 i 4a*, „Sprawozdania Archeologiczne”, 36, s. 185–192.

EALLES R. 1986, *The Game of Chess: An Aspect of Medieval Knightly Culture*, [w:] C.H. Harper-Bill, R. Harvey red. *The Ideals and Practice of Medieval Knighthood. Papers of the first and second Strawberry Hill conferences*, s. 13–33.

2002, *Chess, The History of a Game*. Glasgow (I wyd. 1985).

EBERLE L. 1984, *Źródła do poznania technologii kroju i szycia obuwia warszawskiego*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, r. 32, nr 2, s. 199–209.

EERKENS J.W, DE VOOGT A. 2017, *The Evolution of Cubic Dice from the Roman Through Post-Medieval Period in the Netherlands* „Acta Archaeologica”, s. 163–173.

ELIADE M., 1988, *Historia wierzeń idei religijnych*, t. 1, Warszawa.

1998, *Mit wiecznego powrotu*, Warszawa.

ELLENBERG H., WEBER H., DÜLL R., WIRTH V., WERNER W., PAULISSEN D. 1992, *Indicator values of plants in central Europe*, „Scripta Geobotanica”, t. 18, Golze, Göttingen.

ELTON C. 1967, *Ekologia inwazji roślin i zwierząt*, Warszawa.

ENCYKLOPEDIA KATOLICKA

1983 *Encyklopedia katolicka*, t. IV. Lublin.

2000 *Encyklopedia katolicka*, t. VIII. Lublin.

ERATH M. 1996, *Studien zum mittelalterlichen Knochenschnitzerhandwerk Die Entwicklung eines spezialisierten Handwerks in Konstanz. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultäten der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg im Breisgau*. Freiburg.

ERNÉE M. 2002, *Krummauer Ofenkacheln der Gotik Und Renaissance. Ein Beitrag zu den kulturellen Kontakten des südlichsten Böhmens mit dem Donauraum im Spätmittelalter*, Archeologická pracovní skupina východní Bavorsko/západní a jižní Čechy 11/2001, s. 273–285.

FAHID D.F. 2018, *Chess and other games pieces from islamic lands*. London.

FAJARDO-ACOSTA F. 2015, *The King is Dead, Long Live the Game: Alfonso X, el Sabio, and the Libro de açedrex, dados e tablas*, „eHumanista”, t. 31, s. 489–523.

FALKOWSKI M., KARŁOWSKA G. 1957, *Rys historyczny przebiegu gospodarki łąkowo-pastwiskowej w dolinie rzeki Noteci i jej dopływów*, „Roczniki Nauk Rolniczych”, t. 72-F-2, s. 431–558.

FEDOROV-DAVYDOV G.A. 1965, *O datirovke tipov wieščej po pogribealnym kompleksam*, „Sovetskaja Archeologia”, nr 3, s. 50–65.

FERM O. 2012, *Making Chess Politically and Socially Relevant in Times of Trouble in the Schacktavelslek*, [w:] O’Sullivan red. *Chess in the Middle Ages and Early Modern Age. A Fundamental Thought Paradigm of the Premodern World*, s. 45–62, Berlin/Boston.

FILARSKA B. 1962, *Szkła starożytne*. t. 2, *Starożytne ozdoby i elementy dekoracji w szkłe*, Warszawa.

FILIPIAK G. 2004, *Muzyka – zabawa i oszołomienie*, [w:] J. Grad, H. Mamzer red. *Ludyczny wymiar kultury. Człowiek i społeczeństwo*, t. 22, s. 45–58, Poznań.

FIZJOLOG

2003 *Fizjolog*, przełożyła, wstępem i przypisami opatrzyła K. Jażdżewska. Warszawa.

FOGEL J. 1975, *Z badań nad dziejami archeologii Polski z połowy XIX i początku XX wieku (w kręgu mecenatu Działyńskich i Zamoyskich)*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 26, s. 169–179.

2003, *Ziemiański mecenat archeologiczny na Kujawach: Trzcinińcy z Ostrowa nad Gopłem*, „Ziemia Kujawska”, t. 6, s. 53–77.

FONFEREK J. 2009, *Wybrane przykłady kafli wczesnonenesansowych ze Starego Miasta w Elblągu*. „Acta Archaeologica Pomeranica” 3 (2), s. 111–117, Szczecin.

2009, *Kafle z ulicy Bednarskiej na Starym Mieście w Elblągu*, „Elbląskie Studia Muzealne”, t. 1, red. M. Marcinkowski, Elbląg, s. 123–139.

- FORMENTI, F., MINETTI, A.E. 2008, *The first humans travelling on ice: an energy-saving strategy?* „Biological Journal of the Linnean Society”, t. 93 (1), s. 1–7.
- FORSTNER D. 1990 *Świat symboliki chrześcijańskiej*. Warszawa.
- FOY D. 2000, *Technologie, géographie, économie. Les atelier de verriers primaires et secondaires en occident esquisse d'une évolution de l'antiquité Au Moyen Âge*, [w:] M.D. Nenna (ed.), *La route du verre. Atelier primaires et secondaires du second millénaire av. J.-C. au Moyen Âge*, s. 147–170. Lyon.
- FRANCKE CZ. 1994, *Późnośredniowieczne wyroby ze szkła z zamków w Bardzie i Gniewoszowie, woj. Wałbrzych, „Silesia Antiqua”*, t. 36–37, s. 95–112.
- FRANZ A. 1903, *Alte Ofenkacheln*, „Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums” 3/2, s. 123–188.
- FRANZ R. 1969 *Der Kachelofen. Entstehung und kunstgeschichtliche Entwicklung vom Mittelalter bis zum Ausgang des Klassizismus*, Graz.
- FREDRICH C. 1909, *Funde antiker Münzen in der Provinz Posen*, „Zeitschrift der Historische Gesellschaft” r. 24, s. 193–247.
- FRIED J. 2009, *Kam der Gallus Anonymus aus Bamberg*, „Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters” 65, 2, s. 497–545.
- 2010, *Czy Gall Anonim pochodził z Bambergu?*, „Przełęcz Historyczny” 101, z. 3, s. 483–502.
- FROLÍK J., MUSIL J. 2016, *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka. 2. díl: kamnové kachle, část pruní, Chrudim*.
- FRUZIŃSKI B. 1993, *Dzik*, Warszawa.
- FRYDZ J. 1965, *Układ urbanistyczny i zabytki architektury Kruszwicy*, [w:] *Kruszwica. Zarys monograficzny*, Toruń, s. 315–340.
- 1982, *Architektura i sztuka Inowrocławia*, [w:] M. Biskup red., *Dzieje Inowrocławia*, t. 2, Warszawa–Poznań–Toruń, s. 417–501.
- 1987, *Witraże i oszklenia od XV do XVIII w.* [w:] *Polskie szkło do połowy XIX w.*, s. 173–176, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- FRÝDA F. 1991, *Typologie středověkého skla v Čechách od 13. do 15./16. století*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XVIII, Archeologia szkła 9, s. 235–262.
- GABRIEL I. 1977, *Karneolperlen und wolhynische Schieferwirtel von slawischen Burgwällen in Wagrien*, „Zeitschrift für Natur- und Landeskunde von Schleswig-Holstein und Hamburg”, Die Heimat, R. 84, nr. 4–5, pp. 122–131.
- 1988, *Hof- und Sakralkultur sowie Gebrauchs- und Handelsgut im Spiegel der Kleinfunde von Starigard/Oldenburger. Oldenburg–Wolin–Staraja Ladoga–Novgorod–Kiev. Handel und Handelsverbindungen im südlichen und östlichen Ostseeraum während des frühen Mittelalters*. Internationale Fachkonferenz der Deutschen Forschungsgemeinschaft vom 5.–9. Oktober 1987 in Kiel, Bericht der Römisch–Germanischen Kommission, vol. 69, pp. 103–291.
- GALIBIN W.A. 2001, *Sostav stieklá kak archieotogičeskij istočnik. Ars vitraria experimentalis*, Sankt–Peterburg.
- GAMER H.M., 1954, *The Earliest Evidence of Chess in Western Literature: The Einsiedeln Verse*, „Speculum”, t. 29, nr. 4. (October 1954), s. 734–750.
- GARAS M. 2010, *Zespół kafli gotyckich z Ujazdu koło Tomaszowa Mazowieckiego*. „Acta Universitatis Lodziensis”, t. 27: 179–200.
- GARBACZEWSKI W. 2007, *Ikonografia monet piastowskich*. Lublin–Warszawa.
- GAWLAS S. 1996, *O kształt zjednoczonego Królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społeczno-ustrojowej odrębności Polski*, Warszawa.
- 2000, *O kształt zjednoczonego królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społeczno-ustrojowej odrębności Polski*, wyd. 2 (pierwodruk z 1996 r.), Warszawa.
- GAWLIKOWSKI J., STĘPIEŃ J. 2014, *Zwierzęta we wczesnośredniowiecznym Wolinie, Badania archeozoologiczne*, [w:] B. Stanisławski, W. Filipowiak red., *Wolin wczesnośredniowieczny*, t. 2, Seria: *Origines Polonorum VII*, Warszawa, 82–171.
- GĄDZIŃSKI Z. 1952–1955, *Próbki drewna z badań archeologicznych w Kruszwicy*, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- GĄSIOROWSKI A. 1965, *Kasztelania*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, t. II, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków, s. 388–390.
- 1998, *Itinerarium króla Kazimierza Wielkiego. Materiały 1333–1370*, „Roczniki Historyczne”, r. 64, s. 175–208.
- 2000, *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, Kórnik.
- 2015, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, Warszawa.
- 2014, (red.), *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski, Kórnik [Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII – XVIII wieku. Spisy, t. VI Kujawy i ziemia dobrzyńska, z. 1.
- GĄSOWSKA E. 1964, *Wczesnośredniowieczne szachy z Sandomierza*, „Archeologia Polski” t. 9, s. 148–169.
- GĄSOWSKI J. 1970, *Z dziejów polskiej archeologii*, Warszawa.

- GEDIGA B. 2001, *Odra w kulturze mieszkańców średnio-wiecznego Opola*, [w:] E. Wilgocki red. *Instantia est mater doctrinae*, i in., Szczecin, s. 223–227.
- GEDL M. 1983, *Rola środowiska geograficznego w kształtowaniu się osadnictwa kultury lużyckiej w epoce brązu*, [w:] K. Kozłowski, S.K. Kozłowski red., *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa, s. 276–285.
- GENYS J. 1984, *Klaipėdos kokliai ir ju gamyba XVI–XVII amžiuje*, „Architektūros Paminklai” 9, s. 43–53.
- GERDS M. 2001, *Worked and Unworked Amber from Early Medieval Trading Places in the South–Western Baltic Region*, „Offa”, Band 58, Neumunster, s. 115–122.
- GEREMEK B. 1997, *Człowiek i zabawa: kultura ludyczna*. [w:] J. Banaszkiwicz, B. Geremek i in. red., *Kultura Polski średniowiecznej XIV–XV w.*, s. 511–532, Warszawa.
- GIDNEY L. 2016, *Bone Artefacts from Medieval and Post–Medieval Windmills: Changing Interpretations*, [w:] S. Vitezović red., *Close to the Bone: Current Studies in Bone Technologies*, s. 128–132, Belgrad.
- GILMOUR G.H. 1997, *The Nature and Function of Astragalus Bones from Archaeological Contexts in The Levant and Eastern Mediterranean*, „Oxford Journal Of Archaeology” t. 16(2), s. 167–175.
- GIRDWOYŃ A. 1987, *Wyniki analiz fizykochemicznych składu i temperatury płynięcia polew*. Aneks, [w:] M. Dąbrowska, *Kafle i piece kaflowe w Polsce do końca XVIII wieku*: 233–255. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- GIŻYCKI J. 1984, *Z szachami przez wieki i kraje*, Warszawa
- GLIŃSKI W., 1998, *Wiślina plemienna czy wczesnopanstwowa?*, [w:] T. Janiak, D. Stryniak red., *Civitates principales. Wybrane ośrodki władzy w Polsce wczesnośredniowiecznej*, Gniezno, s. 77–81.
- GŁOGER Z. 1907, *Budownictwo drzewne i wyroby z drewna w dawnej Polsce*, Warszawa.
- Gluziński W. 1987, *Szklarstwo śląskie od połowy XIII do połowy XVII wieku* [w:] *Polskie szkło do połowy XIX wieku*, s. 63–70, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- GŁOSEK M. 1984, *Miecze środkowoeuropejskie z I–XV w.*, Warszawa.
- 1986, *Inwentarz kulturowy czternastowiecznych zagród w Derey w Burgundii i w Zgierz w Polsce środkowe.*, *Próba porównawcza*, „Mediaevalia Archaeologica”, „Acta Archaeologica Lodzensia”, nr 31, s. 121 – 131.
- 1996, *Późnośredniowieczna broń obuchowa w zbiorach polskich*, Warszawa–Łódź.
- GŁOWACKI Z. 1959, *Badania metaloznawcze zabytków metalowych z Kruszwicy*, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- 1971, *Badania metaloznawcze zabytków metalowych z Kruszwicy*, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- GŁOWIŃSKI M. 1988, *Wstęp*, w: *Symbole i symbolika*, Warszawa.
- GŁUCHOWSKI J. 1605, *Icones ksiąg i królów polskich*, Kraków.
- GODŁOWSKI K. 1960, *Źródła archeologiczne do dziejów rolnictwa Polsce i stan ich opracowania*, „Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego”, t. 3, z. 1, s. 7–122.
- 1966, *Problem przelomu w technice uprawy roli na ziemiach polskich w pierwszym tysiącleciu n.e.*, „Studia z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego” 8, s. 77–91.
- 1983, *Człowiek i środowisko w okresie lateńskim, rzymskim i w okresie wędrówek ludów*, [w:] J.K. Kozłowski, S.K. Kozłowski red., *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa, s. 386–305.
- GOLLADAY S.M. 2003, *Alfonso X's Book of Games*, <http://jnsilva.ludicum.org/HJT2012/BookofGames.pdf> (dostęp: 12.07.2019). na podstawie ms. facsimile Charles Knutson w: <http://games.rengeekcentral.com/>, i tłumaczenia Sonja Musser Golladay w: <http://www.u.arizona.edu/~smusser/ljtranslation.html> (dostęp 13.09.2019).
- 2007, *Los Libros De Acedrex Dados E Tablas: Historical, Artistic And Metaphysical Dimensions of Alfonso X's Book of Games*. The University Of Arizona Publikation: P Art & Culture Magazine, Fernando Pedro of Metajedrez (w URL <http://www.metajedrez.com.ar>), Dr. Dan O'Sullivan, David Howe (<http://www.chessvariants.org>) https://web.archive.org/web/20110717133812/http://etd.library.arizona.edu/etd/GetFileServlet?file=file_%3A%2F%2F%2Fdat a1%2Fpdf%2Fetd%2Fazu_etd_2444_1_m.pdf&type=application%2Fpdf
- GOŁĘBIEWSKI A. 1992, *Ornamentyka późnośredniowiecznych i nowożytnych naczyń szklanych (analiza zabytków archeologicznych z Elbląga i Torunia)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. 40, s. 469–493.
- 1997, *Znaki na nowożytnych butelkach szklanych ze Starego Miasta w Elblągu*, „Archeologia Historica Polona”, t.6, s.183–205.
- 1998, *Użytkowanie naczyń szklanych w średniowiecznych miastach Pomorza i Prus*, „Archeologia Historica Polona” 7, 213–229.
- 2004, *Szkła w stylu weneckim w nowożytnym materiale archeologicznym*, „Archeologia et Historia Urbana”, s. 465–474.
- 2005, *Szkła w stylu weneckim w nowożytnym materiale archeologicznym ze Starego Miasta w Elblągu*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XIX, Archeologia szkła 9, s. 161–188.
- GOMUŁKA I. 2017, *Dziecko i dzieciństwo w średniowieczu przez pryzmat rzeczy*, „Litteraria Copernicana”

t. 3(23), s. 13–22. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2017.047> (dostęp: lipiec 2019).

2018, *Gry i zabawy*. [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Rytm rozwoju miasta na kulturowym pograniczu: studium strefy placu Nowy Targ we Wrocławiu*, cz. 2, „Wratlavia Antiqua. Studia z dziejów Wrocławia”, t. 23, s. 993–1048.

GORECKA-KALITA J. 2001, *Zaczarowane koło. Motyw uwięzienia w świecie zabawy* [w:] J. Wiesiołowski red. *Zamek i dwór w średniowieczu*, od XI do XV w., s. 216–221.

GORLIŃSKA D. 2015, *Żydzi w administracji skarbowej polskich władców czasu rozbięcia*.

GOŠ V., KAREL J. 2005, *Hry a zábava ve středověkém Rýmařově*. “Pravěk: časopis moravských a slezských archeologů. Nová řad. Ústav archeologické památkové péče” t. 15, s. 451–459. Brno.

GOLDSCHMIDT A. 1926, *Die Eifenbeinskulpturen an der romanischen Zeit*, T. IV (7), Berlin.

GÓRCZYK W. 2010, *Ślady recepcji legend arturiańskich w heraldyce Piastów czerskich i kronikach polskich*, „Kultura i Historia”, nr 17/2010, [dostęp: 22 czerwca 2020], http://repozytorium.lectorium.pl/bitstream/handle/item/1056/Slady_recepcji_legend_arturianskich_w_he.pdf. (dostęp 12.08.2019).

GÓRSKI K. 1953, *Topografia wczesnośredniowiecznej Kruszwicy*, „Studia Wczesnośredniowieczne” 2, s. 37–63.

1965, *Dzieje Kruszwicy do końca XVIII w.* [w:] J. Grześkowiak red., *Kruszwica. Zarys monograficzny*, Toruń, s. 189–213.

1965, *Najdawniejsza organizacja kościelno-państwa w Kruszwicy*, [w:] *Kruszwica, zarys monograficzny*, s. 191–201, Toruń.

GRABUNDŽIJA A., RUSSO E. 2016, *Tools tell tales – Climate change changing threads in the prehistoric Pannonian Plain*, „Documenta Praehistorica” XLIII: 301–326.

GRADOWSKI M., ŻYGULSKI Z. jr, 1982, *Słownik polskiej terminologii uzbrojenia historycznego*, Warszawa.

GRANDET M., GORET J-F., 2012, *Echecs et Trictrac, Fabrication et usages des jeux de tables au moyen age*. Paris.

GRASSI E. 2016, *Bone Anvils from the City of Sassari (16th–18th Centuries AD)*. [w:] S. Vitezović red., *Close to the Bone: Current Studies in Bone Technologies*, s. 133–139, Belgrad.

GRODECKI R. 1928, *Zbigniew książę polski*, [w:] *Studia staropolskie ku czci Aleksandra Brücknera*, Kraków, s. 7–105

GROCHOWSKI W., 1986 *Jadalne owoce leśne*, Warszawa.

GRUIA A.M. 2013, *Religious representations on stove tiles from the medieval kingdom of Hungary*. Cluj-Napoca.

GRUPA M. 2000, *Sprzęt i wyposażenie gospodarstwa domowego*, [w:] Z. Kurnatowska red., *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. I: *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, Toruń, s. 139–162.

GRUSZCZYŃSKA-ZIÓŁKOWSKA A. 2012, *Perspektywy polskich badań archeomuzykologicznych*, „Polski Rocznik Muzykologiczny”, t. 10 (2012), s. 23–43, Warszawa.

GRYCH M. 1964, *Hodowla zwierząt gospodarskich*, [w:] J. Burszta red., *Kultura ludowa Wielkopolski*, tom drugi, Poznań, s. 113–184.

GRYGIEL R. 1989, *Późnogotyckie kafle piecowe z Jarocina*, „Zapiski Jarocińskie”, nr. 17–19.

1996, *Dzieje rezydencji. Nowe Miasto nad Wartą*, [w:] Grygiel R., Jurek T. red., *Doliwowie z Nowego Miasta nad Wartą, Dębna i Biechowa. Dzieje rezydencji i ich właścicieli*, Łódź;

2001, *Piece kafłowe typu rycerskiego wyrazem programu ideowego rezydencji późnośredniowiecznej i nowożytnej na terenie Wielkopolski*, [w:] E. Opaliński, T. Wiślicz red., *Rezydencje w średniowieczu i czasach nowożytnych*, s. 219–251. Warszawa.

GRYGIEL R., JUREK T. 1996, *Doliwowie z Nowego Miasta nad Wartą, Dębna i Biechowa. Dzieje rezydencji i ich właścicieli*, Łódź.

1999, *Zduny. Późnośredniowieczne i nowożytnie rezydencje właścicieli miasta*, Łódź.

GRYZIŃSKA-SAWICKA N., POKLEWSKA-KOZIEŁŁ M. 2014, *Kafel z wyobrażeniem Madonny z Dzieciątkiem. Z badań archeologicznych na poznańskim Ostrowie Tumskim*. „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski” t. 9, s. 91–108.

GUERQUIN B. 1984, *Zamki w Polsce*, Warszawa, s. 118 (Brześć Kujawski), 164 (Inowrocław), 173–174 (Kowal).

GURIEWICZ A. 1975, *Kategorie kultury średniowiecznej*, Warszawa.

GULDON Z. 1963, *Zaludnienie miast kujawskich w XVI w. i pierwszej połowie XVII w.*, „Prace Komisji Historycznej Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego”, 1, s. 51–74.

GULDON Z., POWIERSKI J. 1974, *Podziały administracyjne Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej w XIII–XIV wieku*, Warszawa–Poznań.

GUMOWSKA M. 1958, *Moneta rzymska w Polsce*, „Przełęcz Archeologiczny” 10, s. 87–149.

- GUMOWSKI M. 1928 *Kafle średniowieczne w Muzeum Wielkopolskim*. „Rocznik Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu” III, 123–167.
- GUTKOWSKI M. 1973 *Komizm w polskiej sztuce gotyckiej*. Warszawa.
- GUTKOWSKA-RYCHLEWSKA M. 1968, *Historia ubiorów*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- HAARLÄNDER S. 2013, *Hatto I – ein böser Bischof oder das ‘Herz des Königs’ (cor regis) ?*, [w:] *Glanz der späten Karolinger – Erzbischof Hatto I von Mainz (891–913). Von der Reichenau in den Mäuseturm*, ed. W. Wilhelmy, Regensburg, s. 42–61.
- HACHULSKA-LEDWOS R. 1971, *Wczesnośredniowieczna osada w Nowej Hucie – Mogile*, „Materiały Archeologiczne Nowej Huty”, t. 3.
- HAGGRÉN G., SEDLÁČKOVÁ H. 2007, *Ribbed beakers with applied glass threads in Europe*, „Památky archeologické” XCVIII, s. 185–250.
- HASIG M. 1962, *Rzemiosła kowalsko–ślusarskie na Śląsku do połowy XVIII wieku*, Wrocław.
- HASIG M. 1956, *Wytwory ślusarskie odkryte w Opolu na Śląsku*, „Materiały Wczesnośredniowieczne”, t. 4, s. 171–178.
- HALL M.A. 2001, ‘Gaming Board Badges’, [w:] H.J.E. van Beuningen, A.M. Koldeweij and D. Kicken eds., *Heilig en Profaan 2 – 1200 Laatmiddeleeuse Insignes uit openbare en particuliere collecties*, s. 173–8.
- 2007, *Playtime in Pictland: The Material Culture of Gaming in Early Medieval Scotland*, Rosemarkie.
- 2014, ‘Merely players’? *Playtime, material culture and medieval childhood*, [w:] D.M. Hadley, K.A. Hemer eds., *Medieval Childhood: Archaeological*, „Approaches, Childhood in the Past Monograph” t. 3, s. 39–57.
- 2011, *Playtime Everyday: The Material Culture of Medieval Gaming*, [w:] E. Cowan, L. Henderson eds. *A History of Everyday Live in Medieval Scotland 1000 to 1600*, Edynburg.
- 2012, *Des jeux gravés dans la pierre Graffiti des cathédrales, monastères et églises paroissiales en Grande-Bretagne*, „Histoire et Images Médiévales”, t. 28, s. 30–34.
- 2016, *Board Games in Boat Burials: Play in the Performance of Migration and Viking Age Mortuary Practice*, „European Journal of Archaeology”, t. 19 (3), s. 3, s. 439–455.
- HALL M.A., FORSYTH K. 2011, *Roman rules? The introduction of board games to Britain and Ireland*, „Antiquity”, 85 (330): 1325–38.
- HALLENKAMP–LUMPE J. 2006, *Studien zur Ofenkeramik des 12. bis 17. Jahrhunderts anhand von Bodenfunden aus Westfalen–Lippe*. (Denkmalpflege und Forschung in Westfalen, 42.), Mainz.
- HAMMER J. 1943/44, *Remark on the Sources and Textual History of Geoffrey of Monmouth’s Historia regum Britanniae – with an Excursus on the Chronica Polonorum of Wincenty Kadłubek (Magister Vincentius)*, „Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America”, 2, s. 501–564.
- HARTUNG C. 2009, *Ziegelfliesen für einen unbekanntes älteren Schmuckfussboden der Vorgängerkirche. Magdeburg*, [w:] M. Puhle ed, *Aufbruch in die Gotik. Die Magdeburger Dom die spätstaufenzeit*, Bd II. Katalog. Mainz.
- HAZLBAUER Z. 1992a, *Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů*. „Archeologia Historica” 17, s. 421–445.
- 1992b, *Sbírka historických kachlí v Muzeu Šumavy v Sušici*, „Sborník Společnosti Přátel Starožitností” 3, s. 135–149.
- 2001, *Poznámky k metodyce stavebních konstrukcí replik gotických a renesančních kachlových kamen pro účely historických expozic v České Republice*, „Památky Středních Čech” 15/2, s. 19–27.
- 2003, *Dobová znázornění rozličných kachlových kamen s přihlédnutím k jejich zřízení v různých místnostech stavebních objektů*, „Svorník: Sborník příspěvků přednesených na každoroční konferenci stavebněhistorického průzkumu” 1, s. 169–186.
- HAZLBAUER Z., HLAVÁČEK J. 1997, *Početný pozdně renesanční kachlom soubor z hradu Rýzmburku, okr. Náchod*, „Zpravodaj Muzea v Hradci Králové” 23, s. 123–135.
- HECK R. 1976, *Chronica principum Poloniae a Chronica Polonorum*, „Sobótka” 31, nr 2, s. 185–196
- 1980, *Kronika książąt polskich – metoda prezentacji dziejów*, [w:] *Dawna historiografia śląska. Materiały z sesji naukowej odbytej w Brzegu w dniach 26–27 listopada 1977 r.*, red. K. Gajda, s. 61–81.
- HEINDEL I. 1982, *Tordierte Haken – Angelgerate?*, „Zeitschrift für Archäologie”, t. 16, s. 185–191.
- HEISE. B. 1992, *Die ältesten erhaltenen Holzblasinstrumente aus Mecklenburg Vorpommern*, „Tibia” t. 4, s. 287–291.
- HEJDOVÁ D., FRÝDA F., ŠEBESTA P., ČERNA E. 1983, *Středověké sklo w Čechach*, „Archeologia Historica”, t. 8, s. 243–265.
- HENDEL Z., MOŹDZIOCH S. 1981, *Odkrycia, badania – Lizawice woj. Wrocław*. „Silesia Antiqua”, t. 23, s. 306–311.
- HENSEL B. 1978, *Zabytki ze stopów miedzi z wczesnośredniowiecznej Kruszwicy*, mps pracy magisterskiej w Archiwum IAE PAN w Warszawie.
- 1979, *Miniaturowy toporek z Kruszwicy*, „Slavia Antiqua”, 26, 127–130.

- HENSEL W. 1938, *Staropolskie zamki sprzed 1000 lat*, „Kurier Poznański” 30.IX.1938, 5, nr 446.
- 1947a, *Potrzeba przygotowania wielkiej rocznicy*, Poznań.
- 1947b, *Najdawniejsze dzieje Gniezna w świetle wykopalsk*, [w:] Z. Bernacki red., *Święty Wojciech 997–1947*, Gniezno, s. 205–237.
- 1948, *Uwaga do artykułu „Kilka słów o Kruszwicy”, „Z otchłani wieków”*, z. 11–12, s. 179.
- 1950, *Studia i materiały do osadnictwa Wielkopolski wczesnohistorycznej*, t. III, Poznań.
- 1951, *Historia kultury materialnej dawnej Słowiańszczyzny*, Poznań.
- 1959 *Poznań we wczesnym średniowieczu*, t. 1, Warszawa–Wrocław, s. 13–57.
- 1960, *Najdawniejsze stolice Polski. Gniezno, Kruszwica, Poznań*. Warszawa.
- 1965, *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna*. Warszawa.
- 1967, *Polska przed tysiącem lat*, Wrocław.
- 1980, *Polska starożytna*, Wrocław.
- 1987 *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna*, wyd. IV, Warszawa.
- HENSEL W., BRONIEWSKA A. 1961, *Starodawna Kruszwica, od czasów najdawniejszych do roku 1271*, Wrocław.
- HENSEL W., COFTA A. 1953, *Badania archeologiczne w Kruszwicy w 1952 roku*, „Przegląd Zachodni”, r. IX, nr 4/5, s. 614–625.
- HENSEL W., DZIEDUSZYCKA B. 1982, *Kruszwica, woj. bydgoskie. Stanowisko 3*, „Informator Archeologiczny” badania 1982, s. 116–117.
- HENSEL W., NIESIOŁOWSKA A., ŻAK J. 1959, *Badania na placu katedralnym w 1938 r.*, [w:] *Poznań we wczesnym średniowieczu*, t. 1, s. 13–57.
- HENSEL W., PAZDUR J. (red.) 1978, *Historia kultury materialnej Polski w zarysie*, Wrocław–Warszawa–Kaków–Gdańsk.
- HENSEL W., SPRINGER E. 1967, *Kruszwica, pow. Inowrocław*, „Informator Archeologiczny”, s. 229–230.
- HENSEL W., ŻAK J. (red.) 1974, *Poznań we wczesnym średniowieczu*, t. VI, Poznań.
- HENSEL–MOSZCZYŃSKA B. 1983, *Wyroby z miedzi i jej stopów z wczesnośredniowiecznej Kruszwicy*, „Slavia Antiqua” 28, s. 127–221.
- HEPP, D.A. 2007, *Die Bergkristall- und Karneolperlen von Haithabu und Schleswig – ein Beitrag zu. Handel und Handwerk im südlichen Ostseeraum*, Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu 36. Neumünster.
- HERMANN J. (red.) 1965, *Kultur und Kunst der Slaven vom 7. bis 13. Jahrhundert*, Berlin.
- HERSKOVITS M.J. 1955, *Cultural Anthropology*, New York.
- HERTEL J. 1980, *Przezwiśka Piastów w średniowieczu. Z badań nad antroponomastyką historyczną*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Historia t. 16, Toruń, s. 37–51.
- HEWNER K. 1998, *Kolegiata śś. Piotra i Pawła w Kruszwicy*, Kruszwica.
- HILLBERG J. 2015, *Early lyres in context: a comparative contextual study on early lyres and the identity of their owner/user*, Lund University. DOI: <http://www.academia.edu/15384201/> (dostęp: 28.11.2019).
- HILCZERÓWNA Z. 1956, *Ostrogi Polskie z X–XIII w.*, Poznań.
- 1961, *Rogownictwo Gdańskie w X – XIV wieku*, [w:] J. Kamińska red., *Gdańsk wczesnośredniowieczny 6*, Gdańsk, s. 41–144.
- HILCZER–KURNATOWSKA Z. 1982, *Żniwa*, Słownik Starożytności Słowiańskich, t. 7, s. 262.
- 2002, *Początki Polski*, Poznań.
- 2001 *Tworzenie się państwa gnieźnieńskiego w kontekście europejskim* [w:] S. Skibiński red., *Polska na przelomie I i II tysiąclecia*, Poznań, s. 89–102.
- HODDER I. 1988, *Material culture texts and social change, a theoretical discussion and some archaeological examples*, „Proceedings of the Prehistorie Society” 54, s. 67–75.
- Historie...
- Historie sklářské výroby v českých zemích*, I. díl. Od počátků do konce 19. století, Praha 2005.
- HŁADYŹOWICZ J.K. 1932, *Zmiany krajobrazu i rozwój osadnictwa w Wielkopolsce od XV do XIX wieku*, Lwów.
- HOJDIS B. 2000, *O współistnieniu słów i obrazów w kulturze polskiego średniowiecza*, Gniezno–Poznań.
- HOLMGREN R. 2004, „Money on the hoof” *The astragalus bone – religion, gaming and primitive money*. [w:] B.S. Frixell ed, *PECUS. Man and animal in antiquity. Proceedings of the conference at the Swedish Institute in Rome, September 9–12, 2002*; s. 212–220, Rzym. DOI: www.svenska-institutet-rom.org/pecus (dostęp: 28.11.2019).
- HOŁUB W. 1938, *Studium nad użytkowością owcy polskiej*, Kraków.
- HOŁUBOWICZ W. 1956, *Opole w wiekach X–XIII w.*, Katowice.
- HORBACZ T.J., KAJZER L. 1991, *Zamek w Kowalu w świetle badań 1981–1982 roku*, [w:] T.J. Horbacz, L. Kajzer T. Nowak L. Wojda red., *Siedziby obronno-rezydencjonalne w powiecie kowalskim na Kujawach w XII–XVIII wieku*, Łódź, s. 86–117.

- HOROSZKO S. 1984, *Kusza kulowa ze zbiorów Muzeum Narodowego w Szczecinie*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. 30, s. 142–163.
- HRUBÝ V. 1957, *Slovanské kostěné předměty a jejich výroba na Moravě*. „Památky archeologické”, t. 48, s. 118–217.
- HUIZINGA J. 1985, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*. Warszawa.
- IMPELLUSO L. 2006, *Natura i jej symbole. Rośliny i zwierzęta*. Warszawa.
- IWAŃCZAK W. 2001, *Jak grano w szachy w średniowiecznych Czechach* [w:] W. Iwańczak; S. Kuczyński red., *Ludzie, kościół, wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej*, s. 453–462, Warszawa.
- IWASZKIEWICZ I.M., 1973–1980, *Analizy szczątków ichtologicznych z wykopalisk w Kruszwicy*, maszynopisy w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- 1979, *Szczątki ryb* [w:] *Zaplecze gospodarcze konwentu O.O. Franciszkanów Inowrocławiu od pol. XIII w. do poi XV w.*, Poznań, s. 176–177.
- JABŁOŃSKA A. 2000, *Świecka kultura muzyczna w średniowiecznej Polsce*, „Acta Universitatis Lodzianis Folia Historica” 67: 107–128.
- JACKOWIAK M., 1965, *Z dziejów szkolnictwa kruszwickiego*, [w:] J. Grześkowiak red., *Kruszwica. Zarys monograficzny* Toruń, s. 341–377.
- 1990, *Antropogeniczne przemiany flory roślin naczyniowych Poznania*.
- JAGŁOWSKI P.M. 1988, *Początek i rozwój miasta lokacyjnego w Kruszwicy w świetle informacji archeologicznych*, mps pracy magisterskiej w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- 1991, *Początki i rozwój miasta lokacyjnego w Kruszwicy w świetle informacji archeologicznych i pisanych*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza”, t. 18/2, s. 5–26.
- 1994, *Miasto lokacyjne w Kruszwicy*, „Slavia Antiqua”, t. 35, s. 143–164.
- JAGODZIŃSKI M.F. 2010, *Truso. Między Weonodlandem a Witlandem*, Elbląg.
- 2015, *Truso. Legenda Bałtyku / The legend of the Baltic Sea*. Elbląg.
- JAKIMOWICZ R. 1951, *Kruszwica*, „Przegląd Zachodni” 1/2, s. 212–215.
- 1952, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Kruszwicy w latach 1948–49*, „Studia Wczesnośredniowieczne: t. 1, s. 99–117.
- JANIAK T. 2003, *Kafle gotyckie w zbiorach Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie*, Gniezno.
- 2007, *Kafle gotyckie z Wielkopolski*, [w:] M. Dąbrowska, H. Karwowska red., *Średniowieczne i nowożytnie kafle. Regionalizmy – podobieństwa – różnice*, Białystok, s. 17–35.
- 2018, *Kafle gotyckie i renesansowe*, „Rocznik Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie” 4, s. 263–270.
- JANION M. 1984, *Romantyzm* [w:] *Literatura polska*, t. 2, s. 97–302.
- JANKIEWICZ-BRZOSTKOWSKA M. 2005, *Syreny – średniowieczna interpretacja motywu antycznego*, [w:] A. Paner, A. Kłoczyński, M. Kowalski red., *Hortus imaginum. Studia dedykowane pamięci profesora Stanisława Mielczarskiego*, s. 90–103. Gdańsk.
- 2018, *Topos dzikiego człowieka i jego recepcja w późnogotyckim malarstwie w Polsce*. „Studia Historica Gedanensia” 9, s. 55–84.
- JANKOWSKA B. 1980, *Szata roślinna okolic Gopła w późnym glacie i holocenie oraz wpływ osadnictwa na jej rozwój w świetle badań paleobotanicznych*, „Przegląd Archeologiczny”, 27, s. 5–41.
- JANOWSKI A. 2017, *Przedmioty metalowe*, [w:] M. Majewski, K. Stań red., *Archeologia Stargardu, t. III. Badania na Rynku Staromiejskim*, Stargard, s. 127–142, ryc. 1.
- 2019, *Zabytki wykonane z metali i innych surowców*, [w:] M. Majewski red., *Archeologia Stargardu, t. IV. Wojna trzydziestoletnia. Pożar miasta w dniu 7 października 1635 r.*, Stargard, s. 189–196.
- JASIŃSKI T. 1992, *Rodowód pierwszych Piastów*, Warszawa – Wrocław.
- 1997, *Kielich płocki z pateną – dar księcia mazowieckiego Konrada I*, [w:] R. Michałowski i inni red., *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa, s. 283–297.
- 2001, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań.
- 2005, *Czy Gall Anonim to Monachus Littorensis?*, „Kwartalnik Historyczny” 112, nr 3, s. 69–89.
- 2007, *Fu il veneziano Monachus Littorensis l'autore della più antica cronaca polacca medievale?*, „Quaestiones Medii Aevii Novae” 12, s. 59–103.
- 2008, *O pochodzeniu Galla Anonima*, Kraków.
- JASTRIEMSKA I., JAWORSKI K. 2010, *Komunikacja. Podkowi*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Ulice średniowiecznego Wrocławia*, Wrocław, s. 186–204.
- JASTRZĘBSKI A. 2004, *Wybrane aspekty życia codziennego w średniowiecznym Wrocławiu, na podstawie wyrobów kościanych i rogowych*. [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Wratislavia Antiqua. Studia z dziejów Wrocławia*, t. 4, s. 245–269.
- Jaworski K., 1990, *Wyroby z kości i poroża w kulturze wczesnośredniowiecznego Ostrowa Tumskiego we Wrocławiu*. Wrocław–Warszawa.

- 2012, *Obróbka surowca kościanego i rogowego we wczesnym średniowieczu na wrocławskim Ostrowie Tumskim w świetle badań przy ul. Katedralnej 4*. [w:] *Nowożytny cmentarz przy kościele św. Piotra i Pawła na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu (lata 1621–1670)*, „*Wratslavia Antiqua*” t. 17, s. 165–204.
- 2015, *Wczesnośredniowieczne wyroby z kości i poroża w centralnej części wrocławskiego Ostrowa Tumskiego w świetle badań wykopu III F i sąsiednich*. [w:] A. Limisiewicz, A. Pankiewicz red., *Kształtowanie się grodu na wrocławskim Ostrowie Tumskim. Badania przy ul. św. Idziego*, s. 229–259, Wrocław.
- JAWORSKI Z. 1925, *Bydło błot pińskich*, Poznań.
- JAŹDŹEWSKI K. 1949, *Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Lutomierniku*, „*Materiały Wczesnośredniowieczne*”, t. 1, s. 91–191.
- 1956, *Wczesnośredniowieczne osadnictwo miasta Włocławka i jego najbliższej okolicy*, „*Materiały Wczesnośredniowieczne*”, t. 4, s. 109–148.
- 1966, *O zagadnieniu polskich instrumentów strunowych z wczesnego średniowiecza*. „*Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*”, Seria Archeologia t. 12, s. 7–35.
- JAŹDŹEWSKI K., CHMIELEWSKI W. 1952, *Gdańsk wczesnośredniowieczny w świetle badań wykopaliskowych w latach 1948–49*, „*Studia Wczesnośredniowieczne*”, t. 1, s. 35 – 82.
- JAŹDŹEWSKI K.K. 1981, *Pradzieje Europy Środkowej*, Wrocław.
- 1984, *Engelberci czy Engelbert? W związku z autorem pierwszego Żywota św. Jadwigi śląskiej (druga połowa XIII wieku)*, [w:] *Mente et litteris. O kulturze i społeczeństwie wieków średnich*, Poznań, s. 188–194.
- 1992, *Lubiąż. Losy i kultura umysłowa śląskiego opactwa cysterskiego 1163–1642*, Wrocław.
- JEZIERSKI S. 1970, *Rzepicha, matka królów, żona Piasta, między narodami sarmackimi słowiańskiego monarchy tej części ziemi która nazywa się Polska*, Warszawa.
- JERNIGAN MALONEY S., SOBOCIŃSKI M. 1983a, *Materiał kostny zwierzęcy z wykopalisk w Mietlicy wydobyty w roku 1978*, „*Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu*” 145, „*Archeozoologia*” 8, s. 43–68.
- JONES O. 2010, *English Black Glass Bottles, 1725–1850. Historical Terminology*, „*Journal of Glass Studies*”, vol.52, s. 91–156
- JUEL K. 2012, *Defeating the Devil at Chess: A Struggle between Virtue and Vice in Le Jeu des esches de la dame moralisé*, [w:] O’Sullivan ed, *Chess in the Middle Ages and Early Modern Age. A Fundamental Thought Paradigm of the Premodern World*, Berlin/Boston, s. 87–108.
- JUNG C.G. 1975, *Archetypy i symbole*.
- JUREK T. 2017, *Recenzja Marcin Danielewski, Sieć grodowa na Kujawach oraz jej funkcje od połowy X do końca XIII wieku*, Poznań 2016, Instytut Historii UAM, ss. 364, *Publikacja Instytutu Historii 130*, *Kwartalnik Historyczny*, 124, z. 1, s. 174–178.
- KABZIŃSKA-STAWARZ I. 1991, *Games of Mongolian Shepherds*. Warszawa
- 2018, *Gry mongolskie i koncepcja sił życiowych* [w:] K. Baraniecka–Olszewska, I. Kabzińska–Stawarz, O. Tangad (red.) *Lokalne i globalne perspektywy azjanistyczne: Księga jubileuszowa dla Profesora Stawoja Szykiewicza*, s. 139–158, Warszawa.
- KACZMAREK J. 1977, *Wczesnośredniowieczna ceramika szklwiiona z Kruszwicy, ze stanowisk 2, 5 i 5*, Poznań, mps pracy magisterskiej w Archiwum IAE Poznań.
- 1981, *Romańskie płytki posadzkowe z Trzemeszna, woj. Bydgoszcz*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, t. 32, s. 83–87.
- 1990, *Charakterystyka ceramiki budowlanej ze Strzelna, stanowisko 1*, [w:] *Z badań nad średniowieczną architekturą Kujaw i Wielkopolski Wschodniej*, „*Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*”, seria B, t. LXXXVI, s. 89–98.
- 1997, *Early mediaeval glazed Pottery of Great Poland: Import or Local Product?*, [w:] A. Buko, W. Pela red., *Imported and Locally Produced Pottery: Methods of Identification and Analysis*, Warszawa, s. 63–71.
- 1998, *Wczesnośredniowieczne przedmioty szklwione związane z magią z Kruszwicy*, [w:] H. Kócka–Krenz, W. Łosiński red., *Kraje słowiańskie w wiekach średnich. Profanum i sacrum*, Poznań, s. 549–560.
- 2004, *Początki architektury sakralnej w Kruszwicy*, [w:] T. Janiak, D. Stryniak red., *Początki architektury monumentalnej w Polsce, Materiały z sesji naukowej, Gniezno, 20–21 listopada 2003 roku*, Gniezno, s. 311–332.
- 2008, „... rosną w ziemi garnki same z siebie”, [w:] M. Kobusiewicz red., *Pradzieje Wielkopolski. Od epoki kamienia do średniowiecza*, Poznań 2008, s. 9–48.
- 2013, *Perła nr 17. Na finisaż jubileuszu pierwszego milenium Polski*, www.muzarp.muzeum.pl, dostęp 20 X 2016.
- 2018, *Na tropach szczątków Popiela i myszy. Z dziejów poszukiwań archeologicznych w Kruszwicy czasu zaborów*, [w:] M. Brzostowicz, T. Kasproicz, M. Przybył., J. Wrzesiński red., *Od Popiela do Kazimierza Wielkiego*, Poznań, s. 61–81.
- KACZMAREK W. 1960, *Technika powoźnicza i sieciarska na podstawie zabytków Muzeum Pomorza Zachodniego*, „*Materiały Zachodniopomorskie*”, t. VI, s. 455–499.
- Kafle gotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, katalog wystawy w Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie. Gniezno, 1993
- KAJ J. 1952–1958, *Szcątki rybne w materiale wykopaliskowym wczesnohistorycznym wydobytych w Kruszwicy, stanowisko 4, w latach 1952–1958*, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.

- KAJZER L. 1990, *Zamek w Raciążku*, Łódź.
- 1995, *Zamek w Brześciu Kujawskim w świetle badań terenowych*, [w:] O. Krut-Horonziak, L. Kajzer red., *Stolica i region. Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej*, s. 155–164.
- 1999, *Kastellologa uwagi nad itinerariami królewskimi*, „Światowid” 1 (42), s. 94–98.
- 2004, *Militaria, pozostałe zabytki metalowe*, [w:] L. Kajzer red., *Zamek w Sadłowie na Ziemi Dobrzyńskiej*, Rypin, s. 198–204.
- 2007, *Herby na zamku w Ujeździe, czyli o zagadnieniu „herbarzy ceramicznych”*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. LV, z. 1: 21–31.
- 2010, *O kafłach z Modliszewic czyli o piecach elity czasów wazowskich*, „Acta Universitatis Lodzensis” Folia Archaeologica 27, s. 33–47.
- KAJZER L. KOŁODZIEJSKI S. SALM J. 2001, *Leksykon zamków w Polsce*, Warszawa.
- 2012 *Leksykon Zamków w Polsce*, Warszawa, s. 116–117 (Brześć Kujawski), 205 (Inowrocław), 231 (Kowal).
- KAJZER L., OLSZACKI T. 2011, *Zamek w Pyzdrach w świetle badań archeologiczno-architektonicznych*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 47, s. 255–283.
- KALISKI T. 1963, *Inauguracja obchodów Tysiąclecia istnienia Państwa Polskiego w Kruszwicy*. „Ziemia Kujawska” t. I, s. 247–248.
- KALISKI T., KWIATKOWSKA B. 1965, *Kruszwica w okresie 1772–1918*, [w:] J. Grześkowiak red., *Kruszwica. Zarys monograficzny*, Toruń, s. 215–236.
- KALLIEFE H. 1915, *Massengrab in Kruschwitz*, „Prähistorische Zeitschrift” VII, s. 204–209.
- KALMÁR J. 1971, *Régi magyar fegyverek*, Budapest.
- KAMIĘNSKA Z. 1955, *Z dziejów techniki szklarskiej w Polsce XVIII i pierwszej połowy XIX wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. III, nr. 4.
- KAMIĘNSKA J. 1962, *Badania na stan. 1, w: Sieradz średniowieczny*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, nr 7, s. 41–71.
- 1968, *Siedlątków, obronna siedziba rycerska z XIV wieku*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, nr 15, s. 15–88.
- KAMIĘNSKA J., NAHLIK A. 1958, *Włókiennictwo gdańskie w X–XIII w.*, „Acta Archaeologica Universitatis Lodzensis”, nr 6, Łódź.
- KAMIĘNSKA J., TURNAU I. red., 1966, *Zarys historii włókiennictwa na ziemiach polskich do końca XVIII w.*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- KAMIĘNSKI W. 1971, *Instrumenty muzyczne na ziemiach polskich. Zarys problematyki rozwojowej*, Kraków.
- KANIECKI A. 2011, *Przemiany stosunków wodnych w dolinie Górnej Noteci do połowy XIX wieku związane z antropopresją*, „Badania Fizjograficzne”, r. II, s. A – Geogr. Fiz. (A62).
- KARA M. 2009, *Najstarsze państwo Piastów – rezultat przełomu czy kontynuacji. Studium archeologiczne*, Poznań.
- KARCZEWSKA J. 1998, *Urzednicy książąt kujawskich: Leszka, Przemysła i Kazimierza Ziemomysłowiców*, cz. 2, „Ziemia Kujawska” 13, s. 5–35.
- 2002, *Ród Kotwiców na Kujawach w średniowieczu*, „Genealogia” 14, s. 19–30.
- 2003, *Ród Pomianów na Kujawach w średniowieczu*, Poznań.
- 2012, *Struktura własnościowa osadnictwa regionu nadgoplańskiego (do końca XV wieku)*, „Slavia Antiqua” 53, s. 71–104.
- KARCZEWSKI D. 1994, *Konwent franciszkanów inowrocławskich w średniowieczu*, „Ziemia Kujawska”, 10, s.13–30.
- 2000, *Tradycja fundacyjna klasztoru cystersów w Byszewie (Koronowie)*, [w:] A. Wyrwa, J. Dobosz red., *Cystersi w społeczeństwie Europy środkowej*, Poznań, s. 298–313.
- 2001, *Dzieje klasztoru norbertanek w Strzelnie do początku XVI wieku*, Inowrocław.
- 2012, *Kruszwica w strukturze administracyjnej Kujaw (do końca XVIII wieku)*, „Slavia Antiqua” 53, s. 45–69.
- 2015, *Stan badań i zasób źródłowy do dziejów Kruszwicy i Kujaw Nadgoplańskich (IX w. – koniec XVIII w.)*, [w:] D. Karczewski, M. Wilczek–Karczewska red., *Z dziejów pogranicza kujawsko-wielkopolskiego. Zbiór studiów*, III, Strzelno–Kruszwica, s. 9–26.
- KARCZEWSKI D., KURZAWA D. 2001, *Czy istniał w Kruszwicy kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny? Korekta do topografii średniowiecznej Kruszwicy*, „Slavia Antiqua” 42, s. 163–169.
- KARCZEWSKI K., SIERADZAN W. 1993, *Postawy polityczne książąt kujawskich Ziemomysłowiców*, „Ziemia Kujawska”, 9, s. 33–44.
- KARDASZ M. 1967, *Kontakty handlowe Kruszwicy we wczesnym średniowieczu*, Warszawa, mps w Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego.
- KARGER M.K. 1949, *Kijew w mongolskie zwojowanie*, „Sovetskaja Archeologia”, t. 11, s. 55–102.
- 1958, *Držonij Kičv*, t. I, Moskwa–Leningrad.
- KARŁOWSKA-KAMZOWA A. 2000, *Spółczesność średniowieczna na szachownicy życia. Jakuba de Cessolis Traktat o powinnościach o obyczajach szlachty na podstawie gry w szachy*, fragmenty w tłumaczeniu polskim T. Jurek, E. Skibiński, Poznań.
- KARPIŃSKA E. 1971, *Szczątki kostne konia w wykopaliskach wczesnośredniowiecznej Kruszwicy (Analiza morfometryczno-osteometryczna kości śródreżca, śródstopia i palca*. Praca magisterska napisana w Instytucie Zoologii Stosowanej, Anatomia Zwierząt WSR w Poznaniu,

pod kierunkiem prof. dr habil. Mariana Sobocińskiego, Poznań.

KARWASIŃSKA J. 1927, *Sąsiedztwo kujawsko-krzyżackie 1235–1243*, „Rozprawy Historyczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 7, nr 1.

1928, *Rola polityczna biskupa Wolimira (1259–1278)*, „Ateneum Kapłańskie” 22, z. 5, s. 441–467.

1997, *Wybór pism. Mazowsze i Kujawy*, Warszawa.

KASZEWSKA E. 1960, *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Kałdusie, pow. Chełmno*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, Seria Archeologiczna 5, s. 143–177.

Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, 1974, t. 11, z. 8, Warszawa, s. 9.

Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, 1988, t. 11, z. 18, Warszawa, s. 117.

KAUBE A. 1967, *Włókiennictwo wczesnośredniowiecznego Wolina (stanowisko wykopaliskowe nr 4)*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XIII, s. 91–143.

KAUFMAN V. 2010, *Archäologische Funde einer spätmittelalterlichen Glaserwerkstatt in Bad Windsheim. Handwerk, Handel und Geschichte*, Bad Windsheim.

KAVÁNOVÁ B. KAVÁN, J. 1993, *Výroba tzv. bruslí na hradišti v Mikulčicích*. „Archeologia Technica” t. 8, s. 22–34.

KAŹMIERCZAK J. 2017, *Motyw ikonograficzny tonącego okrętu kościoła w grafice niemieckiej około 1490 – około 1550*. „Rocznik Historii Sztuki” XLII: 5–20.

KAŹMIERCZYK J. 1965, *Wczesnośredniowieczne wyroby bednarskie z Ostrówka w Opolu*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, r. XIII, nr 3, s. 469–498.

1966, *Wrocław lewobrzeżny we wczesnym średniowieczu*, cz. I, Wrocław-Warszawa-Kraków.

1970, *Wrocław lewobrzeżny we wczesnym średniowieczu*, cz. II, Wrocław, Warszawa, Kraków.

1978, *Podkowy na Śląsku w X–XIV wieku*, Wrocław

1991, *Ku początkom Wrocławia*, cz. 1, *Warsztat budowlany i kultura mieszkalna Ostrowa Tumskiego od X do połowy XI wieku*, Wrocław-Warszawa.

1990, *Kamień w kulturze Ostrowa Tumskiego we Wrocławiu w wiekach X–XIII*, Wrocław.

1995, *Ku początkom Wrocławia*, cz. 3, *Gród na Ostrowie Tumskim w X–XIII wieku (uzupełnienie do cz. 1 i 2)*, Wrocław.

KAŹMIERCZYK J., KRAMAREK J., LASOTA C. 1974, *Badania na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu w 1972 roku*, „Silesia Antiqua” 16, s. 241–277.

1978, *Badania na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu w 1976 r.*, „Silesia Antiqua”, t. 20, s. 123–166.

KAŹMIERCZYK J., SACHANBIŃSKI M. 1980, *Production of precious stones in Silesia in the 10th–12th centuries*, [w:]

II Międzynarodowe Seminarium Petroarcheologiczne, ed. A. Kulczycka Leciejewiczowa, Wrocław-Sobótka, s. 117–118.

1978, *Studium o produkcji wyrobów z kamieni szlachetnych na Śląsku w X–XII w.*, KHKM 26/4, s. 465–495.

KĘBŁOWSKI J. 1987, *Dzieje sztuki polskiej*, Warszawa.

KĘTRZYŃSKI S. 1912, *Zapis Kazimierza Wielkiego dla Kazimierza Bogusławowicza*, „Przegląd Historyczny” 14, nr 1, s. 26–47.

KIERKOWSKA M. 1983, *Szczątki kostne świni (Sus scrofa f. domestica) i dzika (Sus scrofa L., 1758) z wykopalisk wczesnośredniowiecznych na Kujawach*, Praca magisterska napisana w Instytucie Zoologii Stosowanej, Anatomia Zwierząt WSR w Poznaniu, pod kierunkiem prof. dr habil. Mariana Sobocińskiego, Poznań.

KIERSNOWSKI R. 1954, *Rośliny uprawne i pożywienie roślinne w Polsce wczesnofeudalnej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2, s. 346–387.

KILARSKA E. 2006, *O kaflach, piecach i naczyniach w Prusach Królewskich*, [w:] C. Betlejewska red., *Klejnot w koronie Rzeczypospolitej. Sztuka zdobnicza Prus Królewskich. Eseje*, s. 122–137, Gdańsk.

KILARSKA E., KILARSKI M. 1993, *Kafle z terenu Prus Królewskich*, [w:] *Kafle gotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, s. 91–101, Gniezno.

2003, *Wizerunki władców na renesansowych kaflach piecowych*, [w:] J. Friedrich, E. Kizik red., *Studia z historii sztuki i kultury Gdańska i Europy Północnej. Prace poświęcone pamięci Doktor Katarzyny Cieślak. Materiał z sesji naukowej*, s. 91–114, Gdańsk.

2009, *Kafle z terenu Prus Królewskich*. Malbork.

KIRKOWSKA N. 1991, *Wczesnośredniowieczne wyroby drewniane z Kruszwicy (stan. 2)*, mps pracy magisterskiej w Bibliotece UAM w Poznaniu

KIRPIČNIKOV A.N. 1966a, *Drevnerusskoe orużie*, cz. 1, „Archeologia, Svod Archeologičeskich Istočnikov”, E 1-36, Moskwa-Leningrad.

1966b, *Drewnierusskoe orużie*, cz. 2, „Archeologia, Svod Archeologičeskich Istočnikov”, E 1-36, Moskwa-Leningrad.

1973, *Snarżazhenije wsadnika u vierchowogo konia na Rusi, IX–XII w.*, „Archeologia, Svod Archeologičeskich Istočnikov” E 1 – 36, Leningrad.

KITOWICZ J. 1985, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, Warszawa.

KLICHOWSKA M. 1956, *Materiał roślinny z Opola z X–XII w.*, „Materiały Wczesnośredniowieczne” 4, s. 179–209.

1966, *Szczątki roślinne z wykopalisk archeologicznych w Kruszwicy, pow. Inowrocław z lat 1959–1964*, „Sprawozdania Archeologiczne” 28, s. 387–390.

- 1967 (1968), *Możliwości konsumpcyjne zbóż i roślin motylkowych w północno-zachodniej Polsce od neolitu do końca XII wieku*, „*Studia z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego*” 9, s. 31–47.
- 1971 *Niezwykłe interesujące znalezisko botaniczne z Pruszcza Gdańskiego*, „*Pomorania Antiqua*” 6, s. 353–362.
- 1972, *Rośliny naczyniowe w znaleziskach kulturowych Polski północno-zachodniej*, Poznań.
- 1988 *Wyniki badań paleobotanicznych próbek ze stanowiska 1 i 3 z Mietlicy, woj. Bydgoszcz*, „*Sprawozdania Archeologiczne*”, 40, s. 315–316.
- KLUGE-PINSKER A. 1991, *Die Salier. Schachspiel und Trictrac : Zeugnisse mittelalterlicher Spielfreude in salischer Zeit*, Sigmaringen.
- KMIECIŃSKI J. 1955, *Sprzęt rybacki i organizacja rybołówstwa w Gdańsku w XII i XIII w. w świetle prac wykopaliskowych, w latach 1948–1951*, „*Studia Wczesnośredniowieczne*”, t. III, s. 212–216.
- KNOPP O. 1893, *Sagen und Erzählungen aus der Provinz Posen*, Poznań.
- KOBIELUS S. 2002, *Bestiarum chrześcijańskie. Zwierzęta w symbolice i interpretacji. Starożytność i średniowiecze*, Warszawa.
- KOBRZENICKA-SIKORSKA G. 1993, *Kafle z XVI – XVII wieku z Lidzbarka Warmińskiego w zbiorach Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie*, [w:] A. Gruszyńska, A. Targońska red., *Garncarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od późnego średniowiecza do czasów współczesnych*, s. 263–276. Rzeszów.
- KOCHANOWSKI M. 1985, *Elementy odzieży i sprzęt gospodarstwa domowego z grodziska w Plemiętach*, [w:] A. Nadolski red., *Plemięta. Średniowieczny gródek w Ziemi Chełmińskiej*, Warszawa–Poznań–Toruń, s. 165–183.
- KOEHLER K. 1889, *Pogląd na czynność sekcji archeologicznej wydziału historyczno-literackiego, a później wydziału archeologicznego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu*, „*Zapiski Archeologiczne Poznańskie*”, s. 55–58.
- KOHN A., MEHLIS C. 1879, *Materialien zu der Vorgeschichte der Menschen im östlichen Europa*, Jena.
- KOHTÉ J. 1898, *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen*, Bd. 1–4: Der Regierungsbezirk Bromberg, Berlin, s. 38–41, 101–108.
- KOLA A. 1985, *Żelazny osprzęt średniowiecznej wieży mieszkalnej w Plemiętach i jej wyposażenia*, [w:] A. Nadolski red., *Plemięta. Średniowieczny gródek w Ziemi Chełmińskiej*, Warszawa–Poznań–Toruń, s. 63–83.
- KOLBERG. O. 1867, *Lud i jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*, t. 3, Kujawy, Warszawa.
- KOLČIN B.A. 1958, *Chronologija novgorodskich drevnostej*, *Sovetskaja Archeologija* 2, s. 92–111.
- 1968, *Novgorodskije drevnosti. Dierieviannyje izdielija*, „*Archeologia SSSR*”, Moskwa.
- 1985, *Riemieszło*, *Archieologija SSSR, Drevnija Rus*, t. XV, ed. B.A. Rybakov.
- KOŁCZIN B.A., JANIN V.L., JAMSZCZIKOV S.V. 1985, *Drevnij Novgorod. Prokladno isskustvo i archeologija*. Moskwa.
- KOŁODZIEJSKI S. 1985, *Les éperons á molette du territoire de la Pologne au Moyen Âge*, [w:] A. Kokowski red., *Mémoires archéologiques*, Lublin, s. 161–179.
- KOMARNICKI Z. 1857, *O biskupach kruszwickich, Początek dziejów katedry kujawskiej*, Biblioteka Warszawska, t. 3 i 4.
- KOMOSA M., GODYNICKI S. 2003, *Estimation of Exterior Traits of the Horse on the Basis of Measurements of the Skelton of Autopodium*, „*Archeozoologia*” 21, s. 73–78.
- KONCZEWSKA M. 2011, *Zabytki kościane jako materialne świadectwa gier i zabaw*. [w:] *Archeologia gliwickiego Rynku*, s. 85–95. Wrocław – Gliwice.
- 2012, *Animal Bone Finds – Material Evidence on Games and Play*. „*Wratislavia Antiqua, Studia z Dziejów Wrocławia*”, t. 16, *Archaeology of a Pre-Industrialtown „Silesia. Case Study”* Gliwice, s. 70–82.
- KONCZEWSKA M., KONCZEWSKI P. 2004, *Zabytki metalowe z fosy miejskiej we Wrocławiu*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Wrocław na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych. Materialne przejawy życia codziennego*, Wrocław, s. 89–205.
- KOSTOV R., PELEVINA O. 2008, *Complex faceted and other carnelian beads from the Varna Chalcolithic necropolis: archaeogemmological analysis*, [w:] R.I. Kostov, B. Gaydarska, M. Gurova eds., *Geoarchaeology and Archaeomineralogy*, Proceedings of the International Conference, 29–30 October 2008 Sofia, Sofia, pp. 67–72.
- KOSTRZEWSKI B. 1948, *Badania w Kruszwicy nad Gopłem*, „*Z otchłani wieków*” VIII, z. 11–12, s. 181.
- KOSTRZEWSKI J. 1939, *Gniezno w zaraniu dziejów (od VIII – XIII wieku) w świetle wykopalisk*, Poznań.
- 1949, *Kultura Prapolska*, Poznań.
- 1962, *Kultura prapolska*, Warszawa.
- 1965, *Kłódki*, *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. 2, cz. 2, s. 423–429.
- KOŚCIELAK L. 2016, *Przyjemności kronikarskie, czyli o prologach poetyki historiograficznej w XI–XIII w.* [w:] R.

Bubczyk, B. Hołub red., *Przyjemności duchowe i cielesne na przestrzeni dziejów*, s. 23–32. Lublin.

KOŚCIELSKI (KOŚCIÓŁ) J. 1867, *Sonety nadgoplańskie*, Poznań.

KOŚCIŃSKI K. 1909, *Przewodnik po Poznaniu i Wielkiem Księstwie Poznańskim*, Poznań.

KOŚKO A. 1979, *Rozwój kulturowy społeczeństw Kujaw w okresach schyłkowego neolitu i wczesnej epoki brązu*, Poznań.

1981, *Udział południowo-wschodnich europejskich wzorców kulturowych w rozwoju niżowych społeczeństw kultury pucharów lejkowatych*, Poznań.

KOŚMICKI E. 1988, *Kryzys i katastrofa ekologiczna jako czynniki ewolucji biokulturowej człowieka*, [w:] J. Piontek red. *Szkice antropologii ogólnej*, Poznań, s. 63–90.

KOWALCZYK E. 2000, *Mazowsze, Mazowszanie. W stronę badań podstawowych*, [w:] A. Buko, P. Urbańczyk red., *Archeologia w teorii i praktyce*, Warszawa, s. 511–533.

KOWALENKO W. 1938, *Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Poznań.

1952, *Przełotka na szlaku żegludowym Warta–Gopło–Wisła*, „Przegląd Zachodni”, 8, nr 5–6, s. 46–100.

KOWALSKA A.B. 2003, *Wyroby z bursztynu i kamienia*, [w:] W. Łosiński red., *Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wschodnia część suburbium*, Szczecin, s. 317–319.

2010, *Wytwórczość skórzana we wczesnośredniowiecznym Szczecinie*, Szczecin.

KOWALSKA M. 2019, *Wczesnośredniowieczne instrumenty dęte wykonane z kości zwierzęcych z wybranych ośrodków grodowych Wielkopolski* (praca licencjacka napisana pod kierunkiem: prof. dr hab. inż. Daniela Makowieckiego). Uniwersytet Mikołaja Kopernika Wydział Nauk Historycznych. Toruń.

KOWALSKI J. 2001, *Rymowane zamki. Tematy architektoniczne w literaturze francuskiej drugiej połowy XII wieku*, Warszawa.

KOVAČ M. 2016, *Several Observations On Semi-Finished Bone Products Supporting The Existence Of A Bone Workshop In Mursa*, [w:] S. Vitezović ed, *Close to the bone: current studies in bone technologies*, Belgrad, s. 154–159.

KOZIEROWSKI S. 1922, *Pierwotne osiedlenie pojezierza Gopła*, „Slavia Occidentalis”, 2, s. 3–54.

KOZIKOWSKA Z. 1974, *Ryby w pokarmie średniowiecznych mieszkańców Wrocławia na Ostrowie Tumskim jako wskaźnik gatunków łowionych w wodach danych okolic lub docierających drogą handlu*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 223 *Prace Zoologiczne* 6, Wrocław, s. 9–14.

KOZŁOWSKA-BUDKOWA Z. 1937, *Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej*, z. 1, *Do końca XII wieku*, Kraków.

KOZŁOWSKA R., NOWAKOWSKI A. 1987, *Szkoła apteczna z badań archeologicznych Apteki Królewskiej w Warszawie*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, *Archeologia* XII, *Archeologia szkła* 2, s. 123–142.

KOZŁOWSKI J.K., KOZŁOWSKI S.K. 1977, *Epoka kamienia na ziemiach polskich*, Warszawa.

1983, *Przedwytwórcze społeczeństwa zbieracko-łowieckie*. [w:] K. Kozłowski, S. K. Kozłowski red., *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa, Warszawa. s. 260–266.

KOZŁOWSKI R. 1972, *Rozwój uposażenia klasztoru cysterskiego w Byszewie (Koronowie)*, Warszawa.

KÓCKA-KRENZ H. 2002, *Jak się ubierano w Poznaniu we wczesnym średniowieczu?*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 4, s. 7–18.

2006, *Pracownia złotnicza na poznańskim grodzie*, [w:] M. Dworaczyk, A.B. Kowalska, S. Moździoch, M. Rębkowski red., *Świat Słowian wczesnego średniowiecza*, Szczecin–Wrocław, s. 257–272.

KÓCKA-KRENZ H., PAWLAK P., SIKORSKI A. 1995, *Grób kobiety z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska szkieletowego w Poznaniu–Śródce (przyczynek do interpretacji funkcjonalnej kaptorg)*, „Folia Praehistorica Posnaniensis”, t. VII, s. 281–294.

KOČKA W., OSTROWSKA E. 1956, *Wyniki prac wykopaliskowych we Wrocławiu na Ostrowie Tumskim w latach 1953 – 1954*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 2, s. 85–95.

KRAJCARZ M., MAKOWIECKI D., KRAJCARZ M. T., MASŁOWSKA A., BACA M., PANAGIOTOPOULOU H., ROMAŃSKA A., BEDNARCZYK J., GRĘZAK A., SUDOŁ M. 2016, *On the Trail of the Oldest Domestic Cat in Poland. An Insight from Morphometry, Ancient DNA and Radiocarbon Dating*, „International Journal of Osteoarchaeology” 26, s. 912–919.

KRANZOWA I. 1972, *Zwierzęce szczątki kostne z osady późnolateńskiej w Lachmirowicach, pow. Inowrocław*, „Zeszyty Naukowe UMK”, *Archeologia* 3, s. 85–93.

KRASICKI I. 1775, *Myszeidos pieśni X*, Warszawa.

KRASZEWSKI J.I. 1858, *Sztuka u Słowian, szczególnie w Polsce i Litwie przedchrześcijańskiej. Początek*. Teka Wileńska nr 6, Wilno.

1876, *Stara Baśń. Powieść z IX wieku*, Kraków.

KRAUZE E. 1976, *Grodzisko stożkowe w Bninie koło Śremu*, [w:] J. Żak red., *Materiały do studiów nad osadnictwem bnińskim*, s. 3–115.

- KRAWCZYK M., ROMIŃSKI W. 1999, *Wyroby szklane z XIII–XVIII wieku z badań archeologicznych w Nysie*, „*Silesia Antiqua*” t. 40, s. 133–159.
- KRAWIEC A. 2009, *Kilka uwag na temat genezy Kroniki Wielkopolskiej*, [w:] Z. Górczak, J. Jaskólski red., *Wielkopolska–Polska–Czechy, Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu*, Poznań, s. 199–215.
- 2014, *Król bez korony. Władysław I Herman książę polski*, Warszawa, s. 189–230.
- KRĄPIEC M. 1992, *Dendrochronological Scale of the Holocene and Phases of Increased Fluvial Activity During the Last 2500 Years*, Symposium on Global Palaeohydrology, Kraków–Mogilany 8.09.1992, s. 14–15.
- KRISTIANSEN O. 2007, *Kaakelit ja kaakelinvalmistus tanskassa*, [w:] K. Majantie red., *Ruukkuja ja ruhtinaita Saviastioita ja uunikaakeita ajalta 1400–1700*: 112–120. Turku.
- KRUK J. 1980, *Gospodarka w Polsce południowo-wschodniej w V–III tysiącleciu p.n.e.*, Wrocław.
- 1983, *Zarys rozwoju rolnictwa neolitycznego w śródowisku dorzecza górnej Wisły*, [w:] K. Kozłowski, S.K. Kozłowski red., *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa, s. 267–275.
- 1991, *Rolnictwo pierwotne jako czynnik kształtowania krajobrazu*, „*Sprawozdania Archeologiczne*” 43, s. 301–307.
- KRUKOWSKA O. 2009, *Szkoło w badaniach archeologicznych Gdańsk* [w:] H. Paner, M. Fudziński M., Z. Borowski red., *Stan badań archeologicznych miast w Polsce*, s. 437–453.
- 2020, *Szkoło okienne*, [w:] B. Kościński red., *Lastadia. Najstarsza stocznia Gdańsk w świetle badań archeologicznych*, Gdańsk, s. 249–254.
- KRYGOWSKI B. 1961, *Geografia fizyczna Niziny Wielkopolskiej*, Poznań.
- KUBASIEWICZ M. 1959, *Szczątki zwierząt wczesnośredniowiecznych z Wolina*, Szczecińskie Towarzystwo Naukowe, Wydział Nauk Przyrodniczo-Rolniczych 2, Szczecin.
- 1977, *Badania archeozoologiczne na terenie Gdańsk IX – XIV wieku*, [w:] J. Kamińska red., *Gdańsk wczesnośredniowieczny*, t. 9, Gdańsk.
- KUBASIEWICZ M., GAWLIKOWSKI J. 1965, *Szczątki zwierzęce z wczesnośredniowiecznego grodu w Kołobrzegu*. Szczecińskie Towarzystwo Naukowe, Wydział Nauk Przyrodniczo-Rolniczych 24 (2). Szczecin.
- KUBIAK S. [współdział Paskiewicz B.] 1998, *Znaleziska monet z lat 1146–1500 z terenu Polski. Inwentarz*, Poznań.
- KUBIAKOWA S. 1998, *Znaleziska monet z lat 1146–1500 z terenu Polski. Inwentarz*, Poznań.
- KUCHARSKI G. 2003, *Początki rządów księcia Kazimierza Konradowicza na Kujawach (1230–1237)*, [w:] *Biskupi, lennicy, żeglarze*, „*Studia z dziejów średniowiecza*” nr 9, s. 51–90.
- KUCZYŃSKI J. 1963, *Sprawozdanie z badań katedry kieleckiej za rok 1961*, „*Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego*”, t. 1, s. 67–89.
- 2003, *Projekt rekonstrukcji pieca ze schyłku 1 poł. XVII wieku w drugim pokoju biskupim kieleckiego pałacu*. „*Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach*” 21: 57–72.
- KUJAWSKI W. 2006, *Diecezja kruszwicka, jej początki i przeniesie do Włocławka*, „*Studia Włocławskie*” 9, s. 330–337.
- KULA W. 1962, *Teoria ekonomiczna ustroju feudalnego*, Warszawa.
- KUNICKA-OKULICZOWA L. 1959, *Wczesnośredniowieczne zabawki i gry z Gdańsk*, [w:] *Gdańsk wczesnośredniowieczny*, t. I, s. 107–142.
- KUPCZYK M. 1997, *Awifauna Nadgopla – liczebność i rozmieszczenie*. [w:] M. Kupczyk red., *Ptaki wybranych jezior Wielkopolski*, „*Prace Zakładu Biologii i Ekologii Ptaków Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu*”, 7: 55–116.
- 1999a, *Występowanie, liczebność i zagrożenia populacji lęgowych kuraków w Nadgoplańskim Parku Tysiąclecia Parku Krajobrazowym*, [w:] S. Kubiak red., *Zwierzyna drobna jako elementy bioróżnorodności środowiska przyrodniczego*, Materiały Konferencyjne Włocławek 25–27 września 1997 r., s. 179–187.
- 1999b, *Przyszłość lęgowych kaczek w Nadgoplańskim Parku Tysiąclecia Parku Krajobrazowym*, [w:] S. Kubiak red. *Zwierzyna drobna jako elementy bioróżnorodności środowiska przyrodniczego*. Materiały Konferencyjne Włocławek 25–27 września 1997 r., s. 206–214.
- 1999c, *Czy ptaki krukowate mogą zagrażać populacjom gatunków łownych w Nadgoplańskim Parku Tysiąclecia Parku Krajobrazowym*, [w:] S. Kubiak red., *Zwierzyna drobna jako elementy bioróżnorodności środowiska przyrodniczego*, Materiały Konferencyjne Włocławek 25–27 września 1997 r. Włocławek, s. 216–223.
- 1999d, *Stan populacji gęgawy w Nadgoplańskim Parku Tysiąclecia Parku Krajobrazowym w XX wieku, zagrożenia, ochrona*, [w:] S. Kubiak red. *Zwierzyna drobna jako elementy bioróżnorodności środowiska przyrodniczego*, Materiały Konferencyjne Włocławek 25–27 września 1997 r., Włocławek, s. 196–204.
- KURNATOWSKA Z. 2008, *Początki i rozwój państwa*, [w:] M. Kobusiewicz red., *Pradzieje Wielkopolski*, Poznań, s. 297–396.

- KURNATOWSKA Z., KURNATOWSKI S. 1991, *Zasiedlenie regionu Lednicy w pradziejach i średniowieczu w świetle dotychczasowych badań* [w:] *Wstęp do paleoekologii Lednickiego Parku Krajobrazowego*, Poznań, s. 35–42.
- 1997, *O przemianach regionu Wielkopolski w czasach piastowskich*, [w:] T. Jasiński, T. Jurek, J.M. Piskorski red., *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Poznań, ss. 67–74.
- KURNATOWSKI S. 1961, *Rozwój Międzyrzecza w świetle wstępnych badań archeologicznych z lat 1954–1958*, [w:] *Z przeszłości Międzyrzecza*, s. 61–180, Poznań.
- 1968, *Osadnictwo i jego rola w kształtowaniu się krajobrazu*, „*Folia Quaternaria*”, 29, s. 145–160.
- 1975, *Wczesnośredniowieczny przełom gospodarczy w Wielkopolsce i jego rola w kształtowaniu się krajobrazu*, „*Archeologia Polski*” 20, s. 145–160.
- 1975, *Uwagi o badaniach nad gospodarką żywnościową okresu wpływów rzymskich*, „*Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*” 23, s. 77–97.
- 1981, *Przemiany gospodarki żywnościowej Słowian Połabskich* [w:] J. Strzelczyk red. *Słowiańszczyzna Połabska między Niemcami a Polską*, Poznań, s. 63–93.
- 2008, *Jak powstawała Wielkopolska* [w:] M. Kobusiewicz (red.), *Pradzieje Wielkopolski*, s. 48–91.
- KURNATOWSKI S., NALEPA J. 1959, *Z przeszłości Międzyrzecza*, Poznań.
- KURZAWA D. 2003, *Monasterium sancti Petri Crusviensis. Głos w dyskusji*, „*Slavia Antiqua*”, t. 44, s. 167–178.
- 2007, *Zamek w Kruszwicy w świetle najnowszych badań (zarys problematyki)*, [w:] D. Karczewski red., *Z dziejów pogranicza kujawsko-pomorskiego*, Strzelno, s. 113–123.
- KURZAWA D., KARCZEWSKI D. 2001, *Czy istniał w kruszwicy kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny? Korekta do topografii średniowiecznej Kruszwicy*, „*Slavia Antiqua*” 42, s. 163–169.
- KÜCHELMANN H.C., ZIDAROV P. 2005, *Let's skate together! Skating on bones in the past and today*, [w:] H. Luik, A.M. Choyke, C.E. Batey, L. Lóugas eds., *From Hooves to Horns, from Mollusc to Mammoth, Manufacture and Use of Bone Artefacts, from Prehistoric Times to the Present. Proceedings of the 4th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group at Tallinn, 26th–31st of August 2003*, Tallinn, s. 423–445.
- KUSINA E. i KUSINA J. 2018, *Chess Collections in Krakow's Museums*. [w:] A. Stempin red., *The Cultural Role of Chess in Medieval and Modern Times 50th Anniversary Jubilee of the Sandomierz Chess Discovery*, „*Bibliotheca Fontes Archaeologici Posnanienses*”, t. 21, s. 220–227. Poznań.
- KUSZEWSKA Z. 1959, *Gorzędziej wczesnośredniowieczny w świetle prac archeologicznych*, [w:] red. J.
- KUTRZEBIANKA A. 1938, *Vesnica – danina miodowa*, „*Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*”, 7 (1938), s. 73–106.
- KÜRBIŚ B. 1968, *Najstarsze dokumenty opactwa benedyktynów w Mogilnie*, „*Studia Źródłoznawcze*” 13, s. 27–61.
- 1992, *Wstęp*, [w:] Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika Polska*, tłum. i oprac. B. Kürbis, Wrocław, s. III–CXXXI.
- KWIATKOWSKI K., MAJEWSKI M. 2016, *Wyroby ceramiczne okresu nowożytnego*, [w:] M. Majewski red. *Archeologia Stargardu. Badania na obszarze dawnego kościoła augustiańskiego*, *Archeologia Stargardu*, II, 2, Stargard, s. 153–221.
- LABUDA G., 1961, *Źródła, sagi, legendy do najdawniejszych dziejów Polski*, Warszawa.
- 1968 *Początki diecezjalnej organizacji kościelnej na Pomorzu i na Kujawach w XI i XII wieku*, „*Zapiski Historyczne*” 33, z. 3, s. 19–60.
- 1983, *Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*, Poznań.
- 1988, *O imionach książąt pierwszych polskich dynastii*, [w:] tegoż, *Studia nad początkami państwa polskiego*, t. II, Poznań, s. 5–82.
- 1994, *Władysław i Zbigniew. U Genezy podziałów dzielnicowych w Polsce w drugiej połowie XI wieku*, [w:] S.K. Kuczyński red., *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. 6, Warszawa, s. 9–21.
- 2002, *Mieszko I*, Wrocław.
- 2006, *Zamiana Galla–Anonima, autora pierwszej „Kroniki dziejów Polski”, na Anonima–Wenecjanina*, „*Studia Źródłoznawcze*” 44, s. 117–125.
- LALIK T. 1985, *Więzy krwi i sąsiedztwa*, [w:] J. Dowiat red., *Kultura Polski średniowiecznej X–XIII w.*, Warszawa, ss. 117–124.
- LANDGRAF E. 1993, *Ornamentierte Bodenfliesen des Mittelalters in Süd- und Westdeutschland 1150–1550*, t. 1–3, Stuttgart.
- LASOTA Cz., MAŁACHOWICZ M. 2012, *Wyniki badań architektonicznych „Wieży Piastowskiej” w Opolu na Ostrówku*, „*Opolski Informator Konserwatorski*”, s. 103–120.
- LASOTA-MOSKALEWSKA A. 1983, *Kształtowanie się współżycia między człowiekiem i zwierzętami*, [w:] K. Kozłowski, S.K. Kozłowski red. *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa, s. 80–88.
- LE GOFF J. 1970, *Kultura średniowiecznej Europy*, Warszawa.
- LEAF H. 2008, *English Medieval Bone Flutes c.450 to c.1550 AD*. Londyn.

- LECHNICKI F. 1953–1958, *Szczątki roślinne z wykopalisk archeologicznych w Kruszwicy*, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- LECIEJEWICZ K. 2004, *Odmiany bursztynu bałtyckiego, „Zegarki i biżuteria” V*, pp. 6–7.
- LECIEJEWICZ L. 1955, *Sprawozdanie z badań archeologicznych w Kołobrzegu w 1954 r.*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 1, s. 178–190.
- 1961, *Ujście we wczesnym średniowieczu*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- 1985, *Za denara otrzymasz wóz świeżych śledzi*, [w:] S.K. Kuczyński, S. Suchodolski red., *Nummus et historia. Pieniądz Europy średniowiecznej. Ryszardowi Kiersnowskiemu w sześćdziesiąte urodziny*, Warszawa, s. 103–109.
- 1989, *Słowianie Zachodni*, Wrocław.
- 1989/1990, *Legendsy etnogenetyczne w świecie Słowiańskim*, „Slavia Antiqua” 32, s. 125–135
- 1991, *Zum frUhmittelalterlichen Heringshandel im stidlichen Ostseegebiet*, „Zeitschrift für Archeologie” 25, s. 209–214.
- LECIEJEWICZ L., RULEWICZ M., WESOŁOWSKI S., WIECZOROWSKI T. 1971, *La ville de Szczecin des IXe–XIIIe siècles*, „Archaeologia Urbium Poloniae”, 2, Wrocław.
- LECIEJEWICZ L., TABACZYŃSKA E., TABACZYŃSKI S. 1977, *Torcello. Scavi 1961–62*, Roma.
- LEIB S. 2011, *Auf dem dachboden entdeckt. Eine Reihe spätgotischer Nischenkacheln von Schloss Tratzberg, Jenbach, Tirol*, „Historische Archäologie” 1, s. 1–11.
- LELEWEL J. 1855, *Polska wieków średnich*, t. 1, Poznań.
- 1858, *Dzieje Polski synowcom przez stryja potocznyim sposobem opowiedziane*, Poznań.
- LEWIS C.S. 1994 *Odrzucony obraz. Wprowadzenie do literatury średniowiecznej i renesansowej*. Kraków.
- LIBROWSKI S. 1967, *Z dziejów katedry a następnie kolegiaty św. Wita w Kruszwicy*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 15, s. 251–269.
- LIEBRECHT F. 1855, *Die Sage von Maüseturm*, [w:] *Zeitschrift für Deutsche Mithologie und Sittenkunde*, II.
- LILEYKO J. 1983, *Dawne zbiory Zamku Królewskiego w Warszawie*. Warszawa.
- LIMISIEWICZ A., PANKIEWICZ A. 2015, *Kształtowanie się grodu na wrocławskim Ostrowie Tumskim. Badania przy ul. Św. Idziego*, [w:] *In Pago Silensi. Wrocławskie Studia Wczesnośredniowieczne* 1, s. 343–362.
- LINDER I.M. 1975, *Szachmaty na Rusi*, Moskwa.
- 1994, *Mir szachmatnych figur*. Moskwa.
- LISIECKI J. 1983, *Badania metaloznawcze zabytków pochodzących z Kruszwicy*, Poznań, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- LISOWSKA E. 2013, *Wydobycie i dystrybucja surowców kamiennych na Dolnym Śląsku we wczesnym średniowieczu*, Wrocław.
- 2015, *Między pracą a zabawą: mozaika surowcowa wyrobów kamiennych z badań przy ulicy św. Idziego we Wrocławiu*, [w:] A. Limisiewicz, A. Pankiewicz red., *Kształtowanie się grodu na wrocławskim Ostrowie Tumskim. Badania przy ul. św. Idziego*, Wrocław, s. 293–322.
- 2017, *Skąły Wzgórz Strzelińskich w dawnej gospodarce*, Wrocław.
- LISOWSKA E., ZAMELSKA–MONCZAK K., KOLENDA J., GUNIA P., ŁYDZBA–KOPCZYŃSKA B. 2017, *Wielodyscyplinarne badania proveniencji wczesnośredniowiecznego bursztynu z grodzisk w Santoku i Miliczu*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 53, s. 223–239.
- Lites...
- 1890 *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, t. 1, wyd. I. Zakrzewski, Poznań.
- LITYŃSKA–ZAJĄC M., WASYLIKOWA K., 2005, *Podręcznik do badań archeobotanicznych*, Poznań.
- LODOWSKI J. 1972, *Sądowel we wczesnym średniowieczu*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- LOSKOTOVÁ I. 2009. *Středověké reflin kachle jako pramen hmotné kultury*. „Archaeologia Historica” 34/09: 189–208.
- 2007, *Typ „závěšného” kachle z pozůstalosti Zdeňka Hazlbauera*, „Archaeologica historica”, vol. 1/32, s. 491–499.
- LUIK H. 2016, *Bone Working In The Suburbs Of Medieval And Early Modern Tallinn, Estonia*. [w:] S. Vitezović red., *Close to the Bone: Current Studies in Bone Technologies*, Belgrad, s. 178–187.
- LUIK H., PILIČIAUSKIENĖ G., BLAŤEVIČIUS P. 2019, *Late Medieval and Early Modern Bone and Antler Working in The Vilnius Castle Complex*, CPAG t. 29, s. 187–201.
- Lustracja...
- 1994 *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1616–1620*, cz. 1, Bydgoszcz.
- 1996 *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665*, cz. 2, Toruń.
- LYMAN R.L. 1994, *Vertebrate taphonomy*, Cambridge.
- ŁASZKIEWICZ T. 1994 *Renesansowa garncarnia (kaflarnia) na Wzgórz Św. Wojciecha w Poznaniu*, [w:] *Kafle gotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, katalog wystawy, 44–45, Gniezno.
- 1997, *Kafle i piece kaflowe z dworu na kopcu w Krajkowie pod Mosiną, woj. poznańskie*. Poznań.

- ŁAZUGA W. 2003, *Znany i nieznaną prezydent Poznania. Rzecz o Jarogniewie Drwęskim*, Poznań.
- ŁBIK M. 1997, *Między legendą a historią, czyli o początkach romańskiej kolegiaty św. Piotra w Kruszwicy*. „Materiały do dziejów kultury i sztuki Bydgoszczy i regionu”, t. 2, Bydgoszcz, s. 91–103.
- ŁĘGA W. 1930, *Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu*, Toruń.
- ŁĘPKOWSKI J. 1863 *Ku pamiętce tysiąclecia Piastowego*, Warszawa.
- 1866, *O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa oraz Trzemeszna, Rogoźna, Kcyni, Dobieszewka, Gołańczy, Żnina, Gąsawy, Pakości, Kościelca, Inowrocławia, Strzelna i Mogilna*, Kraków.
- 1866, *Wieża Kruszwicka*, Czas, nr 50., s. 1.
- ŁOJKO J. 2007, *Civitas Pyzdry. Dzieje miasta do roku 1793*. Pyzdry.
- ŁOSIŃSKI W. 1972, *Początki wczesnośredniowiecznego osadnictwa grodowego w dorzeczu dolnej Parsęty (VII–XI w.)*, Wrocław.
- 2008, *Pomorze Zachodnie we wczesnym średniowieczu. Studia archeologiczne*, Poznań.
- ŁOSIŃSKI W., TABACZYŃSKA E. 1959, *Z badań nad rzemiosłem we wczesnośredniowiecznym Kołobrzegu*, „Prace Komisji Archeologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” |, t. 4, z. 1/1–2, Poznań.
- ŁOŚ J. 1927, rec. artykułu E. Kucharskiego, *Imiona staropolskie. Z powodu pracy Witolda Taszyckiego*, „Język polski”, 12:3, s. 90.
- ŁOWMIAŃSKI H. 1949, *Kilka uwag krytycznych o początkach Polski*, RH, 18, s. 352–373.
- 1953, *Podstawy gospodarcze formowania się państw słowiańskich*, Warszawa.
- 1962, *Dynastia Piastów we wczesnym średniowieczu*, [w:] K. Tymieniecki red., *Początki państwa polskiego. Księga tysiąclecia*, red., t. 1, Poznań, s. 111–162.
- 1964, *Początki Polski*, t. 1, Warszawa.
- 1967, *Początki Polski*, t. 3, Warszawa.
- 1970a, *Początki Polski*, t. 4, Warszawa.
- 1970b, *Plemiona*, [w:] G. Labuda, Z. Stieber red., *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 4, Wrocław, s. 131–137.
- 1970c, *Rodzina, wielka rodzina, ród u Słowian*, [w:] G. Labuda, Z. Stieber red., *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 4, ss. 516–522.
- 1973, *Początki Polski. Z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.*, t. V, Warszawa.
- ŁUKASIEWICZ K. 1939, *Przedmioty żelazne z Gniezna*, [w:] red. J. Kostrzewski red., *Gniezno w zaraniu dziejów (od VIII do XIII wieku) w świetle wykopalisk*, Poznań, s. 41–56.
- ŁUKOMIAK K. 2015–2016, *Techniki produkcji wyrobów ślusarskich w późnym średniowieczu w świetle znalezisk archeologicznych*, „Menhir” 11, s. 31–37.
- ŁUSZCZKIEWICZ W., 1879, *Trzy granitowe kościoły Wielkopolski z epoki romańskiej (Kruszwica – Kościelec – Mogilno) oraz kościół św. Jana na Śródcie w Poznaniu*, [w:] Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce, t. 1, Kraków.
- ŁUŻYŃIECKA E. 2002, *Architektura klasztorów cysterskich*. Wrocław.
- ŁYSIAK W. 1992, *Ludowa wizja przeszłości, Historyzm folklorystyczny Wielkopolski*, Poznań.
- MACIEJEWSKI J. 1992, *Działalność kościelna biskupa wrocławskiego Wolimira*, „Nasza Przeszłość” 78, s. 27–70.
- 1993, *Jeszcze o działalności kościelnej biskupa Wolimira*, „Nasza Przeszłość” 80, s. 101–105.
- 1995, *Kariera Stanisława z Ostrowa z rodu Leszczyńców – kwestie identyfikacyjne*, „Ziemia Kujawska” 11, s. 119–122.
- 1996, *Działalność kościelna Gerwarda z Ostrowa, biskupa wrocławskiego w latach 1300–1323*, Bydgoszcz.
- 2001, *Biskupi wrocławscy a opactwo w Byszewie (Koronowie) w XIII i XIV wieku*, „Nasza Przeszłość”, 96, s. 139–153.
- 2000, *Biskupstwo wrocławskie i jego kujawsko-pomorscy ordynariusze w Polsce piastowskiej – stan i perspektywy badań*, [w:] M. Grzegorz red., *Historiograficzna prognoza 2000. Stan i potrzeby badań nad dziejami regionów kujawsko-pomorskiego i sąsiednich*, Bydgoszcz, s. 77–89.
- 2003, *Episkopat polski doby dzielnicowej 1180–1320*, Kraków-Bydgoszcz.
- 2007, *Biskupi wrocławscy w Polsce piastowskiej – pochodzenie, drogi awansu i model kariery*, [w:] Z. Zyglewski red., *Polska w kręgu polityki, kultury i gospodarki europejskiej. Księga pamiątkowa z okazji 70-lecia urodzin prof. Maksymiliana Grzegorza*, Bydgoszcz, s. 106–116.
- MACIEJEWSKI M. 2014, *Zamek Kruszwicki po 1657 roku, upadek i odrodzenie*, [w:] W. Dzięduzycki, M. Maciejewski, M. Małachowicz red., *Zamek Kruszwicki*, Kruszwica, s. 53–88.
- 2018, *Tajemnice Mysiej Wieży*, [w:] M. Brzostowicz, T. Kasprowicz, M. Przybył, J. Wrzesiński, red., *Od Popiela do Kazimierza Wielkiego. Księga dedykowana Wojciechowi Dzięduzyckiemu*, Poznań, s. 163–168.
- MACGREGOR A. 1975, *Problems in the interpretation of microscopic wear patterns: the evidence from bone skates*, „Journal of Archaeological Science”, t. 2, s. 385–390.
- 1976, *Bone skates: a review of the evidence*, „Archaeological Journal”, t. 133, s. 57–74.
- 1985, *Bone, Antler, Ivory and Horn. The Technology of Skeletal Materials Since the Roman Period*, Londyn.
- MACGREGOR A., MAINMAN A.J., ROGERS N.S.H. 1999, *Craft, Industry and Everyday Life: Bone, Antler, Ivory and*

Horn form Anglo-Scandinavian and Medieval York, Bradford.

MACISZEWSKA M. 2001, *Klasztor bernardyński w społeczeństwie polskim 1453–1530*, Warszawa.

MACHNIK J. 1961, *Wyniki badań w latach 1953–1954*, [w:] *Igołomia I, Osada wczesnośredniowieczna*, „Prace Komisji Archeologicznej Oddział Polskiej Akademii Nauk w Krakowie”, nr 2, s. 11–112.

MAIK J. 1986 (1990), *Wczesnośredniowieczne wyroby włókiennicze w Wolinie*, „Materiały Zachodniopomorskie”, 32, s. 155–180.

1988, *Wyroby włókiennicze na Pomorzu z okresu rzymskiego i ze średniowiecza*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.

1991, *Tekstyliia wczesnośredniowieczne z wykopalisk w Opolu*, Warszawa–Łódź.

1996, *Słowiańskie tkaniny w lokacyjnym Kołobrzegu*, [w:] *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu*, t. 1, Kołobrzeg, s. 299–330.

1997, *Sukiennictwo elbląskie w średniowieczu*, Łódź.

1997a, *Skuddenwolle in den archäologischen Textilien aus Elbląg (Elbing)*, [w:] „Experimentelle Archäologie, Bilanz 1996”, *Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland*, 18, s. 131–140.

2000, *Sukiennictwo kołobrzesckie w średniowieczu*, [w:] L. Leciejewicz, M. Rębkowski red., *Salsa Cholbergiensis. Kołobrzeg w średniowieczu*, Kołobrzeg, s. 233–242.

2003, *Anfänge des Textilgewerbes in frühmittelalterlichen Polen*, [w:] L. Bender Jürgensen, J. Banck–Burgess J, A. Rast–Eicher, red., *Textilien aus Archäologie und Geschichte. Festschrift für Klaus Tidow*, Neumünster, s. 63–71.

MAIXNER B. 2010, *Haithabu – Ferhandelszentrum zwischen den Welten*, Begleitband zur Ausstellung im Wikingermuseum Haithabu.

MAJEWSKI K. 1949, *Importy rzymskie na ziemiach słowiańskich*, Wrocław.

MAJEWSKI M. 2015 *Renesansowe kafle zachodniopomorskie. Studium z historii ogrzewania wnętrz*. Stargard–Szczecin.

MAJOREK M., GRUPA D., NOWAK M. 2018, *Wyroby szklane z badań archeologicznych w Płonkowie*, [w:] M. Grupa, K. Jarzęcki i W. Nowosad red., *Historia kościoła św. Oswalda w Płonkowie*, tom II, Płonkowo, s. 155–165.

MAKOWIECKA M. MAKOWIECKI D. 2001, *Katalog przedmiotów z kości i poroża odkrytych w Gieczu*, stanowisko 1 (lata 1949 – 1953, 1959 – 1960, 1962, 1964 – 1965, 1975), stanowisko 2 (rok 1951), stanowisko 4 (rok 1959), niepublikowane opracowanie, Archiwum Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy oraz archiwum autorów.

2013, *The Character of Animal Exploitation and the Environment at the Polish/Prussian Frontier in the Medi-*

eval Period: A Case Study, „*Archaeologia Baltica*” 20, s. 91–116.

2017, *Podstawy gospodarki zwierzętami na potrzeby osiedla i kasztelanii radzimskiej w średniowieczu*, [w:] A. Kowalczyk, A.M. Wyrwa red., *Radzim. Gród i wieś nad Wartą*, Dziekanowice, s. 316–355.

2017, *Kregi, paciorki, wisiorki, talizmany, czyli przyczynek do poznania pozautilitarnego znaczenia ryb u ludów prahistorycznych i wczesnohistorycznych na ziemiach polskich*, [w:] A. Róžański red., *Gemma gemmarum: studia dedykowane profesor Hannie Kóćce–Krenz*, cz. 1, Poznań, s. 343–363.

2018, *Zwierzęta gnieźnieńskiego zespołu grodowego we wczesnym średniowieczu*, [w:] T. Sawicki, M. Bis red., *Gniezno – wczesnośredniowieczny zespół grodowy. Seria Origines Polonorum*, Warszawa, s. 365–401.

MAKOWIECKI D. 1992, *Zwierzęce szczątki kostne ze średniowiecznej Kruszewicy (stanowisko 17)*. „*Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu*” 237, *Archeozoologia* 17, s. 33–47.

2001, *Hodowla oraz użytkowanie zwierząt na Ostrowie Lednickim w średniowieczu. Studium archeozoologiczne*, Biblioteka Studiów Lednickich VI, Poznań.

2003, *Historia ryb i rybołówstwa w holocenie na Niziu Polskim w świetle badań archeoichtiologicznych*, Poznań.

2004, *Wędrowki zwierząt jako przykład działalności gospodarczej i pozagospodarczej człowieka*, [w:] S. Moździoch red., *Wędrowki rzeczy i idei w średniowieczu*, *Spotkania bytomskie V*, Wrocław, s. 335–362.

2006, *Wybrane zagadnienia ze studiów nad gospodarką zwierzętami we wczesnośredniowiecznych kompleksach grodowych Pomorza, Wielkopolski i Dolnego Śląska*, [w:] W. Chudziak, S. Moździoch red., *Stan i potrzeby badań nad wczesnym średniowieczem w Polsce – 15 lat później*, Toruń–Wrocław–Warszawa, s. 123–150.

2008a, *Badania archeozoologiczne w studiach nad paleośrodowiskiem człowieka*, [w:] W. Chudziak red., *Człowiek i środowisko przyrodnicze we wczesnym średniowieczu w świetle badań interdyscyplinarnych*, Toruń, s. 121–137.

2008b, *Użytkowanie zwierząt i konsumpcja mięsa w średniowieczu w świetle badań archeozoologicznych. Wybrane zagadnienia*, [w:] S. Suchodolski red., *Źródła historyczne wydobywane z ziemi*, Wrocław, s. 57–77.

2010, *Wczesnośredniowieczna gospodarka zwierzętami i socjotopografia in Culmine na Pomorzu Nadwiślańskim*, *Studium archeozoologiczne*, *Mons Sanctii Laurentii*, t. VI, Toruń.

2012, *Wyniki badań archeozoologicznych szczątków kostnych z wykopalisk w Gnieźnie*, stanowisko 22, [w:] M. Kara, red., *Wyniki analiz specjalistycznych materiałów wczesnośredniowiecznych z gnieźnieńskiego zespołu osadniczego*, Gniezno, s.153–252.

2013, *Wytwory z poroża i kości w ujęciu zoologicznym*, w: E. Cnotliwy, *Przedmioty z poroża i kości z Janowa Pomorskiego*, [w:] M. Bogucki, M.F. Jagodziński red., *Studia nad Truso*, II, Elbląg, s. 183–220.

2014, *Studia archeozoologiczne nad znaczeniem wczesnośredniowiecznej i średniowiecznej fauny łączycyckiego grodu*, [w:] R. Grygiel, T. Jurek red., *Początki Łęczycy*, t. 1,

Archeologia środowiskowa średniowiecznej Łęczycy. Przyroda–Gospodarka–Społeczeństwo, Łódź, 261–437.

2015, *Historia śledzia w wykopaliskach zapisana*, [w:] A. Cludziński red., *Śledź a sprawa polska, Materiały z konferencji, Kołobrzeg 12 września 2014*, Gdańsk, s. 9–32.

2016, *Zwierzęta średniowiecznego i nowożytnego Poznania oraz okolic. Podstawy archeozoologiczne. „Ekologia Historyczna Poznania”*, t. 3, Poznań.

2019, *Wyniki identyfikacji archeozoologicznej zwierzęcych szczątków kostnych z grodziska wczesnośredniowiecznego w miejscowości Dąbrówka, stan. 2, woj. wielkopolskie*, w (druku).

MAKOWIECKI D., MAKOWIECKA M., WIEJACKA M., WIEJACKI J. 2014, *Zbiory faunistyczne z osady w miejscowości Zawada, stan. 1, a gospodarka zwierzętami i środowisko przyrodnicze na pograniczu Dolnego Śląska, Wielkopolski i Łużyc w IX–XIII wieku*, [w:] B. Gruszka red., *Wczesnośredniowieczna osada w Zawadzie, stan. 1, gm. Zielona Góra, Studia interdyscyplinarne, Zielona Góra*, s. 197–229.

MAKOWIECKI D., ORTON D.C., BARRETT J.H. 2016, *Cod and Herring in Medieval Poland*, [w:] J.H. Barrett, D.C. Orton red *Cod And Herring, the archaeology and history of medieval sea fishing*, Oxford & Philadelphia, s. 117–132.

MAKOWIECKI D., TOMEK T., BOCHENSKI Z.M. 2014, *Birds in Early Medieval Greater Poland: Consumption and Hawking*, „International Journal of Osteoarchaeology”, s. 358–364.

Malarstwo...

Malarstwo polskie. Gotyk, renesans, wczesny manierizm, 1961, Warszawa.

MALECZYŃSKI K. 1947, *Bolesław Krzywousty*, Katowice.
1975, *Bolesław III Krzywousty*, Wrocław.

MALINOWSKA M. 1959, *Badania na stanowisku Ostrów Tumski 17 w Poznaniu w latach 1953–1954*, [w:] W. Hensel red, *Poznań we wczesnym średniowieczu*, t. 3, Wrocław –Warszawa–Kraków, s. 7–95.

1970, *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Wielkopolski*, Poznań.

MALINOWSKI T. 1996a, *Instrumenty strunowe z badań archeologicznych w Polsce – przegląd znalezisk*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 44, s. 139–148.

1996b, *Najdawniejsze instrumenty muzyczne na Śląsku w świetle badań archeologicznych*, „Studia Zachodnie”, s. 13–29.

1999, *Narzędzia dźwiękowe i instrumenty muzyczne z okresu późnolateńskiego i okresu wpływów rzymskich w Polsce*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 47, s. 45–59.

MALONEY S. 1980, *Excavations at Mietlica in 1977 and 1978*, „Sprawozdania Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 96, s. 16–17.

MAŁOWIST M. 1954, *Studia z dziejów rzemiosła w okresie kryzysu feudalizmu w zachodniej Europie w XIV i XV w.*, Warszawa.

MAŁACHOWICZ E. 1985, *Wrocław. Zespół pobernardyński*, Warszawa.

MAŁACHOWICZ M. 2014 *Średniowieczny zamek kruszwicki próba rekonstrukcji*, [w:] W. Dzieduszycki, M. Maciejewski, M. Małachowicz red., *Zamek kruszwicki* red. 89–113, Kruszwica.

2014, *Geneza i charakterystyka zamków w Polsce*, [w:] W. Dzieduszycki, M. Maciejewski, M. Małachowicz red., *Zamek kruszwicki*, Kruszwica, s. 9–13.

2019, *Zamek w Kruszwicy na tle kazimierzowskich zamków Kujaw i Wielkopolski*, [w:] A. Bocheńska, P. Morozowski red., *Wielkie murowanie. Zamki w Polsce za Kazimierza Wielkiego*, Warszawa, s. 107–131.

2021, *Architektura Zamku w Kruszwicy*, [w:] W. Dzieduszycki (red.), *Mit, tradycje i rzeczywistość materialna. Kruszwica. Od wczesnopiastowskiego grodu do zamku kruszwickiego*, Poznań.

MAŁACHOWICZ M., KARNICKI R., MISIEK I. 2010 *Wyniki badań architektonicznych zamku w Kruszwicy*. Kruszwica–Wrocław, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.

MAMZER H., 1985, *Problem rozwoju metalurgii żelaza w Europie Środkowej u schyłku starożytności*, „Przegląd Archeologiczny”, 32, s. 69–103.

MANIKOWSKA H., GACKA D. 2018, *Hagiografia a historyczność, czyli o historii w hagiografii i hagiografii w służbie historii*, [w:] J. Banaszkiewicz, A. Dąbrówka, P. Węcowski red., *Przeszłość w kulturze średniowiecznej Polski*, t. 1: 657–748. Warszawa.

MANKE A. 1907, *Der Mäuserturm bei Kruschwitz*, Aus dem Posener Lande II, s. 22–24.

MANOJLOVIĆ-NIKOLIĆ V. 2016, *A Contribution to the Study of Medieval Bone Industry: Bone and Antler Objects from the Site of Pontes – Trajan’s Bridge (9th–11th Century)* [w:] S. Vitezović red., *Close to the bone: current studies in bone technologies*, s. 201–207, Belgrad.

MARCINIAK A. 1996, *Archeologia i jej źródła. Materiały faunistyczne w praktyce badawczej archeologii*, Warszawa, Poznań.

MARCINIAK-KAJZER A. 2003, *Czy dwa piece Stanisława Tarnowskiego?* „Archaeologia Historica Polona” 13, s. 295–306.

2014, *Palenisko, kominek czy piec – urządzenia ogniowe w średniowiecznych dworach*, [w:] M. Bis, W. Bis red., *Rzeczy i ludzie. Kultura materialna w późnym średniowieczu i okresie nowożytnym. Studia dedykowane Marii Dąbrowskiej*, s. 61–74. Warszawa.

- MAREK L. 2008, *Broń biała na Śląsku XIV–XVI wiek*, Wrocław.
- 2018, *Militaria*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Rytm rozwoju miasta na kulturowym pograniczu. Studium strefy placu Nowy Targ we Wrocławiu*, część 2, Wrocław, s. 563–664.
- MARK M. 2007, *The Beginnings of Chess*, [w:] *Ancient Board Games in Perspective*, s. 138–157.
- MARKIEWICZ M. 1989, *Szklanice fletowate z XIV/XV – XVIII wieku odkryte na zamku w Kole (woj. konińskie)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XIV, Archeologia szkła 3, s. 13–25.
- 1991, *Późnośredniowieczne i nowożytne szkło okienne z zamku w Kole, województwo Konin*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XIX, Archeologia szkła 5, s. 83–118.
- 2014, *Wytwórczość szklarska – przeobrażenia w organizacji rzemiosła i technologii produkcji szkła na ziemiach polskich w XIII–XIV/XV wieku*, „Archaeologia Historica Polona” 22, s. 185–196.
- MASEŁKOWSKA-STĘPNIK E. 1996, *Analiza kafla piecowych z Góry Przemysława w Poznaniu*. „Kronika Miasta Poznania”, 1996/3, s. 220–235.
- 1998 *Historia pewnej kamienicy. Przyczynek do badań nad kaflarstwem poznańskim*. „Kronika Miasta Poznania”, 1998/1, s. 70–85.
- MASEŁKOWSKA-STĘPNIK E., STĘPNIK T. 1995, *Późnośredniowieczne i nowożytne kafle z Grodziska Wlkp., gm. loco, woj. poznańskie – przyczynek do badań nad historycznym kaflarstwem wielkopolskim*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne” 3, s. 239–243.
- MASTYŃSKI Z., ROGIŃSKI S. 1964, *Studium historyczno-hydrologiczne jeziora Gopła*, „Bydgoskie Towarzystwo Nauk Przyrodniczych”, Seria B 3, s. 1–44.
- MAŚLANKA J. 1984, *Literatura a dzieje bajeczne*, Warszawa.
- MAŚLANKIEWICZ K. 1982, *Kamienie szlachetne*, Warszawa
- MATUSZKIEWICZ W. 2011 *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*, Warszawa.
- MATUSZEWSKA A. 2010, *Bursztyn (sukcynit), inne żywice kopalne, subfosylne i współczesne*, Katowice.
- MATUSZEWSKA-KOLA W. 1980, *Kafle piecowe odkryte podczas badań archeologicznych*, „Materiały sprawozdawcze z badań zespołu pobenedyktyńskiego w Mogilnie”, z. 2, Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria B, t. 60: 38–51. Warszawa.
- MATUSZEWSKI J. 1987, „*Annales seu cronicae*” Jana Długosza w oczach Aleksandra Semkowicza, Wrocław.
- 1989, *Fikcje historiografii czyli poszukiwania źródeł dla tezy o gospodarczym charakterze wspólnoty opolnej w Polsce pierwszych Piastów*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 43, z. 2, s. 1–12.
- 1991, *Vicina id est...Poszukiwania alternatywnej koncepcji staropolskiego opola*, Łódź.
- MAZAHERI A. 1972, *Życie codzienne muzułmanów w średniowieczu (wiek X–XIII)*, Warszawa.
- MAZUR D. 2014, *Kafle piecowe jako źródło materialne i ikonograficzne. Znaczenie kafla w rekonstrukcji materialnych i niematerialnych aspektów życia codziennego dawnych społeczeństw*, „Archaeologia historica” 39, s. 177–203.
- McCORMICK M. 2007, *Narodziny Europy. Korzenie gospodarki europejskiej 300–900*, Warszawa.
- McGUIRE, B.P. 1980, *Friends and Tales in the Cloister. Oral Sources in Cesarius of Heisterbach's Dialogus Miraculorum*, „Analecta Cisterciensia” 36, s. 167–247.
- 2004, *Cistercian Storytelling – A Living Tradition: Surprises in the World of Research*, „Cistercian Studies Quarterly” 39, s. 281–309.
- MEDVEDEV A.F. 1959, *Orużie Novgoroda Velikogo*, „Materiały i Issledovania po Archeologii SSSR”, nr 65, s. 121–191.
- 1966, *Ručnje mietatielnoe orużie. Luk i striely, samostriel VIII–XIV w.*, „Archeologia, Svod Archeologičeskikh Istočnikov”, E 1–36, Moskwa.
- MEDVEDEVA O. 2018, *The Spread of Chess in Medieval Belarus*. [w:] A. Stępin red., *The Cultural Role of Chess in Medieval and Modern Times 50th Anniversary Jubilee of the Sandomierz Chess Discovery*, „Bibliotheca Fontes Archaeologici Posnanienses” 21, s. 113–131, Poznań.
- MEIER J. 2010, *More than Fun and Games? An Experimental Study of Worked Bone Astragali from Two Middle Bronze Age Hungarian Sites*, [w:] A. Choyke, S. O'Connor red., *Raw materials and the study of worked osseous objects. Proceedings of the Raw Materials session at the 11th ICAZ Conference*, s. 166–173, Paris.
- MENOŠKOVÁ D., MĚŘINSKÝ Z. 2008, *Krásá, která hřeje. Výběrový katalog gotických a renesančních kachlí Moravy a Slezska*, Uherské Hradiště.
- MEYER D. 1989, *Warmfluftheizungen des Mittelalters. Befunde aus Lübeck im europäischen Vergleich*, „Lübecker Schriften zur Archäologie und Kunstgeschichte”, t. 16, s. 209–232.
- MÉRIGOT B. 2012, *Le voyage du backgammon. De l'Antiquité au XIIIe siècle*, „Histoire et Images Médiévales” t. 28, s. 40–46.
- 2012, *L'interdiction des jeux. Une pratique très ancienne*, „Histoire et Images Médiévales” nr 28, s. 6–12.

- MÉRIGOT B., JONQUAY S. 2012, *Alquerque de doce. Archéologie et règles d'après le Livre des Jeux. „Histoire et Images Médiévales”*, t. 28, s. 34–39.
- MICHALSKI M. 1996, *Ustanowienie i wczesne dzieje biskupstwa kujawskiego*, [w:] B. Lapis red., *Scripta minora*, s. 83–108.
- MIHOK L. 2007, *Výskumtrosiek zo stredovekej osady v Beluši, „Slovenská Archeológia”*, LV-1, s. 117–122.
- MIKULSKI S.J. 1978, *Man impact upon Gopło Lake as reflected in Cladoceran community remnants in sediments, „Polskie Archiwum Hydrobiologii”* 25, s. 291–295.
- MILART Z. (red.) 2002, *Anatomiczne mianownictwo weterynaryjne łacińskie, polskie, angielskie*, Warszawa.
- MILECKA K. 2014, *Tło środowiskowe osadnictwa w rejonie stanowiska 1 w Zawadzie na podstawie wyników analizy palinologicznej*, [w:] B. Gruszka red., *Wczesnośredniowieczna osada w Zawadzie, stan. 1, gm. Zielona Góra, Studia interdyscyplinarne, Zielona Góra*, s. 37–47.
- MILLIMAN P. 2012, *Ludus Scaccarii: Games and Governance in Twelfth-Century England*, [w:] D.E. O'Sullivan red. *Chess in the Middle Ages and Early Modern Age. A Fundamental Thought Paradigm of the Premodern World*, Berlin/Boston, s. 63–86.
- MILEWSKA M. 2007, *Późnośredniowieczne i wczesnonowżyte importowane naczynia szklane z zamku w Pucku, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”*, r. LV, z. 3, s. 5–20.
- MIŁOSZ Cz., 1980, *Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada*, Kraków, wiersz: *Król Popiel*, s. 11.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002, *Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist*, Kraków.
- MISIURA M. 1978, *Wyroby żelazne z grodu na Srebrnym Wzgórzu w Wolinie, mps pracy magisterskiej złożony w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu*.
- MIZERKA J. 1994, *Renesansowe kafle piecowe z Gniezna (stan. 225), mps pracy magisterskiej, archiwum MPPP w Gnieźnie*.
- MŁYNARSKA-KALETYNOWA M. 1986, *Wrocław w XII–XIII wieku. Przemiany społeczne i osadnicze*, Wrocław.
- MODZELEWSKI K. 1975, *Organizacja gospodarcza państwa piastowskiego X–XIII wiek*, Wrocław.
- 1980, *Organizacja grodowa u progu epoki lokacji, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”* 28, nr 3, s. 329–340.
- 1987, *Chłopi w monarchii wczesnopiastowskiej*, Wrocław.
- 2000, *Organizacja gospodarcza państwa piastowskiego X–XIII wiek*, wyd. 2 (pierwodruk z 1975 r.), Poznań.
- 2001, *Czy opole istniało?*, „Przegląd Historyczny”, 92, nr 2, s. 161–185.
- MONGAJT A.L. 1955, *Staraja Riazani, Materiały i Issledowanija po Archieologii SSSR* 49.
- MOSKAL K. 2012, *Kafle w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, Kraków.
- MOSZYŃSKI K. 1929, *Kultura ludowa Słowian*, cz. 1. *Kultura materialna*, Kraków.
- 1967, *Kultura ludowa Słowian*, t. 1, *Kultura materialna*, wyd. II, Warszawa.
- 1968, *Kultura ludowa Słowian* t. 2, Kraków.
- MOTYLEWSKA I. 2008, *Renesansowe kafle z zamku w Inowłodzu*, Łódź.
- MOŹDŻYŃSKA–NAWOTKA M. 2003, *O modach i strojach*, Wrocław.
- MOŹEJKO B., SZYBKOWSKI S., ŚLIWIŃSKI B. 2003, *Zawisza Czarny z Garbowa herbu Sulima*, Gdańsk.
- MROZOWICZ W. 2001, *Kronika książąt polskich i inne średniowieczne Silesiaca w rękopisie Biblioteki Narodowej w Pradze (23 G 27), „Acta Universitatis Wratislaviensis”* nr 2306, Historia CLII, Wrocław, s. 41–55.
- 2003, *Śląska Kronika polska. Wstęp do studium źródłoznawczego (cz. 1)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 2512, Historia CLXIII, Wrocław, s. 105–128.
- 2016, *Die Polnische Chronik (Polnisch–Schlesische Chronik) und die Chronik der Fürsten Polens (Chronica principum Poloniae) als Mittel zur dynastischen Identitätsstiftung der schlesischen Piasten*, [w:] G. Vercamer, E. Wólkiewicz, eds., *Legitimation von Fürstendynastien in Polen und dem Reich. Identitätsbildung im Spiegel schriftlicher Quellen (12.–15. Jahrhundert)*, Wiesbaden, s. 249–262.
- 2017, *Sicut eadem narrat cronica'. W sprawie recepcji Kroniki Anonima zwanego Gallem na średniowiecznym Śląsku*, [w:] A. Dąbrówka i inni, red., *Nobis operique favete. Studia nad Gallem Anonimem*, Warszawa, s. 307–314.
- MROZOWSKI P. 1993, *O sztuce i stylizacji heraldycznej w Polsce XIV–XV wieku*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, t. I (XII): 77–110.
- MRÓZEK W. 1965, *Charakterystyka środowiska geograficznego Kruszwicy i części zlewni jeziora Gopła*, [w:] J. Grześkowiak red., *Kruszwica. Zarys monograficzny*, Toruń, s. 7–82.
- MRUCZEK R. 2018, *Bergfried, Donjon, Eigenkirche. Miejsce zamków śląskich w architekturze europejskiej*, „Archaeologia Historica Polona”, t. 26, 2018, s. 101–133.
- MUCHA M. 1971, *Wczesnośredniowieczna ceramika szkliviona w Polsce*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.

- 1984, *Archeologiczna weryfikacja nowożytnych hut szkła na terenie Wielkopolski południowo-wschodniej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia X, s. 123–142.
- 2000, *Badania nad technologią wytopu szkła w hutach Wielkopolski wschodniej od XVII do połowy XIX wieku*, „Archeologia Historica Polona”, t. 8, s. 247–280.
- 2005, *Ośrodki produkcji szkła we wschodniej Wielkopolsce od XVII do początku XIX w.*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XXIX, Archeologia szkła 9, s. 157–187.
- 2017, *Późnośredniowieczna huta szkła w Wielkopolsce. Sokołowo Budzyńskie, gm. Budzyń, stan. 28*, [w:] S. Siemianowska, P. Rzeźnik, K. Chrzan red., *Ceramika i szkło w archeologii i konserwacji*, Wrocław, s. 307–328.
- MULA S. 2010, *Twelfth- and Thirteenth-Century Cistercian Exempla. Collections: Role, Diffusion, and Evolution*, „History Compass”, 8, s. 903–912.
- MURRAY H.J.R. 1913, *A History of Chess*, Oxford.
- 1952, *A history of Board Games other than Chess*, Oxford.
- MUSIANOWICZ K. 1969, *Drohiczyn we wczesnym średniowieczu*, „Materiały Wczesnośredniowieczne”, t. 6, s. 7–236.
- MÜHLE E. 2012, *Exul apud vos et peregrinus. Najnowsze badania nad tzw. Gallem Anonimem*, „Studia Źródłoznawcze” 50, s. 89–98.
- MÜLLER A. 1970, *Karneolperlen aus Haithabu (Ausgrabung 1963–1964)*, Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu, Bericht 4, Das archäologische Fundmaterial I (1963–1964), Neumünster, s. 53–55.
- NADOLSKI A. 1952, *Prace wykopaliskowe na grodzisku w Tumie k. Łęczycy w latach 1948–49*, „Studia Wczesnośredniowieczne”, t. 1, s. 171–189.
- 1953, *Prace wykopaliskowe na grodzisku łęczyckim w latach: 1950–1951*, „Studia Wczesnośredniowieczne”, t. 3, s. 285–291.
- 1954, *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku*, „Acta Archaeologica Universitatis Lodzianensis” 3, Łódź.
- 1965, *Dzieje archeologii polskiej w XIX i XX w.* [w:] *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej*, Seria 1, zeszyt 9, s. 160–176.
- NADOLSKI A., ABRAMOWICZ A., POKLEWSKI T. 1959, *Cmentarzysko z XI wieku w Lutomierniku pod Łodzią*, „Acta Archaeologica Universitatis Lodzianensis”, nr 7.
- NADOLSKI A., GRABARZYKOWA E. 1985, *Militaria z grodziska w Plemiętach. Uzbrojenie ochronne*, [w:] A. Nadolski red., *Plemięta. Średniowieczny gródek w Ziemi Chełmińskiej*, Warszawa–Poznań–Toruń, s. 85–98.
- NADOLSKA-HORBACZ K. 1985, *Wstępna informacja o zespołach kafli z zamku w Raciążku k. Ciechocinka*, „Folia Archaeologica” 7, s. 127–135.
- NADOLSKA K. 1988, *Kafle z zamku biskupów wrocławskich w Raciążku na Kujawach*, „Folia Archaeologica” 9, s. 85–136.
- NAGIELSKI M., KOSSARZECKI K., PRZYBYŁEK Ł., HARATYM A. 2015, *Zniszczenia szwedzkie na terenie Korony w okresie potopu 1655–1660*, Warszawa, s. 131–133.
- NAHLIK A. 1965, *Tkaniny wsi wschodnioeuropejskiej X–XIII w.*, Łódź.
- NAHLIK A. 1959, *Tkaniny wykopaliskowe z wczesnośredniowiecznego Wolina*, „Materiały Zachodniopomorskie” 5, s. 257–276.
- 1964, *Tkaniny wełniane importowane i miejscowe Nowogrodu Wielkiego X–XV w.*, Wrocław–Warszawa–Kra-ków.
- Opracowanie tkanin wykopaliskowych z Opoli*, mps w Archiwum IAE PAN we Wrocławiu.
- NAROŻNA-SZAMAŁEK U. 1977, *Osada kultury łęczyckiej w Kruszwicy (stan. 2 i 4)*, Poznań, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.
- 1986, *Osada ludności kultury łęczyckiej w Kruszwicy, stan. K-2/4*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 35, s. 103–132.
- NARUSZEWICZ A. 1858, *Historia narodu polskiego*, Kraków.
- NATANSON-LESKI J. 1953, *Zarys granic i podziałów Polski najstarszej*, Wrocław.
- NAWRACKI M. 1995, *Późnośredniowieczne i nowożytne szkło okienne z zespołu poklasztornego norbertanek w Strzelnie, woj., bydgoskie*, „Archeologia Historica Polona”, t. 2, s. 211–259.
- 1999, *Późnośredniowieczne i nowożytne szkła z terenu zamku krzyżackiego w Toruniu*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XXVII, Archeologia szkła 8, s. 53–124.
- NAWROLSKA E. 1968, *Grzebień z wczesnośredniowiecznej Kruszwicy – stanowisko nr 4*, mps pracy magisterskiej złożony w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.
- NAWROLSKA G., WACHOWSKI K., WITKOWSKI J. 2013, *Ars emblematica – ein spätmittelalterlicher Holzteller aus Elbląg/ Elbing*, „Archäologisches Korrespondenzblatt”, t. 43 (2), s. 285–293.
- NEDOMA R. 2014, *Old West Norse chess terminology and the introduction of chess into Scandinavia*. [w:] D. Caldwell D., M.A. Hall M. red., *The Lewis Chessmen. New perspectives*, s. 243–259, Edynburg.

- NEJOWA H. 1966, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na Ostrogu w Raciborzu*, „Opolski Rocznik Muzealny”, t. 1, s. 143–149.
- NEKANDA-TREPKA J. 1992, *Zamek Bogusława V w Darłowie*. „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, t. 37, z. 4, s. 371–384.
- NIEMCEWICZ J.U. 1816, *Śpiewy historyczne*, Warszawa.
- 1858, *Podróże historyczne po ziemiach polskich od 1811 do 1828 odbyte*, Paryż.
- NIEMIEC D. 2016, *Ornamentowane posadzki w kościołach romańskich na ziemiach polskich*, [w:] T. Janiak, D. Stryniak red., *Architektura sakralna w początkach państwa polskiego (X–XIII wiek)*, Gniezno, s. 191–253.
- 2018, *Późnośredniowieczne i nowożytne zabytki z badań archeologicznych przeprowadzonych na Skalce w latach 2007–2008*, [w:] J. Poleski red., *Średniowieczny kościół Skalce w Krakowie w świetle badań interdyscyplinarnych*: 55–82, Kraków.
- NIESIOŁOWSKA-WĘDZKA A. 1975a, *Sierpy*, Słownik Starożytności Słowiańskich, t. 5, s. 173–174.
- 1975b, *Siekiera*, Słownik Starożytności Słowiańskich, t. 5, s. 164–166.
- 1979, *Wędzidła*, Słownik Starożytności Słowiańskich, t. 6, cz. 2, s. 388–390.
- NIESIOŁOWSKA A., PERZYŃSKA M., ŻAK J. 1959, *Badania w Poznaniu na posesji Ostrów Tumski 13 w latach 1950–1953*, [w:] W. Hensel red., *Poznań we wczesnym średniowieczu*, t. 2, Wrocław–Warszawa, s. 67–188.
- NIEWIAROWSKI W. 1976, *Wahania poziomu wód w Jeziorze Pakoskim w świetle badań geomorfologicznych i archeologicznych*, „Problemy geografii fizycznej”, Seria C, 8/4–6, s. 193–211.
- 1978, *Fluctuations of water level In the Gopło Lake and their Reasons*, „Polskie Archiwum Hydrobiologii” 25, s. 301–306.
- 1990, *Rozwój i przeobrażenia głównych komponentów środowiska geograficznego mikroregionu osadniczego w okolicach Gronowa, woj. toruńskie, w późnym plejstocenie i w holocenie*, [w:] J. Olczak red., *Studia nad osadnictwem średniowiecznym ziemi chełmińskiej. Gronowski mikroregion osadniczy*, Toruń, s. 7–26.
- NIKODEM J. 2011, *Krakowska koronacja Władysława Łokietka*, [w:] J. Dobosz i inni red., *Gnieźnięńskie koronacje królewskie i ich środkowoeuropejskie konteksty*, Gniezno, s. 273–284.
- NOBIS I. 2013, *Stużebne nazwy miejscowe w Polsce piastowskiej*, Kraków.
- NOCUŃ P. 2008, *Późnogotycki piec kaflowy z zamku w Chudowie koło Gliwic. Idea odtworzenia zabytku na podstawie pozyskanego materiału archeologicznego*, „Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego” 99, s. 122–126.
- NORSKA-GULKOWA M. 1964, *Wczesnośredniowieczne hafty na wyrobach skórzanym z Ostrówka w Opolu z X–XIII w.*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 30, z. 1–2, s. 1–17.
- 1985, *Wyroby z rogu i kości z wczesnośredniowiecznego grodu–miasta na Ostrówku w Opolu*, „Opolski Rocznik Muzealny”, t. 8, s. 221–308.
- NOWAKOWSKI A. 1985, *Militaria z grodziska w Plemiętach. Elementy rzędu końskiego i oporządzenia jeździeckiego*, [w:] A. Nadolski red., *Plemięta. Średniowieczny gródek w Ziemi Chełmińskiej*, Warszawa–Poznań–Toruń, s. 129–138.
- 1994, *Łądowa technika wojskowa od roku 1334 do końca XV wieku. Uzbrojenie indywidualne*, [w:] A. Nadolski red., *Polska technika wojskowa do 1500 roku*, Warszawa, s. 198–248.
- 2004, *Przemiany uzbrojenia w Polsce w XIII wieku* [w:] *Kultura średniowiecznego Śląska i Czech*, „Rewolucja” XIII wieku, s. 27–34, Wrocław.
- NOWAKOWSKI T. 2016, *Miasta, zamki i klasztory kujawskie na kartach "Roczników" i "Chorografii"*, [w:] J. Rajman, D. Żurek red., *Klasztory, miasta, zamki w życiu i twórczości Jana Długosza*, Kraków, s. 281–297.
- NOWICKI B., JASEK S., MACIEJOWSKI J., NOWAKOWSKI P., PAWLINA E. 1995, *Atlas ras zwierząt gospodarskich*, Warszawa.
- NOWIŃSKI M. 1960, *Chwasty i człowiek*, Poznań.
- 1970, *Dzieje upraw i roślin uprawnych*, Warszawa.
- NOWOSIELSKA K. 1998, *Wyroby szklane* [w:] *Kompleksowe archeologiczno–architektoniczne badania wykopaliskowe w kwartale zabudowy ograniczonym ulicami Kazimierza Wielkiego – Szewską – Ofiar Oświęcimskich – Łaciarską na Starym Mieście we Wrocławiu*, „Silesia Antiqua”, t. 39, s. 247–261.
- 2004, *Średniowieczne i nowożytne wyroby szklane z badań na Starym Mieście we Wrocławiu*, „Wratislavia Antiqua”, t. 6, s. 57–88.
- OLBROT J. 2016, *Nowożytne urządzenia grzewcze w klasztorze dominikanów w Krakowie*, „Hereditas Monasterium” 8, s. 241–259.
- Olczak J. 1955, *Rzemiosło szklarskie na terenie Wielkopolski i Kujaw w okresie wczesnośredniowiecznym*, Poznań, mps pracy magisterskiej w Bibliotece UAM.
- 1960, *Zagadnienie produkcji szklarskiej w Międzyrzeczu Wielkopolskim w świetle dotychczasowych badań archeologicznych*, „Archeologia Polski”, t. 5, z. 1, s. 125–134.
- 1962, *Naczynia szklane z wczesnośredniowiecznego Wolina*, „Szkło i Ceramika”, t. 13, z. 6, s. 174–179.
- 1968, *Wytwórczość szklarska na terenie Polski we wczesnym średniowieczu. Studium archeologiczno–technologiczne*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- 1978, *Analiza naczyń szklanych*, „Materiały sprawozdawcze z badań zespołu pobenedyktyńskiego w Mogilnie”, z. 1, Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria B, t. 52, Warszawa, s. 130–150.

- 1984, *Szklane naczynia apteczne z XVIII wieku odkryte w Brodnicy*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia X, s. 131–141.
- 1986, *Zabytki szklane*, [w:] *Źródła archeologiczne i antropologiczne do dziejów Rowokołu*, s. 61–106, Słupsk.
- 1995 *Szko okienne z badań archeologicznych w Łeknie*, „Studia i materiały do dziejów Pałuk”, t. 2, s. 269–310, Poznań.
- 1998a, *Średniowieczne szkła witrażowe z klasztoru benedyktyńskiego w Lubiniu (woj. Leszno)*, [w:] H. Kóčka-Krenz, W. Łosiński red., *Kraje słowiańskie w wiekach średnich. Profanum i sacrum*, s. 452–463, Poznań.
- 1998b, *Produkcja szkła w rzymskim i wczesnobizantyjskim Novae*. Toruń.
- 1999a, *Zabytki szklane [w:] Komorowo, stanowisko 12: osadnictwo nowożytnie (XVII–XVIII w.)*, s. 83–97.
- 1999b, *Nowe materiały do dziejów użytkowania szkła na ziemiach polskich (część 3)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Archeologia XXVII, Archeologia szkła 8, s. 53–124.
- 2000, *Średniowieczne szklane pierścionki – obrączki – kółka. Kilka uwag o technice formowania i funkcji*, [w:] L. Kajzer red., *Archeologia et historia. Księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Romanie Barnycz–Gupieńcowej*, s. 311–322, Łódź.
- OLIVER A.V., MORENO–GARCÍA M. 2019, *Archaeological and Ethnographic Insights on the Occurrence and Use of Bone Anvils in Mallorca (Balearic Islands, Spain)*. „Cuadernos de Prehistoria y Arqueología de la Universidad de Granada” (CPAG) t. 29 (2019), s. 293–306. DOI: <https://doi.org/10.30827/cpag.v29i0.9779>
- OLSEN B. 1988/1989/a, *Interaction between hunter-gatherers and farmers: ethnographical and archaeological perspectives*, „Archeologia Polski” 33, s. 425–434.
- OLSZEWSKA M. 2012, *Kafle*, [w:] M. Wiewióra red., *Zamek w Grudziądzu w świetle badań archeologiczno-architektonicznych*. Studia i materiały, Toruń, s. 272–282.
- OPPELN–BRONIKOWSKI VON, A. 1827, *Der Mäuseturm am Goplo–See*, [polskie wydanie: *Mysza Wieża wśród jeziora Gopła. Powieść słowiańska z pierwszej połowy IX wieku*].
- OSE I. 2007, *Ceramic tile stoves in Litvia in the 16th and 17th century*, [w:] K. Majantie red. *Ruukkuja ja ruhtinaita Saviastioita ja uunikaakeita ajalta 1400–1700*: 127–130. Turku.
- OSTOJA–ZAGÓRSKI J. 1973, *Ze studiów nad strukturą gospodarki hodowlanej w schyłkowych fazach epoki brązu i w okresie halsztackim w północnej i zachodniej części ziem polskich*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 21, s. 472–479.
- 1976, *Ze studiów nad zagadnieniem upadku grodów kultury łużyckiej*, „Slavia Antiqua” 23, s. 39–73.
- 1982, *Przemiany osadnicze, demograficzne i gospodarcze w okresie halsztackim na Pomorzu*, Wrocław.
- 1989, *Homo oeconomicus w Europie Środkowej na przełomie epoki brązu i żelaza*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 37, s. 445–461.
- OSTROWSKA E. 1959, *Wykopiska na Wyspie Tumskiej we Wrocławiu w 1959 r.* „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 13, s. 183–200.
- 1960, *Badania archeologiczne na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu w 1955 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 9, s. 44–50.
- 1961, *Badania na wrocławskim grodzie w 1960 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 10, s. 260–271.
- O’SULLIVAN D.E. 2012, *Chess in the Middle Ages and Early Modern Age. A Fundamental Thought Paradigm of the Premodern World*, [w:] A. Classen, M. Sandid eds. „Fundamentals of Medieval and Early Modern Culture” 10, Berlin/Boston.
- OLSZEWSKA M. 2012, *Kafle*, [w:] M. Wiewióra red. *Zamek w Grudziądzu w świetle badań archeologiczno-architektonicznych*. Studia i materiały, Toruń, s. 272–282.
- ORZEŁ J. 2016, *Historia–tradycja–mit w pamięci kulturowej szlachty Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, Warszawa.
- OVERMAN S.J. 1999, *Sporting and Recreational Activities of Students in the Medieval Universities*. „Facta Universitatis Series: Physical Education”, t. 1, nr 6, s. 25–33.
- PADBERG VON L., 1995, *Mission und Christianisierung. Formen und Folgen bei Angelsachsen und Franken im 7. und 8. Jahrhundert*, Stuttgart.
- PANCZENKO B. 1978, *Średniowieczne i nowożytnie szkło użytkowe z Kruszwicy, stanowiska 2, 4, 5*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.
- PANER A. 1991, *Z dziejów kultu św. Wita na Słowiańszczyźnie Zachodniej*, Studia Lednickie II, Poznań – Lednica, s. 43–51.
- PANFIL T. 2002, *Lingua symbolica. O pochodzeniu i znaczeniach najstarszych wyobrażeń heraldycznych w Polsce*. Lublin.
- PANKIEWICZ A., SIEMIANOWSKA S., SADOWSKI K. 2017, *Wczesnośredniowieczna biżuteria szklana z głównych ośrodków grodowych Śląska (Wrocław, Opole, Niemcza), Wrocław*.
- PASZKIEWICZ B. 2006, *Rozsypane kamienie zaginionej mozaiki: średniowieczne mennictwo na Kujawach*, [w:] W. Garbaczewski, R. Kabaciński red., *Dzieje pieniądza i bankowości regionu kujawsko–pomorskiego*, Bydgoszcz.
- PASZKOWSKA R. 2015, *Narzędzia kościane z wczesnośredniowiecznego Radomia, stanowiska 1 i 2*, „Radomskie Studia Humanistyczne” II: 11–27.

- PASŁAWSKI Z., BŁASZCZYK B. 1970, *Charakterystyka hydrologii i bilans wodny jeziora Gopła*, „Przegląd Geofizyczny” 15 (23), s. 251–266.
- PAUK M.R. 2020, *Początki Kościoła na Pomorzu*, [w:] S. Rosik red., *Europa sięga nad Bałtyk. Polska i Pomorze w kształtowaniu cywilizacji europejskiej (X–XII wiek)*, Wrocław, s. 403–470
- PAWLAK E. 2007, *Kafle*, [w:] E. i P. Pawlak red., *Żerniki, gm. Kórnik, stan. 25. Osadnictwo pradziejowe, wieś średniowieczna i folwark nowożytny*, Archeostrada. Studia i Materiały z Badań Wykopaliskowych na Autostradzie A2 – Odcinek Wielkopolski, T. 1, Poznań, s. 163–168.
- PAWLAK E., PAWLAK P. 2015, *Serce miasta jest po prawej stronie. Archeologia o przeszłości poznańskiej Śródki i Ostrówka*, Poznań.
- PAWLAK P. 1990, *Wyposażenie pomieszczeń mieszkalnych zamku kruszwickiego na podstawie źródeł archeologicznych (stan. 2, wykopy III i IV)*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.
- 1993, *Z badań archeologiczno-architektonicznych zamku w Kruszwicy w latach 1973–1982*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne” II, s. 215–232.
- 1994, *Z badań archeologiczno-architektonicznych zamku w Kruszwicy w latach 1973–1982*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, t.2, s. 215–232.
- PAVLÍK Č., VITANOVSKÝ M. 2004, *Encyklopedie kachlů v Čechach, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliefu na kachlích gotiky a renesance*. Praha.
- PELA W. 1999, *Szare rarytasy, czyli rzecz o zabytkach pozornie nieciekawych*, „Almanach Muzealny” t. 2, s. 23–39.
- PETERSEN E. 1939, *Der ostelbische Reum als germanische Kraftfeld im Lichte der Bodenfunde des 6–8 Jahrhunderts*, Leipzig.
- 1944, *Bekannte und unbekannte germanische Funde der Fruhehrer Völkerwanderungszeit aus dem Osten*, „Posener Jahrbuch für Vorgeschichte” I, s. 75–86.
- PETZOLD J. 1984, *Schach eine Kulturgeschichte*, Lipsk.
- PIASKOWSKI J. 1955, *Technologia metali w X–XII wieku w świetle książki mnicha Teofila „O sztukach rozmaitych ksiąg troje”*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, t. 10 s. 143–178.
- 1959, *Hutnictwo i kowalstwo w rejonie Łęczycy w XII – XIII w.*, „Z Otchłani Wieków”, r. 25, s. 99–107.
- 1960, *Technika gdańskiego hutnictwa i kowalstwa żelaznego X– XIV wieku na podstawie badań metaloznawczych*, [w:] *Gdańsk wczesnośredniowieczny*, t. 2, Gdańsk.
- 1966, *Klasyfikacja dawnego żużla dymarskiego występującego na ziemiach Polski w świetle statystycznej analizy składu chemicznego*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, r. 14, nr 2, s. 335–356.
- 1982, *A Classification of the fragments of slag and other remains of the ancient and mediaeval bloomery iron smelting*, *Archaeologia Interregionalis, Ancient iron manufacture centres in northern central Europe*, Kraków–Warszawa, s. 99–105.
- PIĄTKIEWCZ-DERENIOWA M. 1960, *Kafle wawelskie okresu wczesnego renesansu*. „Studia z Dziejów Wawelu” 2, s. 303–374.
- 1971, *Płytki posadzkowe z opactwa benedyktyńskiego w Tyńcu*, „Folia Historiae Artium”, t. 6/7, s. 239–265.
- 1977, *Materiał kaflowy [w:] W. Błaszczyk red., Początki i rozwój Starego Miasta w Poznaniu w świetle badań archeologicznych i urbanistyczno-architektonicznych: 193–205*. Warszawa.
- PIEKARCZYK S. 1968, *Barbarzyńcy i chrześcijaństwo*, Warszawa.
- 1972, *Historia, kultura, poznanie*, Warszawa.
- PIEKALSKI J. WACHOWSKI K. 2013, „Rodzime i obce” w krajobrazie kulturowym średniowiecznych ziem polskich. „Archaeologia Historica Polona” t. 21, s. 127–169.
- PIEKARCZYK S. 1972, *Historia, kultura, poznanie*, Warszawa.
- PIELAS J. 2019, *Wyposażenie i wystrój wnętrz siedzib szlachty sandomierskiej w XVII i pierwszej połowie XVIII wieku*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 67(1): 55–72.
- PIEŁOWSKI Z. 1999, *Sarna*, Warszawa.
- PISKORSKI J.M. 2014, *Pomorze plemienne. Historia – archeologia – językoznawstwo*, wyd. 2 (pierwodruk z 2002 r.), Wodzisław Śląski.
- PIENKOWSKA-WIEDERKEHR P. 2011, *Kult św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Polsce do końca średniowiecza w świetle wezwań kościołów i kaplic publicznych*, [w:] R. Michałowski red., *Kult świętych i ideał świętości: 150–370*. Warszawa.
- PIETRZAK J. 2002, *Zamki państwowe prowincji wielkopolskiej na przełomie średniowiecza i nowożytności*, [w:] M. Antoniewicz red., *Zamki i przestrzeń społeczna w Europie środkowej i wschodniej*, Warszawa, s. 146–167.
- 2003 *Zamki i dwory obronne w dobrach państwowych prowincji wielkopolskiej*, Łódź.
- PIETKIEWICZ C. 1938, *Kultura duchowa Polesia Rzeczyckiego*, „Prace Etnologiczne Instytutu Nauk Antropologicznych i Etnologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, nr 4, Warszawa.
- PLESKACZYŃSKA M. 2016, *Filozoficzne paradoksy nudy*, „Stan Rzeczy” t. 2(11), s. 22–38.
- PLEZIA M. 1970, *Uwagi filologa nad inskrypcją konińską*, [w:] M. Dembińska red., *Z dziejów regionu konińskiego*, Wrocław, s. 169–167.

- PODWIŃSKA Z. 1976, *Z badań nad strukturą rodziny Słowian Zachodnich we wczesnym średniowieczu*, [w:] S. Kuczyński i inni red., *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, Warszawa, s. 445–449.
- 1962, *Technika uprawy roli w Polsce średniowiecznej*, Wrocław.
- 1964, *Gopodarstwo wiejskie w okresie wczesnofeudalnym (V w. – początek XII w.)*. Zarys, s. 183–262.
- 1971, *Zmiany form osadnictwa wiejskiego na ziemiach polskich we wcześniejszym średniowieczu. żreb, wieś, opole*, Wrocław.
- 1978, *Obróbka i zastosowanie surowców. Drewno*, [w:] *Historia kultury materialnej Polski w zarysie*, t. I, s. 131–146, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.
- POKLEWSKA-KOZIEŁ M., WENZEL J. 2012, *Kafle z badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 2006 i 2009/2010 na posesji przy ulicy Ks. Ignacego Posadzego 5 na Ostrowie Tumskim w Poznaniu*, [w:] H. Kóčka-Krenz red., *Poznań we wczesnym średniowieczu 7*: 105–123. Poznań.
- POKLEWSKI-KOZIEŁ T. 1991, *Miejsce zamku w systemie obronnym miasta w wiekach XIV–XV w. Polsce* [w:] *Czas, przestrzeń, praca w dawnych miastach*, s. 61–72.
- 1992, *Średniowieczne zamki między Proсна i Pilicą*, Łódź.
- 2012, *Studia o zamkach średniowiecznych*, Warszawa, 2012.
- POL W. 1921, *Piast*, [w:] *Dzieła poetyckie* t. 1–4, Lwów.
- POLAK A. 1981, *Szkoło i jego historia*, Warszawa.
- POLAK Z. 1996, *Przedmioty wykonane z drewna*, [w:] M. Rębkowski red., *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu*, t. 1, *Badania przy ul. Ratuszowej 9–13*, Kołobrzeg, s. 331–335.
- 1999 *Średniowieczne przedmioty wykonane z drewna*, [w:] *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu*, t. 4, s. 253–258.
- POLESKI J. 2013, *Małopolska w VI–X wieku. Studium archeologiczne*, Kraków.
- Polski słownik biograficzny*, 1979, t. 24. Wrocław.
- POPKIEWICZ E. 2010, *Eksperymentalne rekonstrukcje techniki i technologii obróbki bursztynu dla wczesnego średniowiecza*, „Stargardia” 5, pp. 25–39.
- POPŁAWSKA D. 1997, *Instrumenty muzyczne średniowiecznego Elbląga*. [w:] G. Nawrońska, J. Tandecki red., „*Archeologia Elbigensis*”, t. 2, s.145–154, Elbląg–Gdańsk.
- 1998, *Z badań archeomuzykologii polskiej: średniowieczne aerofony. Staropolszczyzna muzyczna*, Księga konferencji, Warszawa 18–20 października 1996, 148–155.
- 2004, *Flet prosty i fujarka: nowe odkrycia archeomuzykologii Elbląga*, [w:] R. Czaja, G. Nawrońska, M. Rębkowski, J. Tandecki red., *Archeologia et historia urbana*, s. 483–488, Elbląg.
- 2005, *Archeomuzykologia polska o aerofonach fletowych*. „*Wiadomości Archeologiczne*”, t. 57 Warszawa.
- POPŁAWSKA D., LACHOWICZ H. 2017, *Drewniane choro-dofony w polskich zbiorach archeologicznych*. „*Sylwan*”, t. 161 (8), s. 693–704.
- POPPE A. 1979, *Pieczęć ruska z Kruszwicy*, „*Slavia Antiqua*”, 26, 121–126.
- POSPIESZNA B. 2001, *Późnośredniowieczne kafle z kościoła pod wezwaniem św. Walentego w Matarni pod Gdańskiem*, [w:] R. Bobrow red., *Materiały Sesji Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki 2*, s. 79–93. Warszawa.
- 2002, *Ogrzewanie w Zamku Malborskim w dawnych wiekach*. Malbork.
- 2013, *Kafle i piece kafłowe w zbiorach Muzeum Zamkowego w Malborku*. Malbork.
- POTKAŃSKI K. 1987, *Kraków przed Piastami*, Kraków.
- POWIERSKI J. 1968, *Uwagi o wydarzeniach kujawskich w latach 1267–1271*, Bydgoszcz.
- PRAWOCHEŃSKI R. 1958, *Hodowla świń*, Warszawa.
- PRICHYSTAL A. 2009, *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*, Brno.
- PRUEMERS R. 1892, *Schloss Kruschwitz*, [w:] *Zeitschrift der Historischen Gesellschaft fuer die Provinz Posen*, r. 17, s. 349–352.
- PRUSKI W. 1962, *Dziki konie azjatyckie Equus przewalskii Poljak*. *Roczniki Nauk Rolniczych* 101, Seria D – *Monografie*, Warszawa.
- 1967, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815–1918*, t. 1, *Okres 1815–1880*, Warszawa.
- 1975, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Galicji w latach 1772–1918*, t. 1, *Okres 1772–1881*, Wrocław.
- Przedpelska-Bieniek M. 2011, *Dźwięk i instrumenty muzyczne. Nauka o instrumentach*. Warszawa.
- PRZYBOROWSKI W. 1888, *Myszy króla Popiela*, Warszawa.
- PRZYBYŁ M. 2002, *Mieszko Stary*, Poznań.
- 2018, *Kontekst polityczny zjazdu w Kruszwicy w 1148 roku*. [w:] M. Brzostowicz, M. Przybył, T. Kasprówic, J. Wrzesiński red., *Od Popiela do Kazimierza Wielkiego. Księga dedykowana Wojciechowi Dzieduszyckiemu*, s. 93–101. Poznań.
- PUCKALANKA K. 1952, *Zasięg Gopta i jego połączenia z Wisłą w naszej erze*, „*Przegląd Zachodni*” 8/3, s. 580–586.

PUFENDORF S. 1696, *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae Rege gestis commentatorum libri septem elegantissimus tabulis aeneis exornati cum triplici Indie, Norimbergae.*

2013, *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae Rege, gestis commentatorum libri septem, ...*, Siedem ksiąg o czynach Karola Gustawa króla Szwecji, tłumaczenie i opracowanie Krawczuk W., t. II § 20, t. III § 15, t. IV § 20, Warszawa

PYRGAŁA J., 1970, *Gospodarka rolno-hodowlana i eksploatacja zasobów naturalnych w pierwszej połowie I tys. n.e. na Mazowszu Płockim*, „Studia z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego” 12/2, s. 7-47;

1972, *Mikroregion osadniczy między Wisłą a dolną Wkrą w okresie rzymskim*, Wrocław.

1973, *Gospodarcze i konsumpcyjne aspekty chowu zwierząt udomowionych na ziemiach polskich między I w. p.n.e. a IV w. n.e.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 21, s. 481-493.

RACZYŃSKI E. 1843, *Wspomnienia Wielkopolski to jest województw poznańskiego, kaliskiego i gnieźnieńskiego*, t. II, Poznań, s. 414-16.

RADEMACHER F. 1933, *Die deutschen Gläser des Mittelalters*, Berlin.

RADKA K. 2014, *Narzędzia rolnicze i gospodarskie*, [w:] A. Kola, G. Wilke red., *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 2 *Mosty traktu poznańskiego*, Kraków, s. 153-176.

RADOCH M. 2016, *Jakie przyjemności czekały na zamku krzyżackim w XIV-XV w.?* [w:] R. Bubczyk, B. Hołub red., *Przyjemności duchowe i cielesne na przestrzeni dziejów*, s. 77-99. Lublin.

RADWAŃSKI K. 1972, *Stosunki wodne wczesnośredniowiecznego Okołu w Krakowie, ich wpływ na topografię osadnictwa, próby powiązania tych zjawisk ze zmianami klimatycznymi*, „Materiały Archeologiczne” 13, s. 5-40.

RAJEWSKI Z. 1938, *Gród staropolski na półwyspie jeziora biskupińskiego w pow. żnińskim*, [w:] J. Kostrzewski red., *Gród prasłowiański w Biskupinie*, Poznań, s. 68-92.

1939, *Zabytki z rogu i kości w grodzie gnieźnieńskim*, [w:] J. Kostrzewski red., *Gniezno w zaraniu dziejów (od VIII do XIII w.) w świetle wykopalisk*, s. 66-102, Poznań.

1939, *Gnieźnieńskie wyroby skórzane z okresu wczesnośredniowiecznego*, [w:] *Gniezno w zaraniu dziejów (VIII-XIII w.) w świetle wykopalisk*, s. 103-114, Poznań.

1957, *Osadnictwo w czasach pierwotnych w Biskupinie i okolicy*, „Wiadomości Archeologiczne” 24, s. 165-188.

RAKOCZY M., MYŚKOW E. 2014, *Drewniane naczynia toczone z Ostrowa Tumskiego we Wrocławiu – wybrane zagadnienia techniczne*, „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 56, s. 207-230.

2015, *Identyfikacja rodzaju drewna wykorzystanego do wyrobu zabytków drewnianych z badań archeologicznych przy ulicy św. Idziego*, [w:] A. Limisiewicz, A. Pankiewicz red., *Kształtowanie się grodu na wrocławskim Ostro-*

wie Tumskim. Badania przy ul. Św. Idziego. In pago Silensi. Wrocławskie Studia Wczesnośredniowieczne 1, Wrocław, s. 363-372.

2015a, *Przedmioty drewniane z badań przy ulicy św. Idziego we Wrocławiu*, [w:] A. Limisiewicz, A. Pankiewicz red., *Kształtowanie się grodu na wrocławskim Ostrowie Tumskim. Badania przy ul. Św. Idziego. In pago Silensi. Wrocławskie Studia Wczesnośredniowieczne 1*, Wrocław, s. 343-362.

2015b, *Średniowieczna plansza do gry z Ostrowa Tumskiego we Wrocławiu*, „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 57, s. 249-260, Wrocław.

RATAJCZAK K. 2009, *XIII wiek – stulecie przełomu w dziejach średniowiecznego szkolnictwa w Polsce*, „Biuletyn Historii Wychowania” t. 25, s. 7-20.

RAUHUT L. 1957, *Studia i materiały do historii starożytnego i wczesnośredniowiecznego hutnictwa żelaza w Polsce*, „Studia z dziejów górnictwa i hutnictwa”, t. 1, Wrocław, s. 183-293.

1962, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Fordonie, pow. Bydgoszcz w 1959 r.*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 27, z. 3, s. 283-311.

RAUHUT L., RAUHUT J., POTEMSKI Cz. 1962, *Sprawozdanie z badań na grodzisku „Wyszogród” w Fordonie pow. Bydgoszcz w roku 1959*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 27, z. 3, s. 142-163.

RAUHUTOWA J. 1976, *Czersk we wczesnym średniowieczu od VII do XII wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.

RAUHUTOWA J., SUCHODOLSKI S. 1966, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Czeraku pow. Piaseczno, za lata 1962 i 1964*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 18, s. 192-206.

ROSPOND S. 1978, *Ze studiów nad polską toponomastyką, XVII. Czy w Kruszwicy rosły kresze-grusze?*, „Język Polski” 58/3, s. 188-193.

REISENWEAVER, A.J. 2011, *The Development of the Flute as a Solo Instrument from the Medieval to the Baroque Era*, „Music and Worship Student Presentations”, t. 8,

DOI: <http://digitalcommons.cedarville.edu/music-and-worship-student-presentations/8>

RENNER J. 1992 *Późnośredniowieczne kafle wawelskie z motywem rozety w kwadracie*, „Studia Waweliana” t. I: 37-67.

1994, *Grupa znalezisk kaflowych*, [w:] A. Gruszczynska, A. Targońska red., *Garncarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od późnego średniowiecza do czasów współczesnych. Materiały z konferencji – Rzeszów 21-23. IX. 1993*, s. 21-31, Rzeszów.

RĘBKOWSKI M. 1996, *Wyroby z rogu i kości, bursztynu, kamienia, szkła oraz gliny*, [w:] M. Rębkowski red., *Ar-*

cheologia średniowiecznego Kołobrzegu, t. 1, *Badania przy ul. Ratuszowej 9–13, Kołobrzeg*, s. 337–344.

1997, *Zabytki bursztynowe, szklane, kamienne, rogowe i kościane oraz inne wyroby wykonane z gliny*, [w:] M. Rębkowski red., *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu* t. 2, s. 235–242.

1998, *Zabytki wykonane z innych surowców*, [w:] M. Rębkowski red., *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu*, t. 3, Kołobrzeg, s. 277–288.

1999, *Pracownie rogownicze i ich produkty oraz zabytki wykonane z innych surowców*, [w:] M. Rębkowski red., *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu*, t. 4, Kołobrzeg, s. 271–282.

RIDDLER I., TRZASKA-NARTOWSKI N. 2012, *Lundenwic and the Middle Saxon Worked Bone Interlude*, [w:] H. Hamerow ed., *Anglo-Saxon Studies in Archaeology and History*, 18, Oxford, s. 75–100.

ROGERS N. 2017, *Games and Recreation c. AD1400–1700*. „York Archaeological Trust for Excavation and Research. Finding the future”, s. 1–13.

ROGOSZ R. 1983, *Obróbka i zastosowanie żelaza* [w:] E. Cnotliwy, L. Leciejewicz, W. Łosiński red., *Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wzgórze Zamkowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, s. 262–267.

ROMANOW M. 2005, *Studnia odkryta w rejonie Rynku w Lubinie*, „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 47, s. 261–266.

ROMANOWICZ P. 2016, *Zabawa w Średniowiecznym mieście. Studium archeologiczne z miast południowego Baltyku*. Szczecin.

ROMANOWSKI R. 1858, *Popiel i Piast, Tragedia w pięciu aktach, z podań i legend historycznych*, Lwów.

ROSIK S. 2010, *Conversio gentis Pomeranorum. Studium świadectwa o wydarzeniu (XIII wiek)*, Wrocław.

2013, *Bolesław Krzywousty*, Wrocław.

ROSMANITZ H. 1994, *Hinterm Ofen ist mir wohl. Zum Einsatz von Keramik im mittelalterlichen Kachelofenbau*. W: Ulrich Löber (red.), *Die zündende Idee – Keramik in der Technik*: 25–27. Koblenz.

<http://furnologia.de/galerie/galerie-kaiser-ferdinand-aus-altдахn/> dostęp 20.01.2020.

ROSPOND S. 1965, *Struktura i klasifikacija vostočnoslovjanskih antroponimov*, „Voprosy jazykoznanija”, 13, s. 3–21.

ROTH HEGEE E. 2012, *Ofenkeramik und Kachelofen. Typologie, Terminologie und Rekonstruktion im deutschsprachigen Raum* (CH, D, A, FL). „Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters” 39. Basel.

RUBNIKOWICZ M. 1996, *Średniowieczne i nowożytnie szkło ze stanowiska Collegium Gostomianum* [w:] S. Tabaczyński red., *Sandomierz, badania 1969–1973*, s. 423–456, Warszawa.

RULEWICZ M. 1958, *Wczesnośredniowieczne zabawki i przedmioty do gier z Pomorza Zachodniego*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. 4, s. 303–354.

1963, *Wczesnośredniowieczne instrumenty dźwiękowe z badań archeologicznych na Pomorzu Zachodnim*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. IX, s. 221–241.

1994, *Rybołówstwo Gdańska na tle ośrodków miejskich Pomorza od IX do XIII wieku*, Wrocław.

RULEWICZ M., ZAJDLER-SZCZYRSKA L. 1970, *Materiały do wczesnośredniowiecznego rybołówstwa w Wolinie*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. 16, s. 325–385.

RUMINIECKA J., SIKORSKI A., WENZEL J. 2005, *Badania przy kanonii Ostrów Tumski 10*, [w:] H. Kóčka-Krenz red., *Poznań we wczesnym średniowieczu*, t. V: 245–263. Poznań.

RUSAKIEWICZ A. 2003, *Najdawniejsze godła ksiąząt wschodniopomorskich: lilia i gryf*, [w:] Biskupi, lennicy, żeglarze, „Studia z dziejów średniowiecza” nr 9, 2003, s. 147–187.

RUTKOWSKA G. 2014, *Itinerarium króla Kazimierza Jagiellończyka 1440–1492*, Warszawa.

RUTKOWSKA-PŁACHCIŃSKA A. 1978, *Historia kultury materialnej Polski*, t. 2. Warszawa

1991, *Zapis o Mieszku Chościszce w Roczniku zwanym świętokrzyskim nowym*, w: *Kultura średniowieczna i staropolska*, Warszawa, s. 409–415.

RUTTKAY A. 1976, *Waffen und Reiterausrüstung das 9. bis zur ersten halfte des 14. Jahrhunderts in Slowakei (II)*, „Slovenska Archeologia”, t. 24, s. 245–395.

RYCHELY M. 1987, *Dźwiękowe możliwości wczesnośredniowiecznych piszczele kościanych z Kruszwicy*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 35/2, 203–217.

RYMKIEWICZ J. 2015, *Koniec lata w zdziczałym ogrodzie*, Warszawa, wiersz: *Pogrzeb generała Jaruzelskiego*, s. 7.

SACHANBIŃSKI M. 1979, *Kamienie szlachetne i ozdobne Śląska*, Wrocław.

SACHANBIŃSKI M., GIRULSKI R., BOBAK D., ŁYDZBA-KOPCZYŃSKA B. 2008, *Prehistoric rock crystal artefacts from Lower Silesia (Poland)*, „Journal of Raman Spectroscopy” 39, pp. 1012–1017.

SACHANBIŃSKI M., KAŻMIERCZYK J. 1988, *Eksploatacja surowców skalnych na Wzgórzach Strzelińskich we wczesnym średniowieczu*, [w:] B. Gediga red., *Surowce mineralne w pradziejach i we wczesnym średniowieczu Europy Środkowej*, Wrocław, pp. 157–172.

SACHANBIŃSKI M., KOČKA-KRENZ H., SKOCZYLAŚ J., GIRULSKI R. 2009, *Wstępne dane o kamieniach szlachetnych z książęcej części grodu poznańskiego (X/XI wiek) w świetle badań gemmologicznych*, [w:] A. Přichystal, L. Krmiček, M. Halavínová red., *Petroarchaeology in the Czech Republic and Poland at the beginning of the 21st century*, Proceedings of the 4th International Petroarchaeological Symposium in Wrocław, October 2007, 11–13, Brno, pp. 133–135.

2014, *Gemstones from the ducal part of the fortified settlement of Poznań (10th/11th century) in the light of gemmological studies and micro-Raman spectroscopy*, „*Slavia Antiqua*” LV, pp. 145–170.

SADOWSKI J.N. 1877, *Wykaz zabytków przedhistorycznych na ziemiach polskich*. Zeszyt I. Porzeczce Warty i Baryczy. Kraków.

SANTOS J.B., RUIZ J.A.C. 2007 *El libro de los dados de Alfonso X Su relación con el cálculo de probabilidades*. „*Historia de la Probabilidad y la Estadística*” t. IV, s. 185–218.

SAMSONOWICZ A. 1982, *Wytwórczość skórzana w Polsce wczesnofeudalnej*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.

1991, *Łowiectwo w Polsce Piastów i Jagiellonów*, „*Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej*”, 62, Wrocław

SAMSONOWICZ H. 2009, *Konrad Mazowiecki (1187/88–31 VIII 1247)*, Kraków.

SAWICKA J. 2015a, *Średniowieczne pracownie szklarskie w Miedzyrzeczu*, „*Slavia Antiqua*”, 56, ss. 129–170.

2015b, *Pozostałości wczesnośredniowiecznego warsztatu szklarskiego z Góry Lecha w Gnieźnie*, „*Rocznik Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie*”, t. I, s. 66–92.

2016, *Paciorek „oliwkowaty” z metalową tuleją*, [w:] B. Gruszka red., *Wczesnośredniowieczny gród w Połupinie, stan. 2. Nowe analizy i interpretacje źródeł archeologicznych i przyrodniczych*, s. 29–38, Zielona Góra.

2018, *Czy w Kruszwicy wytapiano szkło? Z badań nad wytwórczością szklarską w Kruszwicy*, [w:] M. Brzostowicz, T. Kasprowicz, M. Przybył, J. Wrzesiński red., *Od Popiela do Kazimierza Wielkiego*, Poznań, s. 103–114.

2019, *Późnośredniowieczne naczynia z Miedzyrzecza. Przyczynek do studiów nad pochodzeniem i użytkowaniem wyrobów szklanych*, „*Slavia Antiqua*” LX, s. 371–392.

2021, *Wczesnośredniowieczny szklany paciorek z Kruszwicy*, *Slavia Antiqua* LXII, s. 247–288.

SAWICKI J. 2014, *Średniowieczne świeckie odznaki w Polsce na tle europejskim*, „*Wratislavia Antiqua*” 20.

SAWICKI T. 1986, *Średniowieczne i nowożytnie przedmioty żelazne ze stanowiska 4 i 4a w Kruszwicy*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.

1993, *Kafle gotyckie i renesansowe z Gniezna*, [w:] *Kafle gotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, katalog wystawy, Gniezno, s. 40–43.

1995a, *Kafle gotyckie z Gniezna, XV w.*, [w:] S. Pasiciel red., *Gniezno. Pierwsza stolica Polski. Miasto św. Wojciecha*, katalog wystawy, Gniezno, s. 177–180.

1995b, *Kafle renesansowe z Gniezna, XVI w.*, [w:] S. Pasiciel red., *Gniezno. Pierwsza stolica Polski. Miasto św. Wojciecha*, katalog wystawy, Gniezno, s. 216–228.

1997, *Gniezno, st. 225*, „*Informator Archeologiczny*”, *Badania 1992*, s. 120–121.

2016a, *Średniowieczne i nowożytnie przybory do gier z Gniezna*, „*Rocznik Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie*”, t. 2, s. 170–236.

2016b, *Przedmioty żelazne*, [w:] A. Buko red. *Bodzia. Elitarny cmentarz z początków państwa polskiego*, Warszawa, s. 229–251.

2018a, *Gniezno – Góra Lecha. Dzieje badań archeologicznych*, „*Rocznik Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie*” 4, s. 26–72.

2018b, *Pozostałości pracowni kaflarskiej z XVI wieku z ul. Mieszka I*, „*Rocznik Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie*” 4, s. 271–272.

SCHADLER U., CALVO R. 2009, *Alfons X. „der Weise”. Das Buch der Spiele*, „*Ludographie*” I, Band I, Wiedeń.

SCHALLER P. 1858, *Ceglarsz doskonały, czyli dokładna nauka zrobienia wszystkich gatunków cegły i dachówki*, Warszawa.

SCHETELICH M. 2018, *Al-Biruni's Notes on Indian Four-Handed Chess – Some Remarks*, „*Caissa*” t. 2, s. 57–59.

SCHILD R. 1975, *Późny paleolit*, [w:] W. Chmielewski red., *Prahistoria ziem polskich, t.1, Paleolit i mezolit*, Warszawa, s. 159–338.

SCHILD R., MARCZAK M., KRÓLIK H. 1975, *Późny mezolit. Próba wieloaspektowej analizy otwartych stanowisk piaskowych*, Wrocław.

SCHMITT J.C. 2006, *Gest w średniowiecznej Europie*. Warszawa.

SCHNYDER R. 2011, *Mittelalterliche Ofenkeramik. Der Zürcher Bestand in den Sammlungen des Schweizerischen Nationalmuseums*, t. II, Zürich.

SCHRAMM Z. 1973, *Szczątki kostne ssaków domowych w wykopaliskach z Kruszwicy (Stanowisko 5)*, „*Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu*” 60, s. 21–43.

1967a, *Szczątki kostne wczesnośredniowiecznej owcy i kozy z wykopalisk północno-zachodniej Polski*, „*Roczniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu*” 36, s. 135–174.

1967b, *Kości długie a wysokość w kłębie u kozy*, „*Roczniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu*” 36, s. 89–105.

1976, *Bydło wczesnośredniowieczne na ziemiach Wielkopolski i Kujaw. Studium morfologiczne na podstawie wyko-*

paliskowego materiału kostnego z Kruszwicy, Międzyrzecza i Santoka, Poznań.

1979, Szczątki kostne ssaków dzikich w wykopaliskach z Kruszwicy (stanowisko 5). „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 115, Archeozoologia 5, s. 89–100.

SCHRAMM Z., KARPIŃSKA E. 1973, Kości śródrecza i śródstopia konia oraz palca wczesnośredniowiecznego konia w wykopaliskach z Kruszwicy, „Roczniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu” 60, s. 45–62.

SCHUTTE S. 1983, *Glas in der mittelalterlicher Stadt*, [w:] *Aus dem Alltag der mittelalterlicher Stadt*, Handbuch zur Sonderausstellung vom 5 Dezember 1982 bis 24. April 1983 im Brehmer Landesmuseum für Kunst- und Kulturgeschichte (Focke-Museum), s. 133–144.

ŠČAPOVA J.L. 1973, *Zasady interpretacji analiz składu szkła zabytkowego*, „Archeologia Polski”, t.18, z. 1, s. 15–7.

SEDLÁČKOVÁ H. 2007, *From the Gothic period to the Renaissance. Glass in Moravia 1450 – circa 1560*, „Studies in post-medieval archaeology” 2, 181–226.

2010, *Vypovidaci hodnota archeologických nálezů skla na Morale z období ca 1200–1550*, „Archeologia Historica”, 35/2010/1–2, s. 359–366.

SEDLÁČKOVÁ H., ROHANOVÁ D., LESÁK B., ŠIMONČIČOVÁ-KOŃOVÁ P. 2016, *Late Gothic and Early Renaissance Glass from Bratislava, ca. 1450–1550* *Pozdně gotické a raně renesanční sklo z Bratislavy ca 1450–1550*, „Pamatky Archeologicke” CVII, s. 353–394.

SEGGERN B. 2003, *Der Landsknecht im Spiegel der Renaissancegraphik um 1510–1540*, Bonn. hss.ulb.uni-bonn.de/20030285/0285.pdf

SENETA W., DOLATOWSKI J. 2008, *Dendrologia*, Warszawa.

SERGEJEVA M.S. 2010, *Kostorizna sprava u Starodavnomu Kyjevi, Kijów*.

2014, *Pro odyn typ serednovichnykh gudzykiv na terytoriji skhidnoyi Yevropy*, [w:] *Arkheolohiya i davnya istoriya Ukrainy*, t. 2 (13), s. 149–158.

SERNEELS V., PERRET S. 2003, *Quantification od Smithing Activities Based on the Investigation of slag and other material* [w:] *International Conference „Archaeometallurgy in Europe”*, 24–25–26 September 2003, Milan, Italy. Milan, s. 469–477.

SEWERYN D. 2014, *Prehistoria–średniowiecze–romantyzm. W kręgu indoeuropejskich tematów mitologicznych*, Warszawa.

ŠEVČENKO I. 1967, *Rozważania nad "Szachami" Jana Kochanowskiego*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” t. 58/2, s. 341–361.

SICIŃSKI W. 2010, *Ratownicze badania archeologiczne na stanowisku 1 w Gozdowie, pow. Zgierz, woj., łódzkie (trasa autostrady A-1)*. *Via Archaeologica Lodziensis*, t. 3, s. 43–184. Łódź.

SIEMBORA S. 2017, *Naczynia szklane z badań archeologicznych po wieżę Zamku Wysokiego w Człuchowie*, [w:] S. Siemianowska, P. Rzeźnik, K. Chrzan red., *Ceramika i szkło w archeologii i konserwacji*, Wrocław, s. 141–175.

SIEMIANOWSKA S., 2015, *Późnośredniowieczny pucharek z pionowymi żeberkami w studni klasztoru bernardynów* [w:] A. Muła red., *Średniowieczna studnia klasztoru bernardynów z Jaworza. Badania interdyscyplinarne*, Jawor, s. 137–144.

SIEMIANOWSKA S., SADOWSKI K. 2019, *Późnośredniowieczne naczynia szklane z Legnicy w świetle badań interdyscyplinarnych*, „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne” 61, s. 147–176

SIEMIŃSKI E. 1845, *Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie*, Poznań.

SIKORSKI A. 2002 „Opakowanie” tekstylne misy mosiężnej z wczesnośredniowiecznego grobu szkieletowego na cmentarzysku „Mały Skansen” w województwie wielkopolskim, „Archeologia Historica Polona”, t. 12, s. 135–140.

2003a, *Nie tylko o tekstyliach wykopaliskowych z Wielkopolski*, „Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski”, t. 2, s. 123–142.

2003b, *Ślady tkanin na monetach arabskich i ozdobach srebrnych ze skarbu z Grzybowa, pow. Września*, [w:] M. Brzostowicz red., *Archeologia powiatu wrzesińskiego*, red., Poznań–Września, s. 187–197.

2012, *Złote elementy stroju z grobów odkrytych w katedrze gnieźnieńskiej*, [w:] M. Kara red., *Wyniki analiz specjalistycznych materiałów wczesnośredniowiecznych z gnieźnieńskiego zespołu osadniczego*, Gniezno 2012, s. 51–75.

SIKORSKI A., INDYCKA E. 2005, *Tkaniny z cmentarzyska szkieletowego w Gieczu (stan. 4), gm. Dominowo, woj. wielkopolskie*, „Studia Lednickie”, t. VIII, s. 207–218.

SIKORSKI A., WRZESIŃSKA A., WRZESIŃSKI J. 2005, *Fragmety tkanin z dwóch wczesnośredniowiecznych, grobów cmentarzyska „Mały Skansen”*. *Kilka uwag o ubraniu wczesnośredniowiecznym*, „Studia Lednickie” t. VIII, s. 149–166.

SIKORSKI Cz. 1986, *Zamek w pałuckiej Wenecji*, Bydgoszcz.

1986, *Początki zespołu klasztornej ojców franciszkanów w Inowrocławiu w świetle archeologiczno-architektonicznych badań ratowniczych*, „Ziemia Kujawska”, 8, s. 84–89.

- SIKORSKI D.A. 2012, *Początki Kościoła w Polsce. Wybrane problemy*, Poznań.
2018, *Religie dawnych Słowian*. Poznań.
- SIWIAK W. 2003, *Jeszcze o szklanych pieczęciach z Fordonu nad Wisłą*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” r. 51, z. 1, s. 60–62.
Słownik Języka Polskiego PWN, 2016.
- SKARŻYŃSKA K. 1963, *Gopło – centrum hydrograficzne Polski przed wiekami*, „Przegląd Geograficzny” 8 (16), 3, s. 189–200.
1967, *Zastosowanie badań hydrologicznych w archeologii*, „Archeologia Polski” 12, s. 7–19.
- SKIBIŃSKI E. 2009, *Problem pochodzenia Kroniki Wielkopolskiej*, [w:] Z. Górczak, J. Jaskulski red., *Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu*, Poznań, s. 189–198.
2012, *Antyk w „Kronice polskiej” Anonima tzw. Galla i w translacji Świętego Mikołaja tzw. mnicha z Lido jako problem badawczy*, „Studia Europaea Gnesnensia” 6, s. 345–359.
2012, *Uwagi o polemikach. Na marginesie dyskusji nad pochodzeniem Anonima Galla* [Rec. książki: Jarosław Wenta, *Kronika tzw. Galla. Historyczne (monastyczne i genealogiczne) oraz geograficzne konteksty powstania*, Toruń 2011], „Studia Europaea Gnesnensia” 6, s. 477–487.
- SKIENDZIUL S., ŚLICZYŃSKA J. 2016, *Przyjemności średniowiecznej damy na przykładzie Powieści o Róży*. [w:] R. Bubczyk, B. Hołub red., *Przyjemności duchowe i cielesne na przestrzeni dziejów*, s. 67–77. Lublin.
- SKURATOWICZ J. 2001, *O najstarszych prywatnych zamkach w Wielkopolsce*, [w:] J. Wiesiołowski red., *Zamek i dwór w średniowieczu od XI do XV wieku. Materiały XIX Seminarium Mediewistycznego*, red. Poznań, 2001, s. 24–29.
- SLASKI J., TABACZYŃSKI S. 1959, *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne Wielkopolski. Materiały*, Warszawa–Wrocław.
- SŁOWACKI J. 1839, *Balladyna*, Paryż.
1839 *Lilla Weneda*, Paryż.
1845 *Król–Duch, Rapsod I*, Paryż.
- Słownik geograficzny
Kruszwica, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 4, Warszawa 1883, s. 737–740.
- SMETÁNKA Z. 1969, *K morfologii esach středověkých ka-chlů*, „Památky archeologické” 60, s. 228–265.
- SMIDOVČINOVÁ N. 2016, *Traseologie kostěné industrie: Experiment a analýza tzv. Bruslí* (praca dyplomowa: Uniwersytet Karlovy: DOI: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/83967>) Praga.
- SMOCZYŃSKA Ł. 1953, *Kultura ceramiki wstęgowej w Wielkopolsce*, „Fontes Archaeologici Posnaniensis” 3, s. 1–85.
- SMOLÁKOVÁ M. 2011, *K ikonografii zobrazení Bitka dvou mužov (hráčov)*, „Archaeologia historica” t. 36, s. 573–581, Brno.
- SOBAL W.E., TKACIOJ M.A., TRUSKAJ A.A., UGRYNOWICZ U.W. 1989, *Bielaruskaja kaflia*, Mińsk.
- SOBOCIŃSKI M. 1963, *Materiał kostny zwierzęcy z wykopalisk wczesnośredniowiecznego grodziska w Bonikowie*, Prace Komisji Archeologicznej PTPN 6/2, Poznań.
1964/1965/a, *Spożycie mięsa w dawnej Kruszwicy*, „Roczniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu” 22, s. 154–171.
1964/1965/b, *Szczątki kostne zwierząt domowych z wykopalisk w Kruszwicy*, „Roczniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu” 22, s. 173–193.
1968, *Zabytki z rogu i kości z wykopalisk w Kruszwicy*, maszynopis w archiwum IAE PAN w Poznaniu oraz IA UMK w Toruniu.
1973, *Materiał kostny zwierzęcy z grodziska w Bonikowie*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 66, Wydział Zootechniczny 20, s. 121–143.
1978a, *Materiał kostny zwierząt z obiektów wczesnośredniowiecznych i z fosy średniowiecznej w Kruszwicy (stanowisko 4)*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 103, Archeozoologia 4, s. 109–118.
1978b, *Szczątki kostne zwierzęce z osady okresu halsztackiego w Kruszwicy (stanowisko 4)*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 103, Archeozoologia 4, s. 119–123.
1979, *Szczątki kostne zwierzęce z osady kultury łużyckiej z Kruszwicy (stanowisko 2)*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 104, Archeozoologia 5s. 101–111.
1981, *Szczątki kostne zwierzęce z osady neolitycznej w Łągownikach*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 131, Archeozoologia 5, s. 75–94.
1983a, *Zwierzęce szczątki kostne z warstw i obiektów kultury łużyckiej w Kruszwicy*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 145, Archeozoologia 8, s. 101–111.
1983b, *Szczątki kostne zająca-szaraka (LEPUS EUROPAEUS II Pallas, 1778) w wykopaliskach wczesnośredniowiecznej Kruszwicy*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 145, „Archeozoologia” 8, s. 112–118.
1985, *Szczątki kostne z osad ludności kultury ceramiki wstęgowej na Kujawach*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 164, Archeozoologia 10, s. 87–127.
1989, *Materiał kostny zwierzęcy z wykopalisk osady z okresu wpływów rzymskich w Polanowicach, woj. bydgoskie*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 206, Archeozoologia 14, s. 69–90.
- SOBOCIŃSKI M., KIERKOWSKA M. 1985, *Szczątki kostne świni (Sus scrofa f. domestica) i dzika (Sus scrofa L., 1758) z wczesnośredniowiecznych stanowisk archeologicznych na Kujawach*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu”, 164. Archeozoologia 10, s. 129–151.

- SOBOCIŃSKI M., KUBIAK I. 1975, *Szczątki kostne jelenia z niektórych wykopalisk wczesnośredniowiecznych Wielkopolski i Kujaw*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 76, *Archeozoologia* 1, s. 161–180.
- SOBOCIŃSKI M., MAKOWIECKI D., 1990, *Stan badań nad źródłami archeozoologicznymi kultury amfor kulistych*, [w:] A. Cofta–Broniewska red., *Kultura amfor kulistych w rejonie Kujaw*, s. 177–187.
- SOBOCIŃSKI M., MAŃKOWSKI M. 1975, *Szczątki kostne sarny z niektórych wykopalisk wczesnośredniowiecznych Wielkopolski i Kujaw*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu” 76, *Archeozoologia* 1, s. 181–203.
- SOKOLNICKI W. 1912, *W zamku kruszwickim*, Seria Bańnie i Prawdy, nr 7/20, Warszawa.
- SOŁTYSIAK A. 2013, *Gry planszowe Wikingów – rekonstrukcja gier planszowych na przykładzie henfatafl. „Homo ludens”*, t. 1 (5), s. 254–266.
- SOUKUPOVÁ M. 2018, *Qui pro quo aneb Záměny na renesančních portrétních kachlách*. W: *Kachle a kachlová kamna. Sborník příspěvku z mezinárodní konference k výstavě Svět kachlových kamen: 153–171*. Most.
- SOUKUPOVÁ M., SOUKUP M.B. 2017, *Gotické a renesans kamnářství – specyfika severozápadních Čech*, [w:] J. Šrejberová red., *Svět kachlových kamen: kachle a kachlom kamna severozápadních Čech*, s. 40–55, Mostě.
- SPERCZYŃSKI W. 1923, *Gopło i Kruszwica, Ilustrowany przewodnik z rysunkami i mapką Gopła*, Poznań.
- SPRINGER E. 1960, *Tymczasowe sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych w kolegiacie w Kruszwicy, pow. Inowrocław*, mps w Archiwum IAE PAN, Poznań
- 1961, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Kruszwicy, pow. Inowrocław, w kolegiacie w 1961 r.*, mps w Archiwum IAE PAN, Poznań.
- 1964, *L’etole du haut Moyen Âge trouvée á Kruszwica*, „*Archeologia Polski*” 6, s. 338–339.
- 1968, *Kruszwica, pow. Inowrocław, stan. 4. „Informator Archeologiczny”*, *Badania 1968*, Warszawa, s. 256–257.
- STANISŁAWSKI B., FILIPOWIAK W. 2013, *Wolin wczesnośredniowieczny*, t. 1.
- STARKEL L. 1977, *Paleografia holocenu*, Warszawa.
- 1983, *Klimat plejstocenu i holocenu*, [w:] J.K.Kozłowski, S.K. Kozłowski red., *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa.
- 1991, (red.) *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, Warszawa
- STARSKI M. 2017, *Znaleziska płyt posadzkowych z otworami z Pucka a stosowanie hypokaustycznego systemu ogrzewania w małym mieście na Pomorzu Gdańskim*, [w:] M. Dzik, G. Śnieżko red., *Fines testis temporum. Studia ofiarowane Profesor Elżbiecie Kowalczyk–Heyman w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, s. 419–428. Rzeszów.
- STAWIARSKA T. 1984, *Szkła z okresu wpływów rzymskich z północnej Polski. Studium technologiczne*, Wrocław.
- 1987, *Metody porównania składów chemicznych szkielek zabytkowych ze szczególnym uwzględnieniem okresu wpływów rzymskich*, „*Acta Universitatis Nicolai Copernici*”, *Archeologia XXVII*, *Archeologia* 12, s. 35–49.
- 1991, *Szkła z Łęgu Piekarskiego (Habent sua fata tumuli cd.)*, „*Acta Universitatis Nicolai Copernici*”, *Archeologia XIX*, *Archeologia* 5, s. 3–23.
- STEFAŃSKA Z. 1985, *Genealogia kuszy*, „*Muzealnictwo Wojskowe*”, t. 3, s. 214–242.
- STEMPIN A. 2006, *Figurka szachowa z Elbląga*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, t. 42, s. 255–261. Poznań.
- 2008a, *Czy we wczesnym średniowieczu, na południowym wybrzeżu Bałtyku grano w szachy?* [w:] M. Bogacki, M. Franz, Z. Pilarczyk red., *Kultura Ludów Morza Bałtyckiego. Starożytność i średniowiecze. Mare Integrans. Studia nad dziejami wybrzeży Morza Bałtyckiego*, s. 195–209. Toruń.
- 2008b, *Koń czy rycerz – jaką figurę szachową odkryto na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Miliczu?* [w:] J. Kolenda red., *Milicz. Clavis Regni Poloniae. Gród na pograniczu*, s. 77–96. Wrocław.
- 2012a, *Astragalusy – czyli dlaczego gramy sześciennymi kostkami?* [w:] A. Stempin red., *Magia gry, sztuka rywalizacji*, s. 17–27. Poznań.
- 2012b, *Szachy geneza gry i europejskie początki*, [w:] A. Stempin red., *Magia gry, sztuka rywalizacji*, s. 72–87. Poznań.
- 2012c, *Gry w heraldyce, detalach dekoracyjnych oraz sztuce na terenie Polski*, [w:] A. Stempin, *Magia gry, sztuka rywalizacji*, s. 113–125. Poznań.
- 2016, *Od wygrania do poznania. Przyjemności średniowiecza odczytywane z przyborów do gier. Refleksje archeologa*, [w:] R. Bubczyk, B. Hołub red., *Przyjemności duchowe i cielesne w kulturze na przestrzeni dziejów*, s. 33–53. Lublin.
- 2018, *An archaeology of chess pieces from medieval Poland: problems and possibilities*, [w:] *The Cultural Role of Chess in Medieval and Modern Times. The jubilee of the 50th anniversary of the discovery of the Sandomierz chess*, *Bibliotheca Fontes Archeologici Posnanienses* t. 18, s. 61–73. Poznań.
- 2019, *Szachy jako gra i metafora cywilizacji europejskiej*, [w:] A. Stempin red., *Geniusz Europy*, s. 8–21. Poznań.
- 2021a, *Szachy sandomierskie – na tropie nowej legendy*, „*Zeszyty Sandomierskie*” t. 50, s. 28–40.
- 2021b, *Najstarsze (XI–XII w.) figury szachowe wykonane w stylizyce abstrakcyjnej arabskiej z terenu Polski na tle trendów europejskich związanych z początkowymi fazami adaptacji królewskiej gry w Europie*, „*Slavia Antiqua*”, t. 62.
- STEPHAN H.G. 1987, *Mittelalterliche Glasfunde aus Höxter/Weser*, „*Bulletin de L’association internationale pour l’histoire du Verre*” 7, Liège, 158–166.

STEPHAN H.G., WEDEPOHL K.H und HARTMANN G. 1997, *Mittelalterliches Glas aus dem Reichskloster und der Stadtwüstung Corvey*, „Germania” 75/2, s. 673–715.

STEPPUHN P., 2008, *Glasproduktion und Glasprodukte an der Schwelle vom Mittelalter zur Renaissance*, „Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte” Band 01, 1–13.

2016, *Mittelalterliche und Frühneuzeitliche Glasfunde aus der Altstadt von Lübeck*, „Lübecker Schriften zu Archäologie und Kulturgeschichte” 30, Lübeck.

STĘPNIK T. 2014, *Wczesnośredniowieczne zabytki drewniane z Wolina w świetle analizy surowcowej*, [w:] B. Stanisławski, W. Filipowiak red., *Wolin wczesnośredniowieczny*, cz. 2, Warszawa, s. 171–196.

STOLPIAK B. 1985, *W 100 lecie polskich badań archeologicznych na Kujawach*, „Ziemia Kujawska” t. VIII, s. 5–25.

STOPP B., KUNST G. 2005, *Sledge runners made of cattle mandibles? Evidence for jawbone sledges from the late Iron Age and the Roman Period in Switzerland and Austria*, [w:] *From hooves to Horns from Mollusc to Mammoth*, Tallin s. 187–198.

STRAUS, J. i in. 2004, *Kriminalistická traseologie*, Poliejní akademie České Republiky. Praga.

STRAUSS K. 1966, *Die Kachelkunst des 15. und 16. Jahrhunderts in Deutschland, Österreich und der Schweiz*. Straßburg.

1972, *Die Kachelkunst des 15. und 16. Jahrhunderts in Deutschland, Österreich und der Schweiz und Skandinavien*, Teil. 2. Basel.

1983, *Die Kachelkunst des 15. bis 17. Jahrhunderts in europäischen Ländern*, Teil 3. München.

STRZELCZYK J. 1987, *Od Prastłowian do Polaków*, Kraków.

1992, *Mieszko Pierwszy*, Poznań.

1998, *Mity, podania i wierzenia dawnych Słowian*, Poznań.

STRZEMSKI M. 1964, *Uwagi ogólne o przemianach środowiska geograficznego Polski jako tła przyrodniczego rozwoju rolnictwa od połowy trzeciego tysiąclecia p.n.e. do naszych czasów*. Zarys, Warszawa, s. 9–28.

STRZYŻ P. 2006, *Uzbrojenie we wczesnośredniowiecznej Małopolsce*, „Acta Archaeologica Lodziensia” nr 52, 7–272.

2011, *Średniowieczna broń palna w Polsce. Studium archeologiczne*, Łódź.

STRZYŻEWSKI CZ. 1993a, *Kafle gotyckie z ruin dworu w Jankowie Dolnym, gm. Gniezno, woj. poznańskie, stan. 21*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne” 2, s. 263–273.

1993b, *Gotyckie i renesansowe kafle z Jankowa Dolnego*, [w:] *Kafle gotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, katalog wystawy, Gniezno, s. 37–39.

1994, *Zabytkowe kafle piecowe w Gnieźnie*, „Kronika Wielkopolski” 1 (68), s. 167–170.

SUCHODOLSKA E. 1994, *Dzieje polityczne Mazowsza (połowa XIII–połowa XIV wieku)*, [w:] A. Gieysztor, H. Samsonowicz red., *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, Warszawa, s. 213–256.

SUCHODOLSKI S. 1974, *Kruszwica, pow. Inowrocław. Monety z badań wykopaliskowych z lat 1948–1973*, „Wiadomości Numizmatyczne” 18/2 (88), s. 112–119.

1987, *Moneta możnowładcza i kościelna w Polsce wczesnośredniowiecznej*, Wrocław.

2012, *Numizmatyka średniowieczna. Moneta źródłem archeologicznym, historycznym i ikonograficznym*, Warszawa.

SUCHY M. 2002 *Średniowieczny system grzewczy na terenie opactwa w Bierzwniku, woj. zachodniopomorskie*, „Zeszyty Bierzwnickie” 4, s. 167–185.

SULKOWSKA-TUSZYŃSKA K. 2006, *Klasztor Norbertanek w Strzelnie (XII–XVI wiek). Sacrum i profanum*. Toruń.

SUNDGREN L. 2018, *Zielnik – jedzenie domowe i kuracje z tona natury*, Warszawa.

SUPRUNIUK A. 1998, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*, Warszawa.

2001, *Rządy Siemowita IV na Kujawach Brzeskich w latach 1383–1398*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”, t. 15, s. 39–64.

SURMIŃSKI J. 1961–1966, *Oznaczenia gatunków drewna próbek dendrologicznych pochodzących z Kruszwicy, wydobytych w latach 1961–66*, mps w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.

SUROWIECKI W. 1811, *O rzekach i sptawach krajów Księstwa Warszawskiego*, cz. 1, Warszawa.

SUSEK B. 1982, *Produkcja żelaza w osadzie wczesnośredniowiecznej w Wojnowicach (stanowisko 2) koło Osiecznej*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.

SVENDSEN L. 2005, *A Philosophy of Boredom*, Londyn.

SZACHERSKA S.M., 1960, *Opactwo cysterskie w Szpetalu a misja pruska*, Warszawa.

SZAFER W. red., 1959, *Szata roślinna Polski*, Warszawa.

SZAJT J. 2018, *Między kuchnią a stołem. Kultura stołu*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Rytm rozwoju miasta na kulturowym pograniczu. Studium strefy placu Nowy Targ we Wrocławiu*, część 1, Wrocław, s. 379–399.

- SZAJT J., WIECZOREK-KAŃCZURA K. 2018, *Między kuchnią a stołem. Noże, pochewki i okucia pochewek na noże*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Rytm rozwoju miasta na kulturowym pograniczu. Studium strefy placu Nowy Targ we Wrocławiu*, część 1, Wrocław, s. 296–322.
- SZAFER W., KULCZYŃSKI S., PAWŁOWSKI B. 1976, *Rośliny polskie*, Warszawa.
- SZAJNOCHA K. 1881, *Szkice historyczne*, t. 2, s. 156–167, Warszawa.
- SZAMAŁEK K. 1982, *Kruszwica, woj. bydgoski, stan. 17*, „Informator Archeologiczny”, s. 201–202.
- 1985, *Przemiany środowiska geograficznego w rejonie Kruszwicy na przełomie epoki brązu i wczesnej epoki żelaza oraz ich wpływ na osadnictwo*, „Archeologia Polski” 19, s. 329–366.
- 1987, *Kruszwicki zespół osadniczy w młodszej epoce brązu i w początkach epoki żelaza*, Wrocław
- SZCZEPANKOWSKA K. 2013, *Wpływ teatru włoskiego na przedstawienia figuralne na kaflach. Nowe źródła do studiów nad dekoracją kafli pochodzące z badań archeologicznych w Gdańsku*, „Archaeologia Historica Polona” 21, s. 297–318.
- SZCZUREK T., PASZKIEWICZ B., TABAKA A. et al., 2017, *Frühmittelalterliche Münzfunde aus Grosspolen*, [w:] M. Bogucki, P. Ilisch, S. Suchodolski red., *Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen Inventar I. Grosspolen*, Warszawa.
- SZENICOWA W. 1961, *Obróbka skóry*, [w:] *Osiemnaście wieków Kalisza*, t. 2, s. 57–90, Kalisz.
- 1982, *Badania archeologiczne w Łągiewnikach w woj. bydgoskim*, „Komunikaty Archeologiczne”, s. 81–99.
- SZEWczyk-WOJTASIEWICZ M. 2006, *Późnoromańska posadzka ceramiczna w katedrze na Wawelu*, „Acta Archaeologica Waweliana”, t. 3, s. 85–106.
- SZPONDOWSKI P. 2017, *Sztabkowe kostki do gier w okresie wpływów rzymskich na terenie ziem polskich*, „Akademickie Zeszyty Naukowe Piast”, t. 1, s. 321–351.
- SZTETYŁO J. 1970, *Pieniądz pozakruszcowy*, *Słownik Starożytności Słowiańskich* 4/1, 90–94.
- SZUDROWICZ A. 2013, *Kapituła kruszwicka. W tysiąclecie powołania biskupstwa w Kruszwicy*, Kruszwica
- SZULTA W. 2000, *Narzędzia rolnicze i gospodarskie*, [w:] Z. Kurnatowska red., *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. 1, *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, red. Toruń, s. 105–138.
- SZYMAŃSKI W. 1958, *Kontakty handlowe Wielkopolski w IX–XI w.*, Poznań.
- 1967, *Szeligi pod Płockiem na początku wczesnego średniowiecza, Zespół osadniczy z VI–VII wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- SZYMCZAK J. 1994, *Sprzęt i technika obłężnicza*, [w:] A. Nadolski red., *Plemięta. Średniowieczny gródek w Ziemi Chełmińskiej*, Warszawa–Poznań–Toruń, s. 257–270.
- ŚLASKI K. 1968, *Wątki historyczne w podaniach o początkach Polski*, Poznań.
- ŚLAWSCY G., T. 1994 *Garncarstwo i kaflarstwo w Bieczu od późnego średniowiecza do czasów współczesnych*, [w:] A. Gruszczynska, A. Targońska red., *Garncarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od późnego średniowiecza do czasów współczesnych*, s. 211–232. Rzeszów.
- ŚLIWIŃSKI B. 1965, *Rycerstwo kujawskie a biskupstwo włocławskie w XIII wieku. Kontakty majątkowe*, „Zapiski Historyczne” 50, z. 4, s. 6–11.
- 1993, *Rozwój własności rycerskiej w południowej części Kujaw inowrocławskich w XII i XIII wieku*, „Ziemia Kujawska”, 9, s. 45–75.
- 2003, *Pomorze Wschodnie w okresie rządów księcia polskiego Władysława Łokietka w latach 1300–1309*, Gdańsk.
- 2010, *Leszek, książę inowrocławski (1274/1275–po 27 kwietnia 1339)*, Kraków.
- 2017, *Ziomomysł Inowrocławski, książę kujawski, brat Leszka Czarnego i króla Władysława Łokietka (ok. 1247 – początek października/25 grudnia 1287)*, Kraków.
- ŚMIGIELSKI W., DURCZEWSKI D. 1977, *Materiały z grodziska na Ostrowie Rzępowskim w Kruszwicy z badań w roku 1922*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 26, s. 81–99.
- ŚNIEŻYŃSKA-STOLOT E. 1994, *Tajemnice dekoracji Psalterza floriańskiego. Z dziejów średniowiecznej koncepcji Uniwersum*. Warszawa.
- ŚWIECHOWSKI Z. 1954, *Wczesnośredniowieczny warsztat budowlany na podstawie kolegiaty kruszwickiej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2, s. 65–77.
- 1963, *Budownictwo romańskie w Polsce. Katalog zabytków*, Wrocław.
- 1965, *Budownictwo romańskie w Polsce. Katalog zabytków*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- 2000, *Architektura romańska w Polsce*, Warszawa.
- ŚWIERKOWSKA-BARAŃSKA E. 1995, *Narzędzie dźwiękowe typu tarło ze stanowiska wielokulturowego w Kijewie, gm. Środa Wlkp., woj. Poznańskie*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 3, s. 163–174.
- ŚWIERZEWSKI S. 1965, *Dzięła i studia archeologiczne Józefa Ignacego Kraszewskiego*, [w:] „Studia i materiały z dziejów nauki polskiej”, z. 11, s. 31–61.
- ŚWIĘTEK K. 1999, *Naczynia i drobne przedmioty drewniane*, [w:] C. Buśko, J. Piekalski red., *Ze studiów nad życiem codziennym w średniowiecznym mieście*, *Wrocław Antiqua*, t. 1, Wrocław, s. 105–119.

- ŠREJBEROVÁ J. red., 2018, *Svět kachlových kamen: kachle a kachlom kamna severozápadních Čech*, Katalog, s. 105–193, Most.
- TABACZYŃSKA E. 1959, *Obróbka metali nieżelaznych, rogu, kości oraz bursztynu we wczesnym średniowiecznym Kołobrzegu*, [w:] *Z badań nad rzemiosłem we wczesnośredniowiecznym Kołobrzegu*, Poznań, pp. 59–119.
- The Baltic Amber from the collection in the State Hermitage Museum*, Sankt Petersburg, 2007.
- TAIT H. 1982, *Venezianisches Glas*, Harenberg.
- TALAROWSKI A. 2018, *Dzieje w rękach Opatrzności. Elementy historiozofii Jana Długosza i jej uwarunkowania*, „Roczniki Historyczne” 84, s. 191–225.
- ŹALNIERIS A., BALČIŪNAS D. 2007, *Kafle półcyldryczne z Kowna*, [w:] M. Dąbrowska, H. Karwowska red., *Średniowieczne i nowożytnie kafle. Regionalizmy – Podobieństwa – Różnice*, s. 241–252, Białystok.
- TAMBOER A. 2000, *Dźwięki z przeszłości. Archeologiczne instrumenty muzyczne na przestrzeni wieków*. Poznań.
- Technologia szkła*, 1972, praca zbiorowa, red. I. Płoński, wyd. II, Warszawa.
- TEICHERT M. 1969, *Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor- und frühgeschichtlichen Schweinen*, „Kühn-Archiv” 83, s. 237–292.
- 1975, *Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei Schafen*, [w:] A.T. Clason red., *Archaeozoological studies*, Amsterdam, s. 51–69.
- 1977, *Fundnachweise von Wild- und Hauskatzenknochen aus ur- und frühgeschichtlicher Zeit*, „Hercynia”, 8(2), s. 212–216.
- TEOFIL PREZBITER, 1998, *Diversarum Artium Schedula. Średniowieczny zbiór przepisów o sztukach rozmaitych*, Przekład z jęz. łac. i opracowanie S. Kobielus. Kraków.
- TETERYCZ-PUZIO A. 2011, *Dziecko i dzieciństwo w świetle wybranych źródeł narracyjnych (do XIV w.)*. „Studia Gdańskie” t. 28, s. 257–276.
- THYM N. 2018 *Lyres and Bards in the Middle Ages*, [w:] S. de Angeli, A.A. Both, S. Hagel, P. Holmes, R.J. Pasalodos, C.S. Lund red. *Music and Sounds in Ancient Europe. Archaeomusica – the Sounds and Music of Ancient Europe*, s. 156–158.
- TIDOW K. 1980, *Textilfunde aus einem Brunnen vom Grundstück Schlüsselbuden 16/Fischstrasse 1–3 in Lübeck*, „Lübecker Schriften zur Archäologie und Kulturgeschichte”, 3, s. 183–192.
- 1982, *Untersuchungen an Wollgeweben aus einem Brunnen auf dem Schragen in Lübeck*, „Lübecker Schriften zur Archäologie und Kulturgeschichte”, 6, s. 251–285.
- TKALČEC T. 2016, *Life in a Mediaeval Castle: Bone Artefacts as Indicators of Handicraft and Leisure*, [w:] S. Vitezović red., *Close to the bone: current studies in bone technologies*, s. 356–363, Belgrad.
- TOBOLSKI K. 1990, *Wstępna informacja o postępie badań postglacjalnej historii roślinności na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej*, [w:] A. Cofta-Broniewska red., *Kultura amfor kulistych w rejonie Kujaw*, s. 7–16
- 1993, *Badania ekologicznej przeszłości Lednickiego Parku Krajobrazowego*, [w:] Z. Kurnatowska red., *Przeszłość regionu Ostrowa Lednickiego i jego perspektywy*, Prace Komisji Archeologicznej PTPN, t. 12, Poznań, s. 13 – 22.
- TOMKOVÁ K. 1998, *Bernstein im Frühmittelalterlichen Böhmen*, „Památky archeologické” LXXXIX, s. 64–103.
- TONDERA M. 1966, *Średniowieczne zabytki archeologiczne odkryte w Nysie*, „Opolski Rocznik Muzealny”, t. 2.
- TOPOLSKI J. 1999, *Wielkopolska poprzez wieki*, Poznań.
- TORZEWSKI J. 2002, *Rozmowa o sztukach robienia szkła*, Jelenia Góra.
- TOWAREK P. 2014, *Chrześcijańska symbolika instrumentów muzycznych*, „Studia Elbląskie”, t. 15, s. 221–232.
- TRAWKOWSKI S. 2005, *Po zabójstwie scholastyka Jana Czaplí*, [w:] tegoż, *Opuscula medievalistica. Studia nad historią społeczną Polski wczesnopiastowskiej*, Warszawa, s. 147–152.
- TROJANOWSKI W. 1915, *Podania mityczne dziejów polskich w świetle wiaroznawstwa i obrzędów ludowych*, Warszawa.
- TRZCIŃSKI J. 1905, *Baśnie znad Gopła*, Inowrocław.
- TROCHA J. 1978, *Wczesnośredniowieczne wyroby szklane z Kruszwicy, ze stanowiska 2, 4, 17*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.
- TRUSAU A.A., SOBAL W.E., ZDANOWIC N.J. *Stary zamek u Grodnie XI–XVIII ct.*, Mińsk.
- TURNAU I. 1994, *European occupational dress from the fourteenth to the eighteenth century*, Warszawa.
- Twarowska E., 1983, *Zdobycie pożywienia (zbieractwo wczesnośredniowieczne w Polsce)*, [w:] K. Kozłowski, S.K. Kozłowski red. *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa, s. 218–231.
- TYC T. 1997, *Zbigniew i Bolesław*, [w:] tegoż, *Z średniowiecznych dziejów Wielkopolski i Pomorza*, Wybór prac,

oprac. i posłowie J.M. Piskorski, Poznań, s. 147–200 [pierwodruk: Poznań 1927].

TYMIENIECKA K. 1961, *Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w 1961 roku w Kruszwicy, pow. Inowrocław*, mps w Archiwum IAE PAN, Poznań.

TYMIENIECKI K. 1956, „Plemiona” i „gniazda” przyczynek do dziejów zanikania układu rodowo-patriarchalnego i umacniania się układu feudalnego, [w:] *Pisma wybrane*, Warszawa, s. 311–366.

TYSZKIEWICZ J. 1966, *O trzebieeniu lasów w prehistorycznej Europie*, „Sylwan” 107, s. 65–75.

1975, *Środowisko naturalne i antroporegiony dorzecza Narwi przed 1000 lat*, Warszawa.

1981, *Człowiek w środowisku geograficznym Polski średniowiecznej, związki i uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe*, Warszawa.

1983, *Człowiek i przyroda w Polsce średniowiecznej*, Warszawa.

2015, *Chrześcijaństwo w rodzinie polskiej do połowy XIII w.*, [w:] S. Gawlas, K. Gołąbek, M.A. Janicki, R. Michałowski, M. Piber-Zbieranowska, P. Węcowski red., *Ecclesia regnum fontes. Studia z dziejów średniowiecza*, Warszawa, ss. 55–66.

ULBRICHT I. 1990, *Bersteinverarbeitung in Haithabu. Die Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu, Bericht 27, Das archäologische Fundmaterial V*, Neumünster, pp. 65–126.

UNGER I. 1988, *Kölner Ofenkacheln. Die Bestände des Museums für Angewandte Kunst und des Kölnischen Stadtmuseums*, Köln.

URBAŃCZYK P. 2001, *Najdawniejsze stolice państwa piastowskiego*, [w:] Sz. Skibiński red., *Polska na przelomie I i II tysiąclecia*, Poznań, s. 235–245.

2008, *Trudne początki Polski*, Wrocław.

2012, *Mieszko Pierwszy Tajemniczy*, Toruń.

2015, *Zanim Polska została Polską*, Toruń.

2016, *Co się stało w 966 roku?* Poznań.

URBAŃSKA A. 1964, *Włókiennictwo międzyrzeckie w 2 połowie XIII i 1 połowie XIV w.*, [w:] A. Urbańska, K. Myczkowski, M. Klichowska red., *Wytwórczość włókiennicza średniowiecznego Międzyrzecza*, Poznań, s. 5–58.

Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy, oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski, Kórnik 2014 [Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XI–XVIII wieku. Spisy, red. A. Gąsiorowski, t. VI Kujawy i ziemia dobrzyńska, z. 1.

Urzednicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985.

WACHOWSKI K. 1982, *Średniowieczna broń miotająca na Śląsku w świetle znalezisk z Ostrówka w Opolu*, „Archeologia Polski”, t. 27, z. 1, s. 167–202.

1999, *Okucia budowlane i urządzenia zabezpieczające przed kradzieżą*, [w:] C. Buśko, J. Piekalski red., *Ze studiów nad życiem w średniowiecznym mieście. Parcele przy ul. Więziennej 10–11 we Wrocławiu*, Wrocław, s. 53–58.

1999, *Elementy stroju. Pas*, [w:] C. Buśko, J. Piekalski (red.), *Ze studiów nad życiem w średniowiecznym mieście. Parcele przy ul. Więziennej 10–11 we Wrocławiu*, Wrocław, s. 66–67.

2010, *Ozdoby i akcesoria stroju*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Ulice średniowiecznego Wrocławia*, Wrocław, s. 235–238, 242–244.

2010, *Militaria*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Ulice średniowiecznego Wrocławia*, Wrocław, s. 179–183.

2010, *Osprzęt budowlany*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Ulice średniowiecznego Wrocławia*, Wrocław, s. 257–263.

2010, *Zajęcia przydomowe*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski (red.), *Ulice średniowiecznego Wrocławia*, Wrocław, s. 271–278.

2010, *Noże i pochwy*, [w:] J. Piekalski, K. Wachowski red., *Ulice średniowiecznego Wrocławia*, Wrocław, s. 278–290.

2013, *Emblemata mediaevalia profana. Przykład Polski*. Wrocław.

WALAS S. 1965, *Szata roślinna okolic Kruszwicy* [w:] red. J. Grześkowiak, *Kruszwica. Zarys monograficzny*, Toruń, s. 62–82.

WALAWENDER A. 1932, *Kronika kłęsk elementarnych w Polsce i krajach sąsiednich w latach 1450–1536*, Lwów.

WALKIEWICZ B. 2013, *Fajki gliniane*, [w:] P. Pawlak red., *Średniowieczny system obronny miasta Poznania. Odcinek północno-zachodni. Wyniki badań archeologicznych*, Poznań, s. 279–284.

2018, *Fajki gliniane*, [w:] P. Pawlak (red.), *Średniowieczny system obronny miasta Poznania. Fragment odcinka północnego. Wyniki badań archeologicznych*, Poznań, s. 243–245.

WALTER E. 1978, *Der namentlich nicht genannte Herzog von Polen im ersten Buche der Libri VIII Miraculorum des Caesarius von Heisterbach*, „Archiv für schlesische Kirchengeschichte”, 36, s. 1–31.

WALUSZEWSKA-BUBIEŃ A. 1984, *The avifauna of the Early Middle Ages against a background of archaeozoological materials from a number of Polish settlement sites*, [w:] M. Kubasiewicz red., *Archaeozoology. Vol. I. Proceeding of the IIIrd International Archaeozoological Conference held 23–26th April 1978 at The Agricultural Academy Szczecin – Poland*, Szczecin, s. 243–255.

WAŁKÓWSKI A. 2010, *Działalność intelektualna skryptorium w Mogile do końca XIII wieku*, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Librorum”, 16, s. 37–43.

WASIK B. 2017, *Wybrane zagadnienia z zakresu cegielnictwa w późnośredniowiecznych Prusach*, „Archeologia Historica Polona”, t. 25, s. 37–57.

- WASYLIKOWA K. 1983, *Antropogeniczne zmiany roślinności w holocenie* (w:) J.K.Kozłowski, S.K. Kozłowski red., *Człowiek i środowisko w pradziejach*, Warszawa.
- 1990, *Węgle drzewne w osadach organicznych jako wskaźniki pożarów*, „*Archeologia Polski*” 35, s. 133–139.
- WAPIŃSKA A. 1967, *Materiały do wczesnośredniowiecznego bursztyniarstwa gdańskiego*, [w:] J. Kamińska red., *Gdańsk wczesnośredniowieczny* 6, s. 83–100, Gdańsk.
- 1993, *Ze studiów nad wczesnośredniowiecznym bursztyniarstwem gdańskim*, „*Pomorania Antiqua*” XV, s. 57–72.
- WARTOŁOWSKA Z. 1968, *Wiślica – urbs famosissima in regno Lechitarum*, „*Z Otchłani Wieków*”, 3, 1968, s. 184–187.
- WASZAK S. 1933, *Przewodnik po Inowrocławiu i Kujawach* (Kruszwica, Strzelno, Pakość). Inowrocław.
- WASZCZUK K., ŻYCHLIŃSKI D., PRAWNICZAK R., PACHULSKI P. 2014, *Czy w Gnieźnie wszyscy jeździli na tyżwach? Łyżwy z osady targowisko w Gnieźnie – przyczynek do sposobów ich użytkowania w okresie średniowiecza i nie tylko*, „*Slavia Antiqua*”, t. 55, s. 179–209.
- 2016, *Nie wszystko „tarło” co ma zęby – w poszukiwaniu funkcji*, „*Slavia Antiqua*”, t. 57, s. 221–237.
- WAWRZYŃIAK P. 1993, *Próba interpretacji obiektu produkcyjnego o charakterze hutniczym z okresu późnolateńskiego na stanowisku 8 w Popowicach, gm. Inowrocław, woj. Bydgoskie*, „*Światowit*” XXXVII, s. 71–75.
- 1999, *O kaflach i piecach w poznańskich domach*, „*Kronika Miasta Poznania*” 67, nr 4, s. 41–58.
- 2003, *Kafle piecowe w zbiorach byłej Pracowni Naukowo-Badawczej PKZ Sp. z o.o. w Poznaniu*. „*Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne*” 6: 189–217.
- 2005 *Kafle piecowe z ul. Posadzego na Ostrowie Tumskim w Poznaniu*, [w:] Z. Kurnatowska, T. Jurek red., *Civitas Posnaniensis. Studia z dziejów średniowiecznego Poznania*, Poznań, s. 407–416.
- WĄS A. 2008, *Aikoniczny obraz Boga w islamie*, „*Arteria. Rocznik Katedry Sztuki Wydziału Nauczycielskiego Politechniki Radomskiej*”, t. 6, s. 7–13, Radom.
- WĄSOWICZ T. 1967, *Inskrypcja konińska z roku 1151*, „*Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*” 15, nr 1, s. 85–95.
- WEDEPOHL K.H. 1998, *Mittelalterliches Glas in Mitteleuropa: Zusammensetzung, Herstellung, Rohstoffe*. Göttingen.
- 2003, *Die chemische Charakterisierung mittelalterlicher Gläser und der Handel mit ihren Rohstoffen*, „*Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich*” 19, s. 211–218.
- WEGNER M. 2018 *Böhmische Herrschaften auf sächsischen Kacheln* [w:] *Kachle a kachlová kamna. Sborník příspěvků z mezinárodní konference k výstavě Svět kachlových kamen*, s. 172–184, Most.
- WEHNER D. 2018, *Mittelalterliche Glasfingerringe mit ovalem Kopf: Insignien geistlicher Repräsentanten?*, „*Slavia Antiqua*” 54, s. 275–285.
- WENTA J. 2011, *Kronika tzw. Galla Anonima. Historyczne (monastyczne i genealogiczne) oraz geograficzne konteksty powstania*, Toruń.
- WENGER L. 1998, *Neue St. Urban-Backsteine nach altem Vorbild*, „*Jahrbuch des Oberaargaus*”, t. 41, s. 225–244.
- WERNER J. 1974, *Polska broń. Łuk i kusza*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- WEYMANN S. 1938, *Cła i drogi handlowe w Polsce Piastowskiej*, Poznań.
- WĘCOWSKI P. 2004, *Mazowsze w Koronie. Propaganda i legitymizacja władzy Kazimierza Jagiellończyka na Mazowszu*, Kraków.
- 2014, *Początki Polski w pamięci historycznej późnego średniowiecza*, Kraków.
- WĘDZKI A. 1966, *Rozwój osadnictwa i podziały terytorialne ziemi łódzkiej do końca XIV wieku*, „*Slavia Antiqua*, 13”, s. 1–141.
- WIDAJEWICZ J. 1948, *Początki Polski*, Wrocław – Warszawa.
- WIECZOREK S. 2010, *Omnibus omnia factus sum. Na marginesie książki Tomasza Jasińskiego o Pochodzeniu Galla Anonima*, „*Kwartalnik Historyczny*” 117, s. 87–106.
- WIECZORKOWSKI T. 1939, *Zabytki ze szkła, szklawa, kamieni półszlachetnych, bursztynu itd. z nawarstwień z Gniezna*, [w:] J. Kostrzewski red., *Gniezno w zaraniu dziejów (od VIII do XIII wieku)*, Poznań.
- WIELGOSZ Z. 1980, *Kronika polska – metoda prezentacji dziejów*, [w:] K. Gajda red., *Dawna historiografia śląska. Materiały z sesji naukowej odbytej w Brzegu w dniach 26–27 listopada 1977 r.*, Opole, s. 44–60.
- 2001, *Kronika polska w twórczości dziejopisarskiej klasztoru lubiąskiego*, [w:] D. Zydorek red., *Scriptura custos memoriae*, Poznań, s. 233–253.
- WIELOWIEJSKI J. 1981, *Produkcja rolno-hodowlana*, [w:] W. Hensel red., *Prahistoria ziem polskich*, t. 5, *Późny okres lateński i okres rzymski*, Warszawa.
- WIESIOŁOWSKI J. 1995, *Przemysł-Lancelot, czyli Strażnica Radości nad Wartą*, „*Kronika Miasta Poznania*”, nr 2, r. 63, s. 123–135.
- WIERZBIcki B. 1971, *Uzbrojenie średniowieczne na Kujawach (w świetle źródeł ze stanowiska 4 w Kruszwicy)*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.

- WIEWIÓRA M. 2000, *Zespół klasztorny kanoników regularnych w Trzemesznie w świetle badań archeologiczno-architektonicznych*, Toruń.
- 2000, *Kolegiata w Kruszwicy w świetle najnowszych badań*, [w:] A. Buko, Z. Świechowski red., *Osadnictwo i architektura ziem polskich w dobie zjazdu gnieźnieńskiego*, red., Warszawa, s. 101–108.
- Więckowska H. 1975, *Spółeczności łowiecko-zbierackie wczesnego holocenu* [w:] red. W. Chmielewski, *Prahistoria ziem polskich*, t.1, *Paleolit i mezolit*, Warszawa
- WILAMOWSKA E. 1980, *Kronika polsko-śląska. Zabytek pochodzenia lubiąskiego*, „*Studia Źródłoznawcze*” 25, s. 79–95
- WILKOŃ-MICHALSKA J. 1971, *Szata roślinna Kujaw. Przewodnik florystyczny*, Toruń.
- WIKŁAK H. 1960, *Obuwie gdańskie w X–XIII wieku*, [w:] *Gdańsk wczesnośredniowieczny*, t. 3.
- 1969, *Polskie obuwie wczesnośredniowieczne z VIII–XIII w. na podstawie wykopalisk*, „*Materiały Wczesnośredniowieczne*”, t. 6, s. 475–517.
- 1994, *Obuwie wykopaliskowe z Gniewa*, „*Pomorania Antiqua*”, t. 15, s. 75–130.
- 1995, *Ze studiów nad średniowiecznym obuwiem pomorskim*, „*Pomorania Antiqua*”, t. 16, s. 75–95.
- Wit Stwosz...
- Wit Stwosz. *Ottarz krakowski*, 1964, praca zbiorowa, wyd. Auriga, Warszawa.
- WITCZAK K.T. 1993, *Dwa studia nad Geografem bawarskim*, „*Roczniki Historyczne*”, 59, s. 5–18.
- 2000, *Z problematyki Słowiańszczyzny plemiennej część 6: „Gopłanie” i Bierdzanie czyli rzecz o prapolskim zasiedleniu Kujaw*, „*Slavia Occidentalis*”, 57, s. 149–165.
- WITKOWSKI J. 2001, *Szlachetna a wielce żałosna opowieść o Panu Lancelocie z Jeziora. Dekoracja malarska wielkiej sali wieży mieszkalnej w Siedlęcinie*. Wrocław.
- 2010, *Księżę i dama na turnieju. Przejawy obyczajowości turniejowej w sztuce śląskiego średniowiecza*, „*Quart*”, nr 1(15), s. 4–17.
- WIŚNIEWSKI E. 1974, *Dolina Bachorzy – problem jej genezy i znaczenia w okresie wczesnośredniowiecznym*, „*Przegląd Geograficzny*”, t. 46, z. 2, s. 262 i n.
- WOJCIECHOWSKI Z. 1955, *Studia historyczne*, Warszawa.
- WOJTASIK J. 1957, *Znaleziska bursztynowe ze stanowiska w Wolinie*, „*Materiały Zachodniopomorskie*”, t. 6, s. 99–160.
- 1960, *Wczesnośredniowieczne wyroby ze skóry znalezione na stanowisku 4 w Wolinie*, „*Materiały Zachodniopomorskie*”, t. 6, s. 159–208.
- 1963, *Przedmioty drewniane znalezione na stanowisku 4 w Wolinie*, „*Materiały Zachodniopomorskie*”, t. 9, s. 273–314.
- 1986, *Materiały bursztynowe ze Srebrnego Wzgórza w Wolinie*, „*Materiały Zachodniopomorskie*” 32, s. 139–151.
- WOJTYŁA-ŚWIERZOWSKA M. 1992, *Prastowiańskie abstractum. Słowotwórstwo. Semantyka: formacje tematyczne*, Warszawa.
- WOJTKOWIAK J. 2014, *Konrad Mazowiecki dux iniquus w Kronice Wielkopolskiej*, [w:] P. Wiszewski, J. Wojtkowiak red., *Poszukiwanie przeszłości. Szkice z historii i metod badań historycznych*, t. 1: *Potestas et societas w średniowiecznej Europie*, Wrocław.
- WYDRA W., RZEPKA W.R. 1995, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław.
- WOJTCOWICZ W. 2018, *Waltharius*, [w:] J. Banaszkiwicz, A. Dąbrówka, P. Węcowski red., *Przeszłość w kulturze Polski średniowiecznej*, cz. I, Warszawa, s. 89–104.
- WOLAŃSKI T. 1843, *Odkrycie najdawniejszych pomników narodu polskiego*, z. 2, Poznań.
- 1845, *Tadeusza Wolańskiego listy o starożytnościach słowiańskich*, Gniezno.
- 1846, *Brief über slawische Alterthümer, Zweite Sammlung*, Gniezno.
- WOLFF P. 2018, *Kafle*, [w:] P. Pawlak red., *Średniowieczny system obronny miasta Poznania. Fragment odcinka północnego. Wyniki badań archeologicznych*, *Bibliotheca Fontes Archaeologici Posnanienses*, t. 20, Poznań, s. 139–174.
- WOŁOSZYN M. 2011, *Bizantyński i łaciński model chrystianizacji w świetle danych archeologicznych – uwagi dyskusyjne*, [w:] S. Cygan, M. Glinianowicz, P.N. Kotowicz red. „*In silvis, campis... et urbe*”. *Średniowieczny obrządek pogrzebowy na pograniczu polsko-ruskim* s. 13–30. Rzeszów.
- 2014, *Teofilakt Simokatta i Słowianie znad brzegu Oceanu Zachodniego – najstarsze świadectwo obecności Słowian nad Bałtykiem? Przyczynek do studiów nad obrazem Słowian w literaturze wczesnobizantyńskiej*, Kraków.
- WOSZCZYK J. 1967, *Kraniologiczne materiały z cmentarzysk w Kruszwicy*, „*Przegląd Antropologiczny*” 23/1, s. 65–81.
- WOŹNIAK Z. 1964, *Zagadkowy ryt na kamieniu z Podegrodzia, pow. Nowy Sącz*, „*Acta Archaeologica Carpathica*”, t. 6, s. 57–61.
- WOŹNICKA Z. 1961, *Wyroby bednarskie i tokarskie średniowiecznego Międzyrzecza*, „*Prace Komisji Archeologicznej*”, t. V, z. 1, Poznań.

- WOŹNY J. 2001, *Znaki na butelkach szklanych z XVIII–XIX wieku ze Starego Fordonu nad Wisłą*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 49, z. 1, s. 246–252.
- WÓJCIK L.M. 1993, *Ród Gryfitów do końca XIII wieku. Pochodzenie – genealogia – rozsiedlenie*, Wrocław
- WRONA A. 2021, *Podstawy klasyfikacji pradziejowych żuźli kowalskich*, wydanie internetowe, Academia. edu. https://www.academia.edu/10310289/Podstawy_klasyfikacji_pradziejowych... (dostęp 15.03.2022).
- WRONA A., w druku, *Pozostałości mechanicznej obróbki żelaza jako podstawa archeologicznej identyfikacji warsztatu kowalskiego*, maszynopis, „Wiadomości Archeologiczne”.
- WROŃSKI M. 1985, *Tradycyjne garncarstwo z Brodół i budownictwo z nim związane*, Gliwice.
- WRZESIŃSKA A. 1998, *Odtworzenie stanu i dynamiki biologicznej ludności pochowanej na cmentarzysku wczesnośredniowiecznym Dziekanowice*, stanowisko 22, „Studia Lednickie” 5, s. 29–40.
- WRZESIŃSKI J. 1998, *Tarło – kim był mężczyzna pochowany na cmentarzysku w Dziekanowicach?*, „Studia Lednickie”, 5, s. 65–68.
- 2000, *Theutonici fundas cum lapidibus rotabant – proca broń zapoznana*, „Studia Lednickie”, t. 6, s. 125–137.
- 2019, *W poszukiwaniu dźwięków przeszłości. Zagadkowy przedmiot z Ostrowa Lednickiego*, „Studia Lednickie” t. 17, s. 151–179
- WUTTKE H. 1864 *Städtebuch des Landes Posen*, Leipzig.
- WYROBISZ A. 1968, *Szkoło w Polsce od XIV do XVII w.*, Wrocław–Warszawa–Kraków
- 1979, *Przetwórstwo surowców mineralnych i organicznych*, [w:] A. Weckowa, D. Molenda red. *Historia Kultury Materialnej Polski*, t. 3, 145–205. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- 1987, *Wytwórczość szklarska od połowy XIII do połowy XVII wieku* [w:] *Polskie szkło do połowy XIX wieku*, s. 48–62, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- WYROST P. 1994, *Dawna fauna Polski w świetle badań kostnych materiałów archeologicznych. Rozmieszczenie w czasie i przestrzeni*, „Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu”, t. 259, Archeozoologia 19, s. 75–176
- WYRWIŃSKA E. 1989, *Kafle późnośredniowieczne i nowożytny z Kruszwicy (stan. 2 i 4)*, mps pracy magisterskiej w Instytucie Prahistorii UAM Poznaniu.
- WYSOCKA I. 2001, *Wyroby drewniane. Produkcja i dystrybucja*, [w:] C. Buśko red., *Rynek wrocławski w świetle badań archeologicznych*, cz. 1, red., Wratislavia Antiqua, t. 3, Wrocław, s. 147–208.
- VERITA M. 2009, *Venetian innovations in glassmaking and their influence on the European glass history*, [in:] *Les innovations verrières et leur devenir*, Actes du deuxième colloque international de l'Association Verre & Histoire, Nancy, 26–28 Mars 2009. http://www.istitutove.neto.org/pdf/testi/vetro/2013_03_verita.pdf
- VIEHRIG T. 2018 *The Medieval Lyre*, [w:] S. de Angeli, A.A. Both, S. Hagel, P. Holmes, R.J. Pasalodos, C.S. Lund red., *Music and Sounds in Ancient Europe. Archaeomusica – The Sounds and Music of Ancient Europe*, s. 160–161.
- VILNIAUS 1989, *Vilniaus ėmutines pilies rūmai*, Wilno.
- VITEZOVIĆ S. 2011, *The Neolithic Bone Industry from Drenovac, Serbia*. [w:] J. Baron, B. Kufel-Diakowska red., *Written in Bones. Studies on technological and social contexts of past faunal skeletal remains*, s. 117–137, Wrocław.
- VITT V.O. 1952, *Losadi pazyryjskich kurganov*, „Sovetskaja Archeologia” 16, s. 163–205.
- YALOM M. 2005, *Birth of the Chess Queen*. New York
- ZAJĄCZKOWSKI S.F. 1959, *O krainach szczepowych i plemiennych*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 7, s. 775–788.
- 1962, *Podziały plemienne Polski w okresie powstania państwa*. *Geografia plemienna ziem polskich*, [w:] K. Tymieniecki red., *Początki państwa polskiego. Księga Tysiąclecia*, t. 1 (organizacja polityczna), Poznań, s. 73–109.
- Zastużeni dla Włocławka*, red. M. Wojciechowski, Włocławek 1991.
- ZAKRZEWSKI Z. 1923, *Sprawozdanie z działalności Państw. Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych na Okrąg Wielkopolski za rok 1922*, „Wiadomości Archeologiczne”, 7, s. 225–229.
- 1924–1925, *Sprawozdania Państw. Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych Okręgu Wielkopolskiego za rok 1923*, „Wiadomości Archeologiczne” 8, 1924–1925, s. 342–344.
- 1925, *Nasyp na Rzepowskim Ostrowie w pow. strzezińskim*, „Wiadomości Archeologiczne” 9, s. 176–190.
- 1935, *Legenda o królach polskich którzy śpią pod Mysią Wieżą*, „Dziennik Poznański”, nr 157.
- 1948, *Kilka słów o Kruszwicy*, „Z otchłani wieków” XVII, z. 11–12, s. 177–179.
- ZARZYCKI K., TRZCIŃSKA-TACIK H., RÓŻAŃSKI W., SZELAĞ Z., WOŁEK J., KORZENIAK U., 2002, *Ecological indicator values of vascular plants of Poland*, [w:] Z. Mirek (red.), *Biodiversity of Poland 2*. Kraków.
- ZAVŘEL J., ČIHÁKOVÁ J. 2019, *Stříbna Praha. Výsledky analýz z raně středověkých archeometalurgických nálezů z Malé Strany*, „Archeologické rozhledy” LXXI, s. 475–528.

- ZIELIŃSKA-MELKOWSKA K. 2001, *Opat byszewsko-koronowski Engelbert i jego żywot św. Jadwigi śląskiej*, „Nasza Przeszłość”, 96, s. 33–62.
- ZIELONKA B. 1951, *Igielnik rogowy z Kruszwicy, pow. inowrocławski*, „Z otchłani wieków”, 20, z. 5–6.
- 1952, *Lachmirowice*, „Przegląd Zachodni” 5/6, s. 328–329.
- 1952, *Badania w Lachmirowicach w pow. inowrocławskim w r. 1951*, „Z Otchłani Wieków”, r. 21, z. 1, s. 19–24.
- 1957, *Gliniane narzędzie do odlewnictwa w miejscowości Lachmirowice, pow. Inowrocław*, „Wiadomości Archeologiczne” 24, s. 263–264.
- 1969, *Rejon Gopła w okresie późnolateńskim i rzymskim*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 20, s. 147–218.
- Przedmioty metalowe*, mps złożony w Archiwum IAE PAN w Poznaniu.
- ZIENTARA B. 1970, *Polityczne i kościelne związki Pomorza Zachodniego z Polską Bolesława Krzywoustego*, „Przegląd Historyczny” 61, z. 2, s. 212–227
- Zisopulu-Bleja K. 2003 *Kafle piecowe*, [w:] *Wyniki badań archeologiczno-architektonicznych przeprowadzonych przy budowie nowej strażnicy na terenie Straży Pożarnej przy ulicy Maształarskiej 3 w Poznaniu*, cz. 1, *Analiza archeologiczna*, s. 56–67, maszynopis archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.
- 2013, *Kafle*, [w:] P. Pawlak red., *Średniowieczny system obronny miasta Poznania. Odcinek północno-zachodni. Wyniki badań archeologicznych*, Poznań, s. 163–210.
- 2014, *Kafle gotyckie z Chwaliszewa. Próba interpretacji tematyki przedstawień ze szczególnym uwzględnieniem motywu syren*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 50, s. 347–359.
- 2015 *Kafle piecowe (XV–XVIII w.), odkryte w trakcie prac archeologicznych w Poznaniu przy ul. Za Bramką (stan. 10, AZP 52–28/157)*, [w:] J. Affelski red., *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych, prowadzonych w latach 2014–2015, na stanowisku Poznań, Stare Miasto, st. 10, ul. Za Bramką, nr AZP: 52–28/157: 435– 556*. Poznań, maszynopis, archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.
- 2017 *Bądź pozdrowion Krzyżu Pana Wszechmocnego. Kafel z badań archeologicznych przy ul. Za Bramką w Poznaniu*. „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski”, t. 12: 7–21.
- 2021, *W głębi Poznania – badania archeologiczne na Starym Rynku*, „Kronika Miasta Poznania”, *Podziemny Poznań*, t. 1/2021, s. 35–56.
- ZIMMERMANN B. 2000, *Mittelalterliche Geschosspitzen. Kulturhistorische, archäologische und archäometallurgische Untersuchungen*, Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters, Basel 2000.
- ZIMMERMANN E. 1990, *Fajki z badań archeologicznych w Rzucewie*, Gdańsk.
- ZNAMIEROWSKA-PRÜFFEROWA M. 1955, *Rybackie narzędzia kolne w Polsce i krajach sąsiednich*, Toruń.
- ZOBOWLEWICZ B. 1966, *Gotycka architektura kościoła farnego p.w. św. Stanisława w Świeciu*, *Komunikaty na sesję naukową poświęconą dziełom sztuki Pomorza, zorganizowaną w 500-lecie pokoju toruńskiego*, Toruń, s. 33–38.
- ZDANOWICZ N.J., KRANCEVIC A.K., TRUSAU A.A. 1994, *Materyjalnaia kultura Mira i Mirskawa zamka*, Mińsk.
- ŻABKO-POTOPOWICZ A. 1959, *Dotychczasowy stan badań nad rozmieszczeniem lasów i zasięgiem poszczególnych gatunków drzew w Polsce do poł. XII w.*, „Sylwan” 103/2, s. 1–14
- ŻAK J. 1956, *Z dziejów znajomości pisma w Polsce*, „Slavia Antiqua”, t. 5, s. 377–397.
- 1959, *O pochodzeniu „szpil” pierścieniowatych na ziemiach polskich*, „Slavia Antiqua” 7, s. 407–442.
- ŻAKI A. 1972, *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, Wrocław-Warszawa-Kraków – Gdańsk.
- 1974, *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, Wrocław.
- ŻEMIGAŁA M. 1986, *Piec „herbowy” z XVI w. na zamku w Bolesławcu nad Prosną*. „Acta Archaeologia Lodzienia”, t. 31, s. 9–47.
- 1987, *Ogrzewanie piecowe na zamku w Bolesławcu nad Prosną XIV–XVII w.* Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
- 2008, *Cegła w budownictwie wielkopolskim w średniowieczu*, Łódź, „Acta Archaeologica Lodzienia” 33, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- ŻMUDZKI P. 2000, *Studium podzielonego królestwa. Książę Leszek Czarny*, Warszawa.
- ŻOŁĄDŹ-STRZELCZYK D. 2002, *Moda w dawnym Poznaniu*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 4, s. 19–34.
- ŻUKOWSKA M. 2012, *Gry nie z tego świata*, [w:] A. Stempin red., *Magia gry, sztuka rywalizacji*, s. 125–134. Poznań.
- ŻYGULSKI Z. jr. 1982, *Broń w dawnej Polsce na tle uzbrojenia Europy i Bliskiego Wschodu*, Warszawa.
- ŽEGKLITZ J. 2012, *Grafické a další předlohy motivů na kachlach z českého prostředí*. „Archeologické rozhledy” LXIV, s. 265–318.
- 2019 *Kachle z dílny hrnčíře Adama Špačka (1531–1572) na Novém Městě pražské*. Praha.
- ŽEGKLITZ J., ŠMOLÍKOVÁ M. 2019, *Pro kamna ke Špačkovi. Kachle a kamnářství v renesans Praze*. Praha.

